

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

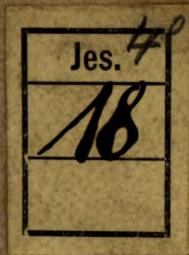
Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

F. f. 1744. 8.

Iris mundus.

• ४ वा ५

40 Sept. 18.

Ff. 107. 8.

8

APOLOGETICVS
pro
SOCIETATE
I E S V.

R. P. IOANNIS ARGENTI EIVS.
dem Societatis Iesu.

In quo.

PLERAQUE OMNES CALVMNIAE,
QVAE IN HANC SOCIETATEM A VARIIS, IN CAUSA
Venetorum, Regni Gallicani, Anglia, Boemia, Transylvania & aliarum Pro-
vinciarum conyici solent breuiter ac dilucide re-
felluntur.

AD SERENISSIMUM:

SIGISMUNDVM POLONIAE ET SVECIAE
Regem Potentissimum, Magnum Lithuaniae

Collegij Parisiensi, Societatis IESU
Ducem &c. PERMISSVS SUPERIORVM.

COLONIAE AGRIPPINÆ.
Apud Ioannem Kinckium sub Monocerote
ANNO M.D.C. XVI.

LIBRERIA
VATICANICA

DEUTSCHE
STAATS-
BIBLIOTHEK
BERLIN

ARGUMENTVM

H-VI-S APOLOGETICI.

Primo, secundo, & tertio capite, Scopus Autoris est, vt
Societas IESV sincere omnibus innotescat; cum enim
aliqui de ea malè sentiant, ea est causa, quia illam non no-
trunt; quid verò ipsa in Regno Poloniae, tum vniuersè, tum si-
gillatim in Liuonia, Russia, Smolenscij, Vkraina, Samogitia
agat, aperitur; atque ex ijs, ipsa in Regno Poloniae minime
inutilis esse, vel noxia infertur.

A Capite quarto ad nonum diluuntur, quæ obijciuntur
Societati, ipsaque ostendit non politica esse, non opulenta, non auara, non alienis bonis inhians, non munera
ob dignitates imperiales captans, non Nobilium iura, aut
privilegia infringens, non turbarum auxtrix, non malam
doctrinam seminans, nec publicam ciuitatum pacem per-
turbans.

A Capite decimo ad decimum quintum, Societatem inj-
què traduci demonstratur, cùm tempestates, quibus in
alijs Regnis iactata est, vel ex mala doctrina, vel ex malis mo-
ribus ortæ asserruntur; omnia autem vel pro religione, vel
pro iustitia passa esse declaratur; & libellis famosis ad perdendam
Rempublicam apta instrumenta esse comprobantur.

C Aperte decimo sexto, quia Aduersarij nituntur ostendere
Societatem in multis, vel potius omnibus Christianorum
Regniss esse exosam, in contrarium testimonia affe-
runtur, petita à summis Pontificibus, Concilijs Generalibus,
Imperatoribus, Regibus, Principibus tam secularibus, quam
Ecclesiasticis; & numerantur ij, qui in Regno Poloniae Colle-
gia fundarunt, vel fundata auxerunt. Et tandem nullam fi-
dem libellis famosis habendam esse, quin eorum autores, lege
tum ciuili, tum Ecclesiastica, multostados esse demonstratur.

INDEX CAPITVM.

Scopus Auctoris, Caput I.

Cur aliqui de Societate male sentiant, Cap. II.

Mores & ministeria Societatis, Cap. III.

Quænam obijcantur Societati, Cap. IV.

An Societas politicis se esse inimisceat, Cap. V.

An Societas consilia Regi ingerat; alios promoueat; beneficia impetraret; munera accipiat; priuilegia infringat, Cap. VI.

De doctrina, tumultibus, & dissolutione studiosorum, Cap. VII.

An Societas abundet diuitijs, alienisue inbiet bonis, Cap. VIII.

An Gedani, Toruni, Rigæ, Derpati, Vilnae, Posnanie, Lublini, Societas vlli iniuriam fecerit, vel publicam pacem turbarit, Cap. IX.

De Actis contra Societatem in Gallijs, Venetis, Transyluania, Hungaria, Bohemia, Anglia: & primo quidem.

De Gallijs, Cap. X.

De Venetis, Cap. XI.

De Transyluania, Cap. XII.

De Hungaria, Cap. XIII.

De Bohemia, Cap. XIV.

De Anglia, Cap. XV.

Testimonia pro & contra Societatem expenduntur; & per maiorem fides adhibenda sit, decernitur, Cap. XVI.

SE-

MYTITAS KACCI
SERENISSIMO
SIGISMVND
TERTIO,
POLONIAE ET SVECIAE
REGI,

Migno Lithuaniæ Duci, &c. &c.

IOANNES ARGENTVS SOCIETATIS
IESV, Regis Regum gratiam, & regnandi felicita-
tem precatur.

SCOPVS AVCTORIS.

Caput. I.

AM tertius agitur annus, REX Serenissime, cùm maiorum meorum voluntate in hoc Regnum veni, vt hanc vtramque Poloniae & Lithuaniae Prouinciam, de more Societas nostræ visitarem, utriusque statum inspicerem, quos profectus vel defectus haberent, examinarem; mala (si quæ essent) amouerem; bona pro virili promouerem; omnia denique secundum institutum nostrum, vel in ordinem redigerem, vel antea redacta confirmarem. Qua de re, cùm Sacram Regiam Maiestatem Vestram Dominum clementissimum, tunc Orse in expeditione Moscouitica versantem, certiorem fecisse, officijque mei rationem exposuisse, V.S.R.M. felicem visitationis successum precatam, preclaram suam, Regiamque in me, & Societatem, bencuolentie propensionem, litteris suis clementer testataam esse voluit. Regijs igitur auspicijs munitus, primam ad opus ultimamque manum apposui. Quare illud vnum restare videtur,

debatur, ut sicuti ante visitationem, de cœdemiis ad Sermonem M. V. retuleram: sic ea absoluta, de Societate ipsa aliquid referrem. Quod neque ab officio meo alienum, neque S.M.V. ingratum fore existimauit.

Principio igitur, ut omnia succederent esententia, eam atctionum, conatumque meorum regulam adhibendam censui, quæ ad maiorem Dei gloriam omnia dirigere, maiora S. R. M. V. obsequij religiosi officia præstaret, eum in omnium priuatō quæ singulorum bono, plura spiritualia comoda afferret, summam denique Religioni nostræ perfectionem pareret. Cum enim intelligerem hanc nostram unitam Societatem non sibi soli natam, sed velutigranum frangere à Deo Opt. Max: in Ecclesia suæ agro seminatam, ut in ea res oculi, id est, homines cœlo nati, non nihil præsidij ad salutem inuenirent, omnem meam in eo industriam collocaui, et nosstræ Religionis homines, quadiligentia in propriam perfectionem incumbunt, cum eadem aliorum quoque saluti se se impendant. An autem quod sum secutus, affectus fuerim, nouisse illæ, qui omnium dicta facta, cogitata nouit, non sunt illi, qui actionum mearum suæ testes, atque spectatores. Eorum igitur esto iudicium.

Scopus Satis mihi erit in præsenti cum S.R.M.V. seruare, quod in huīus re- alijs Prouincijs ac Regnis, cum alijs Principibus & Regibus non inutiliter me seruasse memini. Postquam enim Collegia, & Prouincias in eorum ditionibus sitas visitasse, rationem aliquam visitationis dare consueui, vt ipsi rerum nostrarum veritatem ex veræ relationis fonte haurientes, non facile ex aliorum delationibus errores imbiberent, inceptumque à nobis pietatis cursum vel retardarent ipsi, vel certè retardare nitentibus connuerent, nevè illum felicitet consumare plus impedimento essent.

Intelligit opinor S.M. V. quò mea collimet intentio: illud enim ago, ut S.M.V. statum nostræ Societatis in suis ditionibus commorantis sincerè cognoscat, actiones benignas spiciat, personas ac domicilia Regia auctoritate (ut habeat) nus fe-

admodum clementer pro regat. Quatquam ad hoc praestandum aliquippe valeri, magisq; proprio nomine impellor, quia videlicet non qui nobis bene in hoc Regno volunt, quam qui male precantur, nos S.R.M.V. humillime addictos norunt ag predicatoris, diuerso licet sensu atque affectu. Amici enim, quae nostram Societatem in hoc Regnum a maioribus vocaram, & communibus tum Regni, tum Regum suffragijs in eodem confirmatam, gratia Regia soueri vident, plurimum gaudent, gaudent inquam, quia hoc & Regia clemetia dignata, & Regni commodis opportunum, & iuri Divitio humanoq; consonum agnoscunt. Inimici vero oblique haec intuentes, & bona male interpretantes, dolent, obloquuntur, nec solum nos, sed & ipsam R.M.V. in inuidiam vocant. Quæ vel vna ratio satis erat, ut meæ visitationis cognitio nwm aliquam S.R.M.V. darem, non solum quia ipsa mihi est infar omnium, sed etiam ut per ipsam qui de nobis mirius recte informati, de nobis minus recte sentiunt, nosque Regno Poloniae vel inutiles, vel etiam noxios esse persuasur, habeant, veritatis lucem aspicientes, tandem verum de nostra Societate iudicium ferant. Quod si obtinuero, me non inutili meæ Religioni operam nauasse, & autem M.V. & gloriis Polonorum Reipublicæ debitum officium præstissime indicabo.

Neminam igitur carpere, neminem accusare, neminem sedere propositum habeo, solum veritatem patefacere cupio. quare si interdum aliquod non nostrum crimen in nos contortum vel vanum ostendero, vel etiam iactus deelinandi gratia in ipsius auctorem retorsero, id S. M. V. non voluntati contendidi, qua à me procul abess, tribuat: sed potius necessitat, que me cogit, adscribat. Sicuti si quid fuerit, quod paulo etatius in mei Ordinis commendationem prolatum videri possit, id non à vanitate aut ambitione profectū censeat, etiam arquetiam peto. Noui enim nos esse minimos, & deuissime de nobis sentiendum esse. Verum, ut cum Paulo in non miseri, sed necessaria commendatione sui, loquar: Factus

a.Cor.
6.1.

*Sic insipiente, vos me cœgisti illi, inquam, coegerunt, qui simis
multa & grauias de nobis vel sparserunt, vel ab alijs spesa
crediderunt. Quod si coactus cum Paulo insipiens fui, quare
cum eodem non liceat deprecari, ut hanc iniuriam, & si quod
optimo iure fit, iniuria dici potest) donetis mihi maxime
cum veritas, quam alio modo demonstrare non posui, effe-
cerit, ut in hoc genere peccarem, si peccaui. Ut enim officio
meo facerem satis, duo de Societate ostendere debui, illam
nimirum nec inutilem esse, nec noxiā Regno Polonie:
quorum neutrum meliore, certiore uero ratione præstari posse
censi, quam *fructu*, à quibus arbor cognoscitur, in medium pro-
ferrem.*

*Sanè si rem absque interprete calamo aperire potuisse, i
verbis libenter pepercissem, & nudam veritatem contem-
plandam proposuisssem; quod cum facete non valuerim,
prudentissimi V.S.M. iudicij erit, nucleum veritatis à verbis
rum cortice denudare, cumque non tam mox verbis, quam
suis expressum coloribus intueri. Ego autem, ut S.M. V. gra-
uissimis occupationibus dissentax, harum literarum lectio-
nem faciliorem reddam, eas in capita distribuans, cumque
ordinem seruabo, ut prius, cur nonnulli de nobis male sen-
tiant, aperiā. Deinde, quid Societas in Regno agat, dem-
strē. Tertiò, ad accusationes quasdam respondeam. De-
mum, quænam fides accusatoribus habenda sit, declarē.*

CVR ALI QVI DE SOCIETATE male sentians.

Cap. II.

*V*T autem à primo ordiamur, illud in primis S.R.M.V. a-
periendum occurrit, quod primo mihi in has Prouincias
aduentanti obuiam quasi venit, simile protus ei, quod
olim ante 40, ferè annos mihi accidisse memini. Cum enim
adolescens vix aliquam de Societate notitiam, nullam cum
eius hominibus familiaritatem haberem, multa autem (ut
hac scula ferunt) tum à sodalibus, tum ab alijs non infimæ
notæ

coactis de hisdem fatis grauius audirem: quæ eti suspecta-
erant, acce in religiosos homines cadere posse videbantur;
nam non hæc quo modo, vel sucus sermonis, vel auctoritas
magistris falsa, reddebat probabiliora veris, meque inter-
dum si non credere, saltem hæcere, & certa in dubium voca-
re penè cogebant. At cùm diuino impellente numine, Soci-
etatem proprius accessi, & patribus familiariter ut coepi, sta-
tim errore detecto veritatem aspexi, & quām innocens esset
hæc religio, quāmque immitto tot morsus sustineret, intel-
lexi ergo animum statim mutavi, & ex dubio certus, ex alic-
uo intimus factus fui, Societatemque eo ardentiū amavi,
quo certius ea, de quibus antea dubitabam, falsa esse perspexi;
sed quod magis admirabar, iis virtutibus illam maximè ex-
cellere aduersti, quarum contraria vitia ei potissimum antea
didiceram adscribi. Iam vero quod mihi in Italia acciderat
adolescenti, ecce in Polonia accidit senescenti. Nam etsi in-
stitutum nostrum semper sanctum iudicaui, nihilominus
cū toties illud in Polonia à multis ac magnis exagitari, toties
tam multis, tamq; grauibus censuris oppugnari, toties non
augacibus, vt aiunt, pasquillis, sed famosis, iisq; acerbissimis
libellis lacerari intelligerem, non poteram non veteri aliquā
forte, si non ex malitia, saltem ex imprudentia à nostris cau-
sam præberi. Verām cùm in has Provincias venissem, & ea-
rum immensitatem longè lateq; mensus fuisse, nostra do-
micilia tuiscesem, personas singulas examinasssem, ministeria
explorassem, actiones scrutatus fuisse, & à nobis nullam
causam tam aperte, tam acerbè, tam generatim atq; vniuersè
maleficendi datam esse reperisem, non potui fratres meos
non iis verbis alloqui, quibus Christus olim suos allocutus
est discipulos: Beati es tu, cùm maledixerint vobis homines, & persecutivos. *Matth. 5*
fueris, & dixerint omnino malum aduersum vormentientes propter me, gaudete,
& exultate, quoniam ueritas vestra copiosa est in celo.

Quod si querat aliquis, REX Serenissime, qui fieri possit,
vt omnia quæ de Societate sinistre spargu ntur, sint falsa, cum
tam multi minime rerum ignari, illa credant, & afferant esse
veris.

verissima illud ego respondebo, quod ante decem annos sa-
 piētis sum respondit. eterna memoria dignus & magnus S. O.
 Ant: Pos- Cletatis nostra Patronus, HENRICVS Quartus Rex Gal-
 seu: To: 2. liarum Christianissimus: cum nimirum morem incoleuisse, ut quecumque
 Soc: Ap. à Societas hominibus prouenirent, quantumvis sancta, ab aliquo semper in
 depravatos sensus detororqueantur, nodus in corpore queratur, maledicio nente car-
 patur. Hęc ex ore Régio. Et merito. Non enim desunt nostra
 Epist. 99.

tempestate, qui, inquit sanctus Hieronymus, proprij oculis trahere ne-
 glecta, in alieno oculo festucam querunt, lacerant sanctum propositum, & romé-
 dium pœna sua arbitrentur, si nemo sit sanctus, si omnibus detrahatur, si turbatio
 pereuntium, si multitudo peccatum. Possim ego Régio oraculo addi-
 re plura, sed illud satis, si qui nobis obloquuntur, à nobis rea-
 ligione dissentient, mirum non esse Societatem eos experiri
 hostes, cum quibus perpetuum haberet religione certamen.
 Prodigium esset, si aliter esset. Nam quoad Catholicos, suffi-
 cit quod infra innuemus: eos, qui malo in nos sunt animo,
 Societatem, non nosse, institutum non intelligere. Quemad-
 dum enim, quis aut quantus sit mons, inquit ille, procul non apparet, sed cum
 accesserie, sic nec quæna sit hęc religio, nisi cum pernōris. Cūst
 agitur multi Societatem nunquam ē vicino conspēxerint,
 semper à longe steterint: quid mirum, si à vero quoque longe
 absunt, nihilquede ea, nisi à male sentientibus, & vel famo-
 sōs libellos nostrum nomen proscindentes obtrudentibus,
 rebmendacia, ut loquitur S. Cyprian, aduersus sacerdotes Dei de diaboli o-
 re protulā, ad rumpendum charitati vinculum vbiique iactantibus, pernōrit.
 Hoc non fugiebat eundem Henricum IV. Regem pruden-
 tissimum, qui Societatem nostram à nemine insimulare posse, nisi ab
 eo, cui ignora esset, dictitare solebat: & cur antiqua, (ut ipse vocabat) sor-
 bona eandem damnasset, hanc ynam causam fuisse afferbat, quid illam non
 nouisset.

Fortè non deerit, qui rationem hanc infirmare volens, dic-
 cat, non quidem credendum ijs, qui semper à longe steterint,
 nuquam ē vicino Societate contemplati sunt, minimè ta-
 men iudicium eorum esse spernēdum, qui vel aliquādo famili-
 ariter cum Societate cogerunt, vel ciuitati intrā ipsius vice-

Et quodammodo duxerant, qui quādū male de ta-
lentis et quādū, & serbant, nullus est tam hospes, qui
hac ignorare voleat. Huic quoque obiectio respondit i-
dem, de quo modo loquerbamur, Rex Christianissimus,
quem aliquando testatum audiuimus, cū ex ijs, qui in So-
cietate vixissent, postea trāfage facti, de malo in malum ruen-
tes, tandem ipsis infestissimis hostibus nostris adhæsissent,
quæcumque fuisse, quid de Societate sentirent, eos respondisse:
de morib⁹ nibil esse, quod obloqui quisque posse, de doctrina quid doceat, nem-
Ant: pos-
sim latere. Hoc non tam aliorum, quam sapientissimi Regin⁹ To: 2, Sac-
certum fuit testimonium, qui non prius Societatem antea Ap.
dimissem, in Galliam reuocauit, quādū eius integritatem o-
mni genere testium exploratissimam habuerit. Quan-
quam si quis eiusmodi reperiretur, qui maledictis nos laco-
raret, cum vir prudens non magis mirari deberet, quādū
Luciferum audiret maledicentem cœlo, & Angelis sanctis,
& quibus cœctus est, tanquam indignus qui cum illis habi-
baret. Forte qui hac obiectiunt, legerunt aliquando, vel au-
diuerunt fictum quendam Cambilhonem, qui vt in
Germania Societatem infamaret, sc̄ in Societate vi-
xisse, & ex ea fugisse, atque ad hæreticos migrasse mens-
itus est. Egregium facinus, vt nos infamaret, se prius
duplici apostasia à fide & religione infamem pronun-
ciavit.

Viderint igitur qui vel tam audiē libellos conuicijs & cri-
minacionibus refertos, atque aduersus Societatem euulga-
tos legunt, vel tam libenter ijs aures p̄rabent, qui, vt ait S. Cy-
prianus, vel fatoris suo, vel libidini sententes, & diuinæ legis ac sanctiatis im-
mores iactitare in eis gestiū, qua probare non possunt: & cūm innocentiam
defendero, atque expugnare noraveant, satis habent famam mendaci, ei falsa-
menta multa inspergere. Viderint, inquam, quos ista delectant, quā
sacrificijs credat, quibus ne credatur, iura omnia sacrauit. Meli-
us, in falso, sacerēt, si ipsimet proprius ad Societatem accederet,
proprjjs suis ut, ne quis res nos stras inspiciat, manib⁹ traducat, &
ut hac vel illud fiat, petteret; an hac vel illa vera sint, interro-

gatim, & nisi omnibus fieret satis, tunc demum Socios
sem conuictam criminis proclamarent. Verum cum aliquis
de Societate male sentiant, hac artigisse sit satis, alibi alias di-
cendi non decret locus. Ad mores igitur eiusdem Societas
& ministeria progrediamur.

MORES, ET MINISTERIA SOCIETATIS.

Cap. III.

EV M in mea visitatione, REX Serenissime, modū temū,
Epist. 99. Ut quid intra domesticos parietes ageretur, proprijs o-
culis inspicere, quid extra cum proximis fieret, diligenter
examinarem. Et quidem quoad domestica, libenter ea silen-
tio inuoluissem, nisi vt loquerer, me coegissent illi, qui, vt cō-
queritur S. Hieronymus, prætermissa suatum domorum cara, nimū diligē-
tes se præbuerūnt alieni instituti scrutatores, & domi nostra Diuinum
languere spiritum, vigere humanum, lingua atque calamō
diffusimārunt. Ne tamen in hoc quoque argūmento extra
religiosæ modestiæ limites excurram, de rebus nostris priu-
atis illud modestè potius innuisse, quam gloriose prædicasse
placet Deo benē iuuante, disciplinam religiosam apud nos
non iacere, institutum primigeniam virtutem, primumque
colorē retinere. Religionem suę vocationis integritatem
ad eō illasam conseruare, vt eam liceat multorum filiorum
virginem matrem appellare. Ut mirum non sit (qui cōquid ob-
strepent alii) multos aetate florentes, ingenio præstantes, piet-
ate claros, qui sanctioris vitæ genus elegerunt, illi suum no-
men dare, vt sicuti non desunt, qui publicis, tum diuinis, tum
Humanis Reipublicæ studijs, magna sua gloria, magnoque
Regni emolumento animum addicant, & operam nauēne-
sīc non desint, quirebus humanis feliciter contempsit, humanae naturae im-
serm. de res, vel loquitur S. Basilius, quafit angreditur, & terram adhuc inordines,
inst. Mon. conuersationem habeant in celo, Deo, ipso in re omnium diuinorum diuinissima,
S. Dionis. magno ipsorum merito, magna populorum reitate fideliter cooperantur.
Vero ne arrogans videar, REX inuictissime, si dixerō So-
cietatem esse virtutis, pietatis, doctrinae officinam, per periodū
omnibus apertam: spero tamen hoc non negare roros, qui
norunt

res publicas pro teatrate nostra, non nullum impeditur
super sequenti oratione dignatis gradu confituti, perfidiorum
quodcummodo haec tractam, nem tam labores nostras rei
eius, quoniam periculis tantumque aversos expetunt, ut sacerdotum illorum
tristissimi sacrorum Antistites, tunc vigilans qui animatus
Pastores, non religiosissimi virorum Deo dicatorum
ordinis, quibus tantum abest, ut nostri se praferant, vel
conseruant, sive potius quemadmodum de sc. & ma-
gno Basilio magnus asserit Nazianzenus, cum omni Orat. de
subiectu corrente, non ut primi ipsi ferant, sed ut alijs illarum concedant, ultimas ipsi te-
land. S. Bas.
nam, & in castis Dei non quidem statarij militis locum pre-
sumant, ramen ut auxiliares copiae, Deo & Ecclesiae non in-
utili operam nauent.

Iam vero, quia a priuatis rationibus ad publicas progressi
sumus, non ignorat V. S. M. Religiosos in duas quasi classes
esse distributos. Alij enim intra monasteriorum septa, monasti-
cam, id est solitariam vitam viuunt, cum alijs autem, aut pa-
rum, aut nihil agunt, sed Diuinis mysteriis contemplandis
intenti, sibi & Deo varante, & interruptuam cives sanctorum, ut ita Na-
zianzenus, Angelicam uitationem consestantur. Alij vero ad imita-
tionem Christi, & Apostolorum, præter suam, proximorum
quoque salutem querunt, & contemplationi actionem con-
iungentes, ea doctrinæ & pietatis præsidia sibi compacant,
qua proposito fini assequendo maxime inferunt. Hinc
verbi Diuni prædicatio, sanctissimorum Sacramentorum,
Poenitentia in primis & Eucharistia administratio, pia cum
proximis congressio, rudium in verareligione eruditio, in-
firiorum carcerum, hospitalium frequens visitatio, iuuen-
tutis denique in disciplinis, Nobili Christianoque viro di-
gnis, bona institutio. Vt quoque religionum genere floret Po-
lonia, que non contenta antiquis religiisorum vel ordini-
bus, redominiis, noua in dies tum Collegia, tum Monaste-
ria fundat, & novos Ordines alibi natos, summa pietate &
liberalitate ad se initiat. Dicit etiam astra Socetas inter eas
religiones, que proximocum salutem suorum, loquuntur habentes
iustitia.

gantibus nisi omnibus fieret satis, tunc demum Socios
cum coniunctam criminis proclamarent. Verum quod aliqui
de Societate male sentiant, haec artigissime satis alibi alias di-
cendi non decret locus. Ad mores igitur eiusdem Societas
& ministeria progredeamur.

MORES, ET MINISTERIA SOCIETATIS

Cap. III.

EV M in mea visitatione, REX Serenissime, modū temerari,
ut quid intra domesticos pārietes ageretur, proprijs o-
culis inspicere, quid extra cum proximis fieret, diligentius
examinarem. Et quidem quōdā dōmestica, libenter ea silēn-
tio inuoluissē, nisi vt loquerer, me coegissent illi, qui, vt cō-
queritur S. Hieronymus, *pr̄termissa suā tam donorum cara, nīm̄ diligē-*
tes se prabuerunt alieni instituti scrutatores, & domi nostrae Diuinūnt
sanguere spiritum, vigere humanum, lingua atque calamō
disseminārunt. Ne tamen in hoc quoq̄ie argūmento ext̄ā
religiōsæ modestiæ limites excurrām, de rebus nostris priuati
tis illud modestiæ potius innuissē, quām gloriōsē prædicassē
placet Deo benē iuuante, disciplinam religiosam apud nos
non facere, institutum primigeniam virtutem, primumque
colorē retinere, Religionem suā vocationis integritatem
ad eū illasam conseruare, vt eam liceat multorum filiorum
virginem matrem appellare. Ut mirum non sit (qui c̄quid ob-
strepent alii) multos ætate florentes, ingenio præstantes, pie-
tate claros, qui sanctioris vitæ genus elegerunt, illi suum no-
men dare, vt sicuti non desunt, qui publicis, tum diuitiis tam
Humanis Recipublicæ studijs, magna suā gloriā, magnoq̄ie
Regni emolumento animum addicant, & operam natiūnē
sic non desint, qui rebus humanis feliciter contemperūt, humanae naturæ illis

Serm. de ter, vt loquitur S. Basilius, quāsi transgrediatur, & terram adiacat incolēre,
infī Mon. conuersationem habeant in celo, Deoq; ipso in re omnium diuinorum diuinissimā,
S. Dionis. *tangere ipsorum merito*, magna populorum reuoluta fideliter cooperentur.

Weror ne arrogans videar, REX inuictissime, si dixerō So-
cietatem esse virtutis, pietatis, doctrinæ officinam, per periodū
omnibus apertam: spero tamen hoc non negare rōnos, qui
nō norunt

ANNO 1513

secundis pro reabilitate nostra, non nullum apud am-
bos sequitur anteriori dignitatis gradu constituti, perfecti occi-
piat in modo haec tractant, non tamen labores nostros rei
bus, quoniam potius tanquam pueriles expetunt, ut sacerdoti illius
strictissimi sacrorum Antistites, tot vigilantis qui animarum
Pastores; tot religiosissimi virorum Deo dicatorum
ordines, quibus tantum abest, ut nostri se præferant, vel
conferant, sive potius queram admodum de se, & me-
gno Basilio, magnus asserit Nazianzenus, cum omni Orat. de
ribus certe, non ut primi ipsi ferant, sed ut alii illas concedant, ultimas ipsi te-
neant, & in casulis Dei non quidem statarij militis locum pre-
sumant, tamen yta auxiliares copiae, Deo & Ecclesia non in-
utili operam nauent.

Jam vero, quia à priuatis rationibus ad publicas progressi
tumus, non ignorat V. S. M. Religiosos in duas quasi classes
esse distributos. Alii enim intra monasteriorū septa, monasti-
cam id est solitariam vitam viuunt, cum alijs autem, aut pa-
rum, aut nihil agunt, sed Diuinis mysteriis contemplandis,
intenti, sibi & Deo vacan, & in terris angustam ciues sanctorum, vt ait Na-
zianzenus, Angelicam vitationem conseruantur. Alii vero ad imita-
tionem Christi, & Apostolorum, præter suam, proximorum
quaqua salutem querunt, & contemplationi actionem con-
iungentes, ea doctissime & pietatis præsidia sibi comparant,
que proposito fini assequendo maxime inseruant. Hinc
verbi Diuni prædicatio, sanctissimorum Sacramentorum,
Poenitentia in primis & Eucharistia administratio, pia cum
proximis congressio, rudium in vera religione eruditio, in-
firiorum carcetum, hospitalium frequens visitatio, inuen-
tus denique in disciplinis, Nobili Christianoque viro di-
gnis, bona institutio. Utique religionum genere floret Po-
lonia, que non contente antiquis religiosorum vel ordini-
bus, et dominiis, noua in dies tum Collegia, tum Monaste-
ria fundat, & novos Ordines alibi natos, summa pietate &
liberalitate ad se inimitat. Bonè cùm nostra Societas inter eas
religiones, proxiimocunis salutem coniuncta, locum habet,
iutorum

iis quibus illa ipsa quoq; instruta est praefallis, & a deo
Pietatis familiis conduta, in vita Domini excolenda, vnde
sicut vocatio, & laborat. Hinc factum, ve-
sicut quæ intra domesticos parientes fiunt, videlicet sic quæ
foras in conspectum hominū produnt, excutere debet, si
quod ira præstiti, vt nihil obiter obierit, ad limam omnia re-
uocarim.

Velle, Rex Serenissime, omnia quæ repericūm religiosa
vocatione, tūm Regia pietate digna, offerre V.S.M. vt quod
ipsa suo prudentissimo iudicio percipit, ex me etiam intelli-
geret: verum quia id summi laboris esset, & S.M. V. plus & quod
occuparet, illustriora quæq; & in splendidiore luce collocata,
tanquam per se nota omittam, paucula quædam, quasi post
vberem messem relictas spicas colligam, factaque veluti ma-
nipulo, V.S.R.M. summa cum animi demissione offeram: nec
dubito, quin ipsi pro sua clementia in nos benevolentia, fasci-
culus, esto tenuis, gratissimus sit futurus. Fateor eq̄uidem me
non reperisse omnia omnibus numeris, vt optasse, abso-
luta; quod & si non est mirum, si quidem nihil sub celo omni
ex parte beatum dolendum tamen, quia votis non respon-
det luctum animarum, preciosissimo Christi sanguine re-
demptarum. cuius autem culpa, vel iniuria id hat, mox
explicauero, facta ab extrema ditionis V. S. M. parte nar-
rationis initio.

L I V O N I A.

EA est Liuonia, quæ cūm in longum (si credimus Geogra-
phis) centum Polonica millaria habeat, & multūm in-
latum se extendat, non plures quam octodecim Catholici
Sacerdotes ante annum in ea numerabantur, à quibus myste-
ria salutis, tantus in tanta vastitate populus, vel discere posset,
vel percipere. Quid quod ex ijs aliqui ita senio sunt confecti,
vt vix sibi vacare, alijs nullam opem queant ferre? Alij vero
ita rerum inopia pressi, vt potius victu sibi quærendo, quam
anima-

animis Christi lucrandis, occupantur occupari. Non ita
pridem, sicut in loco quodam nunciatum est, vnum ex
spiritis Sacerdotibus ad suorum, occurrerunt quinquaginta
adolescenti pro Baptismo suscipiendo, quoru nullus erat,
qui annos ut vocant discretionis non attingeret, multi et
iam decimum octauum, & vigesimum superarent annum, ut
prius reliquis humanis functionibus adolescerent, quam ut
Christiani nominis charactere initarentur.

Ad illas animas, omni presidio spirituali destitutas, iuuandas
accurrunt fideles Societatis nostrae socij, qui ardenti salutis a-
nimarū siti excitati, ad illos magnos, & omni humano sola-
tio nudatos labores vltro se offerunt. Hic ego, Rex Serenissime,
res nostra non amplifico, nec vanitatis causa ostento,
id quod est, nudis verbis expono: soli accurrunt nostri, foli
pendus diei & effus portant. Nam etsi ipse salutis auctor IESVS, a-
lijs annuit socijs illi tamē, vel quia desertis agris, vastatis Ec-
clesijs, necessarijs ferendo labori subsidijs daftiuūt, vel quia
alias sibi creditas oues deserere nequeunt, vel ob alias Deo
notas, mihi ignotas causas, nos solos difficillimo loco, peric-
ulosissimo tempore, laboriosissimo opere, Christum du-
ceam sequi sinunt, qui ipsi quoque cum simus pauci, & po-
tiū dissipata domicia, quām formata Collegia habeamus,
nō omnibus opem ferre, salutaremque manum porrigere
velēmus, esto totos dies, totaq noctes laboremus, & perpetuō huc
illuc per villas & castella, seminandæ pietatis gratia excurra-
mus. Sed quanto interdum dolore cruciamur, cūm (quod
non raro accidit) in conspectu nostro oues à lupis rapi-
cernimus, nec ijs succurrere, nec multis alijs malis me-
deri possumus? Nam si nostri Sacerdotes, tanquam fideles
gregis Christi custodes, vel morsu doctrinæ lupos arcere, vel
predicationis voce oues, vt sibi caueant, monere volunt,
non desunt, qui ne id fiat, non solū in locis hosti subiectis,
sed in ipsis Regijs bonis obicem ponat. Ex quo intelligit V.

S. M. ad paucitatem operariorum accedere etiam defectum debita libertatis in salute procuranda animarum.

Lapidem mouissent literæ à venerabili Capitulo Vendens, non ita pridem ad medatae, dum & calamitates populi in genere salutis explicabant, & fructum institutæ hoc anno veræ Societatis residentiæ, & vt plures Sacerdotes, & puerorum magistros submittérem, per Deum ipsum & Sanctos omnes obsecrabant, neque ad me solum, ad ipsum etiam Generalem Societatis Præpositum scripsérunt, idemque ab eo summis precibus contulerunt. Hanc enim vnicam spem esse dicunt, iacentem in Liuonia pietatem erigendi, & extinctam ferè uitam religionem excitandi. Cuius rei, non tam spem conceperunt, quām pignus acceperunt. Vident enim tam Vendæ, quām in locis vicinis rerum faciem immutari, templo squallore horrida ad pietatis cultum conformari, labefactata instaurari, deserta exornari, sacra mysteria frequentari, ipsam plebem post diurnos labores in Ecclesia congregari, Diuinæ preces simplici quidem, sed Diuinis auribus suatu cantu ad Deum fundi, veteres piorum virorum sodalites restitui, nouas erigi, supplicationes, piisque peregrinationes ad celebriora templo suscipi, easque (quod in tanta diuturni belli desolatione, prodigijs instar videri possit) qui aut quinquevè Catholicorum millia comitari, vias, campos, sylvas, deserta, cœlum ipsum Diuinis laudibus personare, viae tæditæ, atque laborem, sanctis colloquijs, pīsuē cantionibus ac concionibus leuari, omnes in ipso templorum ingressu summa veneratione, & gestiente lætitia, non solum in genitiva, sed & in faciem prosterni, sacrum solum venerari, amplecti, osculari, vota piè persoluere, sibi mutuo de roudata (vt cum ipsis loquar) pietate gratulari, peccata sacramentali Confessione expiate, sacro Angelorum pane refici, proque eo rite sumendo ad noctem vsque ieunia protrahere, & nocte tota ad Deum preces fundere. In re vna defectus est, quod cum Sacerdotes pauci sint, vniuersæ multitudini confiteri volenti neutiquam aures dare possunt.

Videt

Videt V.S.M. quantus sit in nostris tum hominibus; tum ministerijs defectus, cum nec tot simus, quot necessarij esse. simus, nec quantum opus esset, praestare possimus. Sed videt etiam hunc defectum vitio nobis non esse vertendum, qui facimus quantum possimus, & (absit à verbo iactantia) plus penè quam possumus. His accedit & alter defectus aliorum forte iudicio parvus, re autem vera magnus. Nam cum tam Rigæ, quam Derpati instituta essent Seminaria, in quibus ingenui adolescentes cum bonis litteris, bonis etiam moribus informarentur, illa utrobiusque cum scholis ipsis iniuria temporum, & bellorum tempestas dissipauit, spemque ferè omnem abstulit, quam olim Serenissimus Rex Stephanus, & ipsa S.M. V. conceperat fore ut aliquando non aessent probi & eruditii huius Patriæ ciues, qui vera religione imbuti, & mōrum integritate ornati, rem Liuonicam restituere possent. Nos quidem reliquias colligimus, sed nisi potentior manus succurrat, opus iacebit, non paruo rei Liuonicæ malo. Speramus autem S. R. M. V. nostros conatus clementer promoturam, & ad sui imitationem excitaturam Illustrissimum tam Ecclesiasticum, quam secularem magistratum, maximè quando necessitatem extremam esse intellexerit, & precium operæ constare aduerterit, ut Illustriss. Episcopum Vendensem, & Commissarium Liuonicæ Generalem iam aduertisse, & hunc Seminarium Rigæ, illum Residentiam Vendæ, liberaliter iuuuisse intelleximus.

R E S S I A.

E Litonia ad extremos Russiarum (quam albam vocant) finis gradum faciamus. In illis ultimis oris, Moscorum sauitiaz expositis, rarissimi sunt pro visitare loci Catholici sacerdotes, schismaticorum frequentissimi: nonnullos etiam nidos construxerunt haeretici. Orfæ, in Regia ciuitate, praeter nostros, unicus est Parochus, Polociæ vero nullus, nec qui velit esse, facile reperitur, ob quotidianas molestias & pericula, qua nosti quoque perpetuo experiri coguntur. Non

C

dum est
Digitized by Google

dum est annus, Rex Serenissimè, cùm quid illic ageretur, videlicet & licet abunde periculorum esset, lætabat tamen cith. VI. de ceteris nostris ad omnia pro Christi honore serenda paratus simos. Frequens est circa Orszam Nobilitas Polona, quæ cùm Polonam fidem colat, (hoc enim nomine ad gloriam gentis religionem Catholicam appellant) facile intelligitur, quæ merito in tanta Sacerdotum penuria, S. R. M. V. probantibus bonis, Orszæ Collegium Societatis erexerit, tanquam firmum in illis ultimis finibus fidei propugnaculum, intelligitur etiam quò colliment illi, qui ne opus perficiatur, resistunt, & si fieri possit, ipsa posita fundamenta euersa cipiunt.

Vtinam illi, qui Societatem nostram in hoc Regno, vel in minoram, vel etiam (si quis est qui hæc cogitet) sublatam vellent, ea viderent & audirent, quæ nos vidimus & audiimus: non enim dubitarem, quin mutato consilio, eandem Societatem & conseruatam, & quæ maximè auctam optarent. Quoties in Lithuania, Liuonia, Russia, Samogitia, incidimus in senes centum ferè annos natos, qui licet Catholicæ essent, nunquam tamen peccata sua Catholicorum more expiabantur. Quoties extrema ætate confessos vidimus, qui sanctissimum Christi corpus non sumebant, quia hunc dominorum, non pauperum cibum esse existimabant. Quoties ceremonias superstitiones gentilitatis à pluribus seruari aduerimus? Quoties & alia, & serpentum recente recisa capitacello appensa gestari, & tanquam Deum coli, nostris oculis espeximus? Sed hæc sufficiat ad declarandum, quæ decens esset, ut illi, qui pauperum subditorum sudore, ne dicant sanguine viuant, & magni atque opulentii sunt, potius de multipliandis religiosis, qui hos miseros eruditrent, & ad ultimum æternæ gloriae finem dirigerent, quæ ut de illis vexandis vel opprimendis cogitarent.

Quod si quis dicat, se in illis partibus fuisse, & nihil horum aduertisse: facile illi credam, si is sit, qui sua commoda quæsuerit, animas neglexerit. Nos vero, qui non vestre, sed tyros quelli-

quarim⁹, illas perditas oues per maiora illa ignoramus, quām terrārum delectia lectam⁹, vt eas ad ouile Christi reducamus. Et hoc plurimum illustrissimos Praesules, plurimum reliquos Praelatos ac Sacerdos⁹, spirituque Dei plenos reliquos viros in hoc agro Domini laborare, illud tamen possum⁹ affirmare, nostram Societatem aliquam agri Dominici particulam colendam assumere, populis utilissimam, & Paritoribus, qui nos ad Societatem laboris accersunt, gratissimam. Sed progrediamur.

S M O L E N S K O.

SMolenskum penetrare non potui, ob continuas, quibus stunc itinera infestabātur, Moscorum incursionses, sed neque mihi adeo necessarium fuit, cūm ibi mobilem tantū, ob bellicam expeditionem, residence tam habeamus. Verū ut ab aliis acceperī, cūm milite grande illud propugnaculum, nomine Regio, descendente, tandem nostri Sacerdotes ferè soli, interdum etiā soli remanserē. Manserē autem, tum vt in extremis casibus solatio & auxilio essent militi, tū vt in uiuctam gentem Polonam in fidē tū diuina, tum humana cōseruarent, quod adeo firmum ratumque illis fuit, vt nulla belli molestia, nulla aerum inopia, nullum vel cuidens vita discrimen illos potuerit à semel suscepto munere deterrere. Ea enim Societatis nostræ conditio est, vt quod semel pro Christi honore, proximiq; salute suscepit, nunquam abiiciat, sed constanter ad finem usque, ipso Christo iuuante, perferat. Itaq; discedant alij, manebant nostri, desit comeatus, vrgeat fames, nulla sit spes salutis, quid tandem facient? quamdiu vel unus miles erit, cuius saluti corum opera necessaria esse possit, vel cum ipso vivent, vel cum ipso cadent, tanta est illorum constantia, tan-tus salutis Polonæ amor. Sed non solum in arce inclusi fidem suam probārunt, foris quoque in castris impigre labegunt, nam tota zestate proxime clapsa, in eo exercitu soli fuerunt, qui & Moscorum audaciam compescuit, & præsticio Smolenscoi suspectias tulit.

NON satis est Societas in Lithuania cum hereticis, & in Russia cum schismaticis, pro religione Catholica certare, in Podolia etiam, maxime in ea parte quæ Ucraina dicitur, & cum his, & cum alijs in ipsiusmet Tatarorum finibus, ne dicam faucibus, cogitur dimicare. Illic ante paucos annos vocati sunt nostri à viro Illustrissimo Valentino Alexandro Kalinowski, vbi vix vel Sacerdotem Latinum, vel templum Catholicum, vel veræ religionis exercitum teperias. Omnia sunt plena schismate, infecta hæresi, possuta Judaismo, Catholicí paucissimi, iam Deo laus, homines ad humanitatem & pietatem informari cæperunt, ita ut Deus, qui antea vix de nomine ibi notus erat, iam suum locum tenere, iamque eius cultus propagari incipiat: & nisi praesentes Schytharum incursiones & pericula impedimento suffissent, plures arx, plura facella, illustrium virorum pietate ac liberalitate, erecta suffissent. Quæ etiam causa fuit, cur Illustrissimus sanctissimus Zolkiewski Palatinus Kiowensis & Exercitus Regni Poloniae duces, circa Regni fines tuendos occupatus, coacti fuerint aliquid tempus efferre consilium, quod habet fundandi Kiowia Collegij. Cum enim Palatinatus ille multos alios terrarum spatio superet, & plurimis ipsorum Catholicorum sequentia, Sacerdotum copia, autem religionis culta superatur. Quod autem turbis excitatis fieri non potuit, ihs sedatis, benedicente Deo, fieri poterit. Interim tamen illud dolendum, quod sit tanta permuta Sacerdotum, vt torus ille se ad Tartaros extensus tractus, à tam paucis Sacerdotibus colatur, vt ne quis semini ferendo, neque messi faciendæ sint pares. Certe ut omnium conspiratio esse deberet, vt plura vel Sacerdotum seminaria, vel religiosorum domicilia, ne Christi mensis perire, instituerentur. Quæ cum negligimus, quid mirum, si ipse quoque Deus & nos, & nostra negligere videatur?

S A M O G I E L

Ad Aquilonem redeo, & Samogitiā considero, quæ etsi populū natura facilem, & ad pietatem propensum, Pastoresq; vigilantes habeat: tamen qdā hi raro gradi-
pascent.

pascēdō non sufficiunt, non exigua pars ouia exire debet
et aberrat, quācum aliae hāresum huc laborant, aliae non-
dum agentiliq; superstitionis morbo perfecte sunt sanatae,
qua pōrte hactenus salutifere legis Christianæ pascua erro-
riplū impermixta repererūt. Hec quo ad plebem & rusticorū
conditionem: nam quo ad Nobilitatem, aliis defectus maxi-
mus erat, quia nim̄ rūm in genua iuuentutis institutione de-
stutuebatur. Hinc superioribus annis, Illustrissimi Presules, ad
Societatem laborū, Societatem nostrā aduocārunt, & brevi eā in
Divina gloria propagāda assiduitatē, in plebe erudiēda soler-
tiā, in abusib; tollendis dexteritatem aduerterūt, ut amplifi-
candi, perpetuumque conseruandi fructus gratia, de Socie-
tate ibi fundanda cogirarent. Et cūm paulo ante Collegium,
Illustrissimi viri ~~Monte~~ Caroli Chodkiewicij liberalitatē, ut alibidī-
cerur, erigeretur, cum eo tota Samogitia consiprasse vide-
batur. Presul re & verbo opus vrgendo, capitulum coope-
rando, ciuitatis Dominus situm & areas tribuendo: alij tam
Ecclesiastici, quām seculares iuuando: Populus denique vni-
uersus sibi & nobis gratulando, ut merito in eam spem vene-
rim, si Societas nostra vīquā in Europa ad Christi sagēnam
implendam vtiliter operam suam locat, id maximè futurum
in Samogitia.

Hec Serenissime Rex, in extremis V.S.R.M. finibus, extra
nostrorum Collegiorum quasi limites, à nostris fieri reperi-
quæcti paucā sunt & exigua, non exigū tamen zelum ostē-
dunt, nesciā exigua in fide propaganda voluntatem, certe
magnam erga Regnum Poloniæ charitatem, magnam erga
S.M.V. obseruantiam declarant. Illud etiam innuunt, finih illi
aliud à nobis in hoc Regno fieret, non tamen hos interro-
fog vel inutiles, multo minūs inter pernicioſos esse repenitentia-
dos. Verū cūm hæc quæ in vltimis finibus fieri diximus, illi
comparata, quæ in Reghi visceribus, & in ipsiis formatis Col-
legiis atquedominicis sunt, sint tñluti granum aceruo col-
latum, clare dignoscitur, quām merito Serenissimi Reges
& Illustrissimi Proætres Societatem huc aduocārint, Doatus

& Collegia fundarint, varijs Priuilegiorum ornamentiſ de-
cɔtarij ſemp̄ ſouerint, & ab omnibus iniurijs vindicarint.
Quæ cūm ſint omniū oculis exposita, mea nō egent explica-
tionē. Quis enim nō videt, tot centena hominū Dco & felig-
oni initiatorū, doctrina eruditōrū, fide orthodoxorū, profel-
fione religioſorū, Christiano Catholicoq; Polonorū Regno
magno eſſe ornamēto? Quis non fateatur, tot ſcholas in tot
Collegijs, magno omnium Ordinum cōmodo eſſe institutas?
Quis neget, tot viros pios & doctos, veritati propaganda &
erroribus conuincendis, qua ſcribendo, qua docendo, qua
disputando, qua concionando, pari fructu ac conatu eſſe di-
catoſ? Quis ignorat indefeffam in morib⁹ corrigendis ope-
ram, in docendis rudibus diligentiam, in ſolandis afflītiſ
charitatem, vt hominibus vtilem, ita Deo eſſe gratiſſi-
mam?

Hactenus de ijs, quæ à Societate fieri ego ſentio, iam quod
alij ſentiant, aperio. Non raro enim audiui, viros ſapientia &
dignitate magnos, ſolitos dicitare, ſi ea, quæ Societas ſe ipſa,
cūm ijs, quæ per alios facit, comparentur, illām ab hiſ, vti ſte-
llam à ſole ſuperari. Dicunt enim vltimis hiſce temporibus,
quibus refrigerente charitate abundauit iniquitas, B. Ignatium
Dei ducem, Parentem noſtrū, Diuino numine excitatum eſſe, vt quo
tempore Lutherus infinita haereticorum comitante caterua,
nefarium bellum Christo, Petro, & Eccleſia, indecebat: eodē Ignatius
militem ſcriberet, & hanc minimam Societatem, quaſi mani-
pulum militarem institueret, quo & Lutherum acerrime op-
pagnaret, & Christianum orbem vniuerſum ad Christi, Petri, &
Eccleſia ob/equium excitaret: indeque tantus fructus fieret,
quantum à 70. annis factum eſſe, nemo eſt qui inficietur.

Quem fructum à nobis factum eſſe nequaquam dicimus; il-
lud tantum afferimus, ad eos, qui illum ſua cum laude fece-
runt, excitādos, Societate quaſi voce, in hoc, in maligno poſiti mandi deferto.
R. Cor. 1. R. Reg. 6. clamante, Deum Ter Opt: vſum fuſſe. Quia in te ſi vlla gloria eſt, nō So-
cietas, ſed Dei eſt; cui minimè nouum eſt per vilissima mandi for-
gia quoque confundere. Vt enim Iudæorum tertorem Goliam, minimo
nem Davide, proſtrauit, & homines ratione polentes ad abie-
ciſſi-

gutissimum, formicam, animal, ut prouidentiam discerent, resiliunt, sic minima hac Societate, in mundo, carni, drabulo bellum induxit, cuiusque feruientem spiritu, alijs quam plurimis, modicum atque doctrinæ quasi faciem preferre voluit. Quia in re, non magis alijs, vel religiosorum Ordinibus, vel animarum Pastoribus Societatem præfero, quam quis vel eum, qui tubazanimos ad pugnam excitat ac parat ipsi militi pugnanti, vel puerum præferentem faciem Principi, cui præfert, iudicet anteponendum. Sed nullam ego comparationem, quam dioclam esse non ignoro, hic instituo, solum Societatem ad excitandos ad pietatem animos, à Deo suæ Ecclesiaz donatam esse contendô. Narrabat, me præsente, ante quinquennium Sereniss. Ferdinandus Archidux Austria, Styria, &c. cum serenissimo Carolo eius Parenti relatum fuisset, quodam die solenni centum homines sanctissimum Eucharistiaz Sacramentum Vienna sumpsisse, cum vehementer gauisum esse; & subdidisse semper magnæ felicitatis loco habiturum; si quando similes de sua Graecensi ciuitate nuncius allatus fuisset: tunc autem tunc essent feriae natalitiae, aduocatus est auditus noster, Ceramus enim in Collegio) qui asseruit, in illa Christi nati solennitate, ultra tria millia consecratarum hostiarum, Graecensi populo in nostro templo fuisse distributa, ut nihil de Parochiali templo, & alijs strenue rem Catholicam promouentium religiosis Ordinibus dicam.

Quantum autem eadem Catholica religio Vienna sumpsit incrementi, narrant illi, qui eam indefessa vigilantia, & aeterno labore prouauerunt, quo in genere maximè erit opere Illustissimi Melchioris Kleffeli illius Ecclesie Ansistit elelli, qui triginta amplius annis ex nobilissima celeberrimi S. Stephani Cathedra, gregi suo salutaria vita præcepta ingenti cum laude distribuit. Et quando, ob totius orbis Christiani ipsius consilis innixi pondus, laboris socios admittere debuit, non alios quam nostra Societatis homines, sibi in Ecclesiæ officio substituere voluit. Illud mihi constat, antet triennium, coru qui apud nos festis Paschalibus communicaret,

rationem initam esse, & septem circiter communicantur
 millia reperta fuisse; cum tamen nos, in celeberrima, illa cunctate,
 pars minima simus, si nobilissimum Episcopale, si pa-
 rochiale, si plurima aliorum Religiosorum templa conside-
 remus, in quibus magno cum decore Diuina mysteria per-
 guntur. Tantum autem religionis incrementum, tribuebat
 quidem Serenissimus ille Princeps Societati; at ego non tan-
 tum nobis adscribo, solum doceo, antequam Societas à Ferdinandō
 Imperatore Viennam vocaretur, & à Carolo Archibiducho Gracij collo-
 caretur, religionem Catholicam, in illis locis ferè extinctam
 iacuisse, post Societatis aduentum planè renixisse; quod &
 in pluribus huius amplissimi Poloniae Regni Civitatibus,
 atq; Provincijs accidisse, sepius authenticis documentis testa-
 ta est V.S.M. & patentur alij quā plurimi grauiissimi viri, qui
 tempora temporibus, & præterita presentibus conferentes,
 hoc idē vident, prædicant, & Deo per Societatem acceptum
 referunt: qui vel nō rogati sepius patentur, statim atq; Socie-
 tas alicubi pedem fixit, rerū spiritualium faciem esse immu-
 tam: hæreticorum plurimos ad fidem conuersos: Catho-
 licos in religione confirmatos, & virtutis amore inflamma-
 tos: salutarem doctrinæ Christianæ rudibus tradendæ ratio-
 nem introductam: sanctissimorum Poenitentiae & Euchari-
 stiæ sacramentorū vsum reuocatum: assiduam verbi Diuini
 prædicationem excitatam: Diuini numinis timorem, eius-
 dem amorem, Diuinorumque mandatorum obserua-
 nem in hominum mentibus plantatam: ingenuam iuuentu-
 fis institutionem propagatam: plurima alia ad Dei gloriam,
 Ecclesiæ ornamentum, religionis incrementum, populo-
 rum salutem, Regnorum utilitatem, saletē & laudabiliter in-
 stituta. Quis fecit hæc; non Societas fecit, vel si quid fecit, non
 totum fecit, minimam fortasse partem fecit, alij fecerant, ad
 quos tamen excitando Societatis opera vñus est Deus. Nam
 cùm peculiari instituti sui ratione Societas ad iuuandas ani-
 mas se vocatam sentiret, illa media sumpsit, quæ maximè
 huic operi perficiendo conducere aduerit. Ergo Sacramen-
 torum

terum vsum virgere, vitiorum extirpationi insistere, utilissimam diuinam meditandi mysteria rationem edocere; hominum mores ad magistrum Ecclesiae normam conformare; heresum venenum patefacere, antidotum offerre, omnibus animorum morbis medicinam parare. Hac viderunt vigilantes animarum Passores, & religiosi piorum virorum Ordines; & ne ab ihs, quos antiquitate, amplitudine, alijsque nominibus superant, in cultu Diuino superarentur, non inuidia emulazione impulsi, sed sancta conspiratione excitati, Ecclesiae Dei, Regno Poloniæ, animarum saluti, illustrissimam operam praesiterunt.

Sane qui de Societate hoc sentiunt, non multum aberrant Bul. Eccl. Cat: 1591 à scopo, quem in Bullato confirmatae Societatis diplomate attingit Gregorius XIII. Pontifex Max: qui Societatem nouissimi hysce temporibus Diuina prouidentia excitatam, ad eam strenue in Ecclesia Dei laborasse, & labores afferit, ut eius turbationem & infirmitatem, ad commune Ecclesie damnum, eius integritatem & pacem, ad eiusdem Ecclesia utilitatem maximè pertineat, loquens ex sede affirmauit. Pius autem Quintus Pontifex sanctissimus, Bul. Innumerabiles an: 1568. in quadam Apostolica Constitutione, Societatem innumerabiles orbi Christiano fructus afferre, & non contentam terrarum finibus, ad Orientales & Occidentales Indias penetrasse, eosq; ad populos, qui genitus Deum non noverant, peruenisse, & inibi proprio sanguine verbum DEI plantasse, Bul. Cum Pontificalia auctoritate declarauit. an: 1571. Pontificalia auctoritate declarauit. *Quis non videt sanctissimos hosce Pontifices, plura ratione sua complexos, quam nos oculis cernamus nostris? nimirum viderunt Societatem non solum ipsam laborare, sed & alios vt laborent, verbo & exemplo excitare, ut meritò dixerit Gregorius, eius detrimentum, in detrimentum Ecclesie redundare; quia sicut ipsa feruente, eius exemplo multi feruent: sic eadem languente, & illi quoque lanquerent. Pius autem, cum fructus quos facit Societas, innumerabiles esse dicit, ad eos quidem, quos se ipsa Societas gignit, eam primò respexit censeo; non tamen eos quos alij ab ea excitati, & vt paulò inferius dicemus, edocti producunt, exclusisse autemo. Illud autem consideratione dignum est, quod idem Pius ait, Societatem mundo veteri non contentam, novos orbes inuestigasse, & nomen Dei ad illas nationes, quæ*

nes, quæ Deum penitus ignorabant, Apostolica auctoritate attulisse. Ea enim est Societatis nostræ vocatio, id institutum, ut non latius salutis fines patere voluerit Christus, quam ipsius, ut mundus saluetur, pateant vota. Nullus enim est in orbe terrarum angulus, nulla natio tam longe à salute diserta, quam ipsa ad salutem non amplectatur, pro viribus opem fecerat, & ea antiquas cœlorum obcasum Luciferi, quasi ruinas instaurare non conetur. Hinc sèpè Christū pro Christo relinquentes, uti quæ huic operi perficiendo conducunt, audite arripit: sic quæ retardare possunt, solicite omittit.

Hinc originem suam illa ducunt, nostros sacras in choro preces non canere, supplicationibus non interesse, mortuos non sepelire, & alia id genus non pauca; quæ et si sancta sunt, quia tamen, dum hominem illis officijs quasi affixum tenet, à libera salutis animarum procuratione non parum renocare possunt; ideo nostri alijs ea relinquunt, & si quid in hoc genere negligunt, in alio abundè reponunt; videlicet in rudi bus instruendis, confessionibus audiendis, peccatis extirpandis, virtutibus inserendis, concionibus habendis, infirmis, carceribus, hospitalibus visitandis, dissidentibus conciliandis, consilijs ad salutem spectantibus imperiendis, piis operibus promouendis, obsequijs viro religioso dignis, omnibus fideliter exhibendis. Haec enim sunt merces nostræ, quæ ex nobis requirendæ sunt, & sine auro & argento, tum à nobis distribuenda, tum ab alijs accipienda. Qui vero hæc omitunt, & alia à nobis requirunt, hi vel institutum nostrum ignorant, vel nostrorum opera abuti volunt, ideo melius edocendi sunt, ne si interdum quæ petunt, quia nobis vel non licent, vel non congruunt, non obtinent, vel mirantur, vel irascantur, vel vitio vertant, vel etiam (quod absit) se contemni putent, sed excusationem admittant, & sibi persuadeant sanctè seruanda esse, quæ sanctè apud nos constituta fuere; nec quicquam religioni magis obesse, quam si religiosi, ut alijs satisfaciant, disciplinæ neruum relaxent, & non Christo, sed ha-

sed hominibus placere studeat; scuti nihil magis viro seculari obedit, qua si non secundum suū, sed secundum aliorum statu, Tria cōditio he alienū, domum ordinare, familiam instruere, viram viuere velit. Tunc autem nos reprehendant, quando nostri, quæ nostra suat, non faciunt, nec secundum vires, immo non supra vires, in salutem animalium incumbunt, & vel tempus, vel locum, vel personam, vel quicquam aliud excipiunt. Is enim est Societatis spiritus, ut *hicunque fuerit et auer*, *et sanguinem aquila ad uolamus*, id est, Christo mortuis animabus, vitæ remedia adferamus. Pro quæ re ab omnibus humanis impec-
ditentis liberi esse debemus, quod grauissimè nobis B.FVN.
D A T O R, noster commendauit, cùm in Institutio nostri for-
mula, quam anno 1540. PAVLO III. & anno 1550. IULIO.
item Tertio præsentauit, & vterque Pontifex probauit, & co-
firmauit. Postquam, inquit, *Dominus inspirante*, huic IESV Christi militia
armata dederint, die nocteque succincti lumbos, & ad tam grandia debiti solucionem
prompti esse decebant.

Sed ad pròpositam de fructu Societatis quæstionem, rede-
amus, illudque quod summi motienti est, ponderemus, nám
sicuti Deus singulis Ordinibus peculiaria media, quibus po-
pulum suum iuuarent, tribuit: sic Societati modos eius vo-
cationi consentaneos nō denegauit. Ut igitur religiones so-
litudinis amantes, quales in Polonia sunt plurimæ, perpetuis
orationibus & pœnitentijs Diuinam iram, hominū peccatis
irritatam, placant, & Deo, cum Moysè, ne mundum perdat,
manus ligant: & sicuti illi Ordines, qui contéplationi actionē
iungunt, exéplo vitæ, & sanctitate doctrinæ, populis cœlestē
viam ostendunt, vt in Splendidissimis *s. Dominici, & s. Francisci*
Ordinibus fieri palam est; sic Societas in humano genere, ad
finem æternæ gloriæ dirigendo, vt titus scholis, quibus non so-
lum iuuenes, vt aliquando sint boni Christianæ Republicæ
ciues, instituit; sed vniuersalis morum ac vitæ reformatio-
nis semina iacit: quod planum fiet consideranti, fore vt ali-
quando virtus, quæ in tenero animo modo plantatur,
adolescat, & suum possessorem bonum patremfamilias

D 2 consti

conficiat, qui domum totam timorem Domini destrueret
cofessus, vnam instituisti, & familiam integrarum quodlibet
terre ex eadem disciplina prodibit, qui ad pietatem & a formidinis
hereditatis sue partem Deum ipsum esse velim hic vel etiam
rum pastor, vel pastoris adiutor erit. Ecce iam non minimi
domum, sed unum populum, unam unitatem, integrans
diocesim adiutam habebis. Quae causa sit, cui opus
mēde vniuerso Christianorum Imperio meritus Gregorius
XIII. tot alumnorum Seminarii in tot locis instituerit, eaque
Societati non ad suum lucrum, vt calumniantur inuidi, sed
ad utilitatem Ecclesie gubernanda tradiderit: haec enim ratio
ne multas Ecclesias, multas nationes adiutumiri sperat.
nec spes cum secesserit. Quot enim ex sodis Romani, Africani, Po-
tificis Seminariis Episcopi, Abbates, Propositi, Parochi, aliquae
Prælati prodierunt, qui amplissimum in Ecclesia Christi trou-
erunt protulere? Gregorium imitati, tum abbatum in Africa
Iesuas Illustrissimi, suarum Ecclesiarum Seminaria, nosrū curia
committenda censuerunt.

Sed neq; decrit, qui ex eadem virtutis, & doctrinæ officina
ornatus excusat, & debitas virtuti dignitates obtineat, publi-
cumque torius Regni bonum, iustitia, integritate, sapientia
promoueat. Ex ramis quidē producitur fructus, radici tamen,
qua ramus succum haurit, sra debetur in Republica laus.
Taceo hic alia quam plurima. Satis est enim mea surum absen-
tium indicasse, agnacente finum fructum proterea ostendisse, mer-
caturam, qua seruo fideli ad lucrum desem talentorum, decem cunctas super art
dantur, demonstrasse. Quod si quis haec non capiens obmut-
muret, illum parum moror, satis enim est ea à Gregorio XIII.
fuisse percepta, qui Societatem magno Dei beneficio, Ecclesiæ, proprieta-
tali emolumento, & sacrae rerum administratione, & verbi Divini predicatione
onem exercere: & quod caput est, iuuentutem tum in bonis moribus, tum in literis
tam humanis quam diuinis erudire, bullato testimonio orbi vniuer-
so testatum fecit. quem propterea testem appello, ne in ore
proprio propria laus sordescat, sed à Christi Vicario prolata vim
suam habeat, quanquam hic non Societatem laudo, sed opera Dei

Bal: Sal-
uatoris
an: 1576.

1. Deinde si festare vulto. Neq; enim decet acerbius quam dulcis
deus? super eam ab aliis positi, à me, vel ab aliis abstendi sub modo?
2. Campus hæc se aperte amplissimus, sed habent sunt con-
tribendit, ne mœa videar venditare, itaque omnia silentio
in quo, unicum testimonium profero illorū sapientissimorū
virorum qui nobis & liberis, quibus nihil carius habent,
non magis litteris, quā moribus instituendos & animas, quas
theologia omnibus preferunt, viam salutis edocendas tra-
ducent, qui nis ex nostra institutione utilitatem se percipere ad-
uertissent, nonquam sc ipsos, liberosq; suos nobis crederent,
aut credidissent.

Sed neque id inficiatur ipsius hæreticorum Magistri,
aque Ministeri, qui propterea se tantoperè Societatem perse-
quendū negant, quia ab ea hæreticorum Ecclesiam (si hoc
nomine dignanda est, & non potius errorum sensus appellanda)
vastari cernunt, & ex præteritis futura metentis, metuunt,
ne veluti ædificium supra arenam fundatum, tam diu solida
Ecclesiæ doctrina à Societate quaifiatur, vt tandem corruat, &
sepulchrum sibi in suis ruinis constituat.

Hæc pauca de moribus & ministerijs Societatis attingen-
da censui, non quidem eo fine, vt vel nostros, vel Ordinem
nostrum extollerem: noui enim nos esse seruos inutiles, & vni Deo
glorian esse dandam; sed illud propositum fuit ostendere nos se-
cundum institutum nostrum viuere, neque in Regno Polo-
niam gratis fruges consumere. Nam si gloriari quæsiuisse,
inspicuerit quidem, sed tamen aliam methodo, alijs argumentis,
vita siuisse. Iam verò ne virtutes tantum in mea visitatio-
ne ad laudem videar quæsiuisse, vitia verò indulgenter dissi-
pundere, tertium propositionis caput aggredior, & quæ
nobis à varijs obiecti cosueuerunt, diligenter
perpendo.

O R A N Y M O B I C I A N T Y S S O
SOCIETATI.

Cap. IV.

DVPLICIS genetis ea sunt, quæ Societati in Poloniae obijici constuerunt. Alia propria, & in hoc Regno nata; alia ex alijs Regnis ac Provincijs huc deriuata. De utrisque agendum erit. Primo quidem de primis, deinceps de secundis. Et quidem, ut omnia diligenter expenderem, nihilque imprudens omittam, catalogum confeci eorum omnium, quorum nostros insimulari accepi, ut unumquodque punctum in unoquoque loco, cum unaquaq; persona, quantum prudenter suasisset, examinarem. Quidquid autem reperi, id potum fideliter eo ordine quo processi, V. S. M. explicare constitui. Et ne quid etiam modo (quod ad rem nostram faciat) omissam, capita ad quæ cætera si quæ sunt, facile retroucantur, enumerabo: & sunt huiusmodi.

1. An Societas politici se immisicat?
2. An de ijs Principibus consilia ingerat?
3. An ad dignitates promovet?
4. An beneficia impetrat?
5. An munera accipiat?
6. An Nobilium priuilegia infringat?
7. An malam doctrinam spargat?
8. An tumultus exciteat?
9. An dissolucionem doceat?
10. An dñs ijs abundet?
11. An alieni inbiat?
12. An Gedani, Torunij, Rige, Derpati, Vilne, Posmania, Lublini publicans pacem turbat?
13. Er hæc quidem domestica sunt, illa vero externa, quæ ex afferuntur.

Quæ

Quæ omnia suscepit examinanda, ut ijs perpensis liquide
apparet, cōsideremus hanc dñi sit Societas, n̄ absoluenda. Quia in
te non multum quidem laborarem, nisi me vox s. Augustini ex-
citasset, qui, mihi, inquit, *sufficiat mea conscientia, vobis autem necessaria
est, mea bona fama.* Cūm enim Societas nostra, rota circa salutem
proximo mundi est occupata, summo ad finem suum asequen-
dū auxilio illam priuat, qui bona fama præsidio candens
spoliat.

AN SOCIETAS POLITICIS SESE immisceat.

Cap. V.

A Politicis incipio, & an in ijs Societas se se immisceat,
quæto: quia hoc est primum & grauissimum crimen,
quod nobis soleat tribui. Hinc enim & Principium corrupte-
las, & Rerum publicarum calamitates, & Regnorum per-
niciem, & Regum interitum oriridicunt nostri aduersarij,
vt autem hunc nodum dissoluam, pauca quædam breuissi-
mè explicanda censeo. Et quidem in primis ne versemur in
ambiguo, humanam politiam duplē esse statuo: unam
bonam, alteram peruersam. Bona est, quæ legibus, lu-
mine naturæ inuentis, inchoatur, Christiana verò luce
consumatur. De hac scripserunt multi tam veteres Philo-
sophi, quam Christiani Theologi; eius fundamenta sunt,
rectus in Deum cultus, & suum cuique tribuens iustitia.
Hæc enim sunt illa duo magna luminaria, quæ in Reipu-
blicæ cœlo, vt ad felicitatē prælucerent, à Deo sunt colloca-
ta, quæ si tollas, quid sum regna, inquit Augustinus, n̄ si magne latro-
tim? Ad hæc duo, tertius quasi huius publicæ viæ dux, accedit, Lib. 4. de
Pudentia, quo, vt ait Plato, sola prænit, & ducit ad rectè faciendum. Altera
politiae species aduerso flumine nauigat; nam dum do-
minatum sibi ultimum finem præfigit, vt illo potiatur, ve-
jis omnibus atque remis contendit; & si fieri possit, Deum
ipsum, vt cupiditatī dominandi famuletur, impiè (vt ita
loquar)

Civit:
Dei, c. 4.

In Men-

loquar) cogit. Huius Reipublicæ principia sunt, **fides & religio,**
libido dominandi, & astutia. Ciues vero, quos (vt vsus obtin-
guit) honesto vocabulo Politicos vocitamus, iij sunt, qui De-
um ad speciem colunt, ius regnandi gratia violant, fidem fal-
lunt; quos non solum Christiani Doctores, sed ipsimet Ethi-
nicorum Magistri, *Plato & Aristotleles* expulerunt: cum & De-
um colendum, & iustitiam fouendam, & fidem seruandam
docuerunt. Hanc non Reipublicæ speciem, sed pestem omni-
bus interdictam, missam facio, siquidem & iij, qui illam insti-
tuerunt, damnati, & eorum libri, ne nullus eos legeret, igni ab
Ecclesia sunt adiudicati. Aliam igitur speciem assumo, & haec
queror: *Malumne sit se se immiscere, quibus licet? An Societas se se immisceat,*
quo modo, & an licet?

Atque vt hinc incipiamus, dici non potest malum esse, res
politicas, & ad rationem status, vt vocant, spectantes, tracta-
re; nisi velimus damnare omnes Principes, omnes Respubli-
cas, omnes Magistratus, imò & Deum ipsum, omnis bene in-
stituta gubernationis auctorem; & hoc cum parte aduersa
nobis conuenire arbitror, sicuti & in eo consentimus, ad haec
publica tractanda, non quoslibet esse institutos, sed eos, qui
vel antiquissima Regni consuetudine, iusto quasi iure, ijs tra-
ctandis videntur nati, vel speciatim Principum voluntate ac-
cessiti, reliquos vero reprehensione dignos esse, si se immis-
ceant non vocati: maximè si iij sint, quorum priuata viuendi
ratio, publicis rationibus repugnet, quales sunt religiosi, qui
si haec attingunt, & sibi, & Reipublicæ iniuriam faciunt. Sibi,
quia *manna deserti capi postponunt Aegypti*, id est, Diuina, quibus addi-
cti sunt, ob humana derelinquent: Reipublicæ vero, quia
cum haec ignorent, facile hæreant, & erroribus bonum pu-
blicum labefactant.

Illud iam in questionem venit, an Societas se se huiusmodi
rebus immisceat, quo modo, & an licet? Pro cuius rei intelli-
gentia, notandum. Duobus modis posse aliquem se politi-
cis immiscere: vel in fundamentis Reipublicæ quasi iacien-
dis, quæ sunt (vt supra dictum est) iustitia, prudentia, & cultus.

Diu-

Dignissimam in iudicio (ut ita loquar) perficiendo, ut sunt
materia publica, & Republica. Recipublica administratio. Si pri-
oratum e considerentur, concedo Societatem se misericordia, & id
optime fure, opinioque modo prestatore; quia perpetuo de
Debet coendum prædicat, & iustitiam seruandam docet, &c
ingenuum iuuentur em ad doctrinam, quâ recta ad prudenti-
am itur, informat. Si vero secundum respiciamus, audeo af-
firmare, neminem res politicas magis; quâm nos auersari.
Veritatem dico, & non inventior, vix in Societate criminis vil-
lum admitti potest, quod tam grauiter puniatur, quâm si quis
politica, & ad rationem statis spectantia, trahet. Cum enim
se figio nostra præuidere, multos fore Principes, qui nō omo-
rum opera in confessionibus & concionibus tererentur, qui-
bus ué hæc obsequia, & poterel religiosa negare non possent, pe-
cula etiam suspicione, & obloctiones præuidit, & quan-
tum licuit, severissimo quinque Congregationis Generalis
decreto præcauit, quod decreto, neverba dare videar, hic *Decretum*
ad verbūm discribo: ut ab omni specie male abstineantur, & quælibet siam *Decretum*
ex falso suspicionibus prouenantibus, quod fieri potest, occurritur, præcipitur sicut so-
nus illius omnibus, in virtute sancta obedientia, & sub pena inabilitatis ad quanti cierati
afficia, & dignitates, seu moderationes, ratiq[ue] tam actius, quam passiu[m] p[ro]missione, prohibe-
re quisquam publicis & secularibus Principum negotijs, quo ad rationem statu, ut
occurrit, pertinet, illa ratione se immiscere, nec etiam quantumvis per quescung[ue]
requirunt, aut rogant, cuiusmodi res politicas trahendi, cur am suspicere audeat vel
preferam, &c. Velle in hoc dicent aduersarij, quænam natio,
quisnam ordo, tam seuerè, sua sponte res politicas sibi vn-
quam interdixerit, sicut Societas fecit: si autē sponte interdi-
xit, quare se se immiscere vellet? At mūdus, inquit, clamat, &
vos huins criminis reos, appellat. Ego verò propter hunc cla-
morem, coniectura ducor ad suspicandum, multas clamare,
qui nec nomen questionis intelligunt; sed forte putant eos
essē politicos, quibuscum agūt vel Principes, vel Rerūpubli-
carum Præsides, maxime si sint à confessionibus, vel concio-
nibus, quia etiam à consilijs, non quidem ihs, quæ rationem
statu, sed falorem animæ respiciunt. Non enim politicus est
religiosus, qui intrasus conditionis limites, cum Principe,

vel Magistratu agit, & quæ ad fundamenta Reipublicæ, superiori explicata, spectant, vel sponte suggestit, vel interrogatus exponit. Quis enim religiosum repræhendat, si Principem admoneat, ut Deum Regem regum, præ oculis habeat; iustitiam, Reipublicæ vinculum, colat; nihil temerè agat; omnia suadente ratione, prudentia imperante, statuat; se oppressorum vindicem, pupillorum tutorem, viduarum patronum, agnoscat, non magis ut Dominus, quam ut parens, regat; honesti in moribus regulam, rectam in actione normam tenet; memor sit illius pulchri dicti

Qui rectè faciet, non qui dominatur, erit Rex.

anser.

Quis, inquam, hæc quæ ad virtutem excitandam, pietatem augendam, munus rectè obeundum, faciunt, repræhendat, non enim hæc politica sunt, sed sancta, & religiosorum maximè propria, nec vla ratione repræhendenda, sed maximo pere laudanda. At in illa vel ingerere sc, vel oblatæ tractanda suscipere, puta, quomodo Princeps opes augeat, tributa imponat, fines propaget, arma sumat, sumpta deponat, populos regat, malos poenit, bonos præmijs afficiat, foedus faciat, factum rumpat, legationes instituat, quam denique Reipublicæ faciē seruet, quam immutet, quæ omnia, & id genus alia, quia politica sunt, & à virto religioso aliena nefas duco; idcirco qui vult, repræhendat, puniat, castiget, per me enim totum licet. Quod si in harum rerum deliberatione, Principis conscientiam lædi contingat, an non licet religioso illum admonere, fortè non deerit, qui neget, sed vellem diceret mihi, ad quem pertineat Principis conscientiam dirigere, si non ad Theologū, maximè si interrogetur, & cōsiliarij errorem, vel nō aduertant, vel certè contemnant. Praeclarum exemplum posteris reliquit Christianissimus, idemque *santissimus Galliarum Rex Ludouicus*, qui de re aliqua grauiore, quamvis bona & sancta, deliberaturus, ne error contingeret, Theologos in consilium aduocabat, quam consuetudinem magna laude, & maiori securitate, tenebant multi Principes Christiani. Sed hīc Principi leges non scribo, ad aduersarios redeo, qui nos de politia

politie accusant, & crimen commissum clamant. At si accusasse sufficit, si clamasse sit probasse, nos erimus rei; sed quis mortalium innocens erit, cum nec Christo Iudei pepercint, & crucifige, crucifige, sacrilegis vocibus conclamarentur. Ve agitur fides fia, probatione opus est; alioqui si quod obijciatis, verbo negetur, aduersarij longius progredi nequeat, causa cadunt. Et sanguine, quis credat Societatem sui instituti observantem, rectiique tenacem, vñquam permissuram, ut nullus in re tanti momenti, tanto sui detrimento, tanta aliorum offensione labatur: maximè cum defectus eiusmodi in paucos cadere possit, quod non difficile esset corrigere. At hinc nostri, innocentia freti, non verentur ipsum accusatorem aggredi, & vengeret, vt dicat, sitne publicum, an secretum crimen, cuius eos insimulat: si publicum, dicat quis est noster, vbi, quando, cum quo Princeps, vel Senatus de Republica ordinanda, de pace firmanda, de bello administrando, de magistratu mutando, vel simili munere publico deprehensus sit disputare. Si secretum: quomodo de re ignora temere audet disputare. Quod si rem sibi innotuisse dicat: iam pandat secretum, hominem indicet, negotium demonstret, testimonium proferat: alioqui si probationem nullam attulerit, iniquè se accusasse ipse met comprobabit.

Sed ecce testimonia afferuntur. Nescio quis enim, non nomine, sed nocendi voluntate notus, testes quosdam ab inferis excitauit, eosq; in libellū famosum conicctos, typis mandauit; sicuti alio famoso libello factas leges, nostris veris legibus oppositas, euulgauit. Sed nullam prorsus fidem facit: quis enim rerum Polonarum cognitione vel leuiter tinctus, existimet ea vñquam in mentem venisse, ijs quibus affinguntur? Et vt exemplo rem doceam, quis credat Bernardum Macieioniam S.R.Ecclesie Cardinalem amplissimum, ad Principem Venetum, ut somniet. Anonymus, literas dedisse, quibus significaret, se pœnitere, quod Societatis politicis rebus sese immisceret, sautor fuisset: quis, inquam, hoc credat, cum vir ille Illustrissimus, & de Societate nostra optimè semper meritatus, usque ad extreum nos amauerit; Confessarium è

nostris perpetuo apud se habuerit. De voluntate ipsius erga nos, tum ipse mihi testis, qui dudum in Italia, & non multo ante mortem in Polonia, cum illo familiariter egi, hominius que sensus optimè noui. De Georgio vero, s. item Romanæ Ecclesiæ Cardinali, Radziulio, Principe illustrissimo, quid dicant tantum enim abest, ut alios à Societatis familiaritate, vt iste fingit, auocaret, ut ipse illi ad mortem vixque familiarissimus fuerit; in eamque tanta semper beneficia contulerit, ut ijs, veluti amplissimis monumētis, iucundissimam sui nominis memoriam apud nos cōscrārit; & ipso ultimo vitæ motu, quatuor è nostris, per quorū manus spiritum Deo redideret, sibi adesse voluerit; & ne mortuus ab ijs separaretur, quibuscum viuus vixerat coniunctissimus, non alibi, quā in nostro Romano templo (Romæ enim mortuus est) sepeliri voluerit. Dicat nunc **Anonymous**, **Cardinalem Radziulium** familiaritatem cuius Societate improbabile, & credetur scilicet illi.

Vesta Serenissima Majestas consideret, quādū vera testimonia producant aduersarij, & criminib[us] ab uno, discat testi, quā nec miretur nos abijs vexari, quā neque tantis viris perciperetunt, cūm falsitatis testes esse voluerunt. Quidquid ve nos pungerent, Gregorij XIII. Pont: Max: & tum de vniuersitate Christiana Republica, tum maximè de Polona, optimè mesiti, memoriam, probroso maledicto lacerare non dubitarent. Si quærebantur vera, & certa de Societatis doctrina ac moribus testimonia, quid opus erat hæc fingere, & tantorum virorum nomen maculare? An non ad manus erant tota diplomatica, quibus Romam Pontifices, & vniuersalis Ecclesiæ Pastores toties testantur, Societatem in Ecclesia Dei, non in veteri solū, sed & in novo orbe, non exiguae, vt modestè loquar, pro gloria Christi perserre labores, non paucos reddere fructus? Sed nec deerant multa Augustissimorum Cesarum curia, vt vocant, Bullæ, quibus & ipsi, dum plura collegia fundarent, hoc idem amplissimis verbis testati sunt, & ad Christiano orbi, Lutherana rabe penè corruenti, subueniendum, nullum praetentius remedium se reperire potuisse asseruerunt.

cesserant quidam si Societatem in Provincias h[ab]entes infestas
puocarent; eiique Christianam iuuentutem instituendam,
quasi noua Christiana Reipublica fundamenta reponendi
commegebant. Sed præstat ipsos metu Imperatores audire lo-
quentes. Hac igitur ad verbum habet Ferdinandus.

Ferdinandus Divina favente clementia, electus Romanorum
Imperator, semper Augustus, ac Rex Germanie, Hungarie,
Boemiae, Dalmacie, Croacie, Sclavonie, &c. Infans Hispania-
ram, Archidux Austriae, Dux Burgundie, et Marchio Merse-
bie, et Comes Tiroli, &c.

Recognoscimus pro nobis, heredibus nostris, & successoribus, Regibus, &c.
Quod cum à multo tempore afflictissimorum Regnum nostrorum, Germania, Bo-
hemia, Hungaria, & Provincia in primis Austria fuisse, maximè quo ad religiosos
seus nostram Catholicam, usquequoque seruato anno expulsa, & profan-
gatam diligentius perpeditissimus; cumq[ue] eiusmodi esse reportissimum, ut nō brivis
de opportuno aliquo remedio illi diffixissimum, alium profecto de ususq[ue] ipsa rela-
tione, prædicta e nobis religionis Catholica (præsentiam inculpescit) ut etiam q[ue]d
de die in diem nonis barbastre) inter a brevissimum tempore unius vel superius
die prædicta, rident potuerit; sane ea cura & cogitatione, subit p[ro]p[ter]e posse
labiturus, quidam ut hisc male effe accidensum antideretur transirent. Quando-
quidem ita quo de alma Societas Iesu insigne pietate, aliisque innumerabilibus
virtutis meritis nec non sedula & incomparabilis eorum in instituenda iuuen-
tute, et ammirabilibus Christianis, quoniam in bonis omnibus generis litteris diligenter, id
habendis que concionibus ad populum ipsum assiduare; multorum sive dignorum
relatione, atque experimentis, exemplique novum modo Pragensis, Oenipontani, &
Tyrnaviensis Collegiorum, que à nobis clementer sumi instituta, anno prioribus
sed multo amplius atque uberrimus Cesareobratus Collegij nostre Societatis existimat
quod multis ante annis b[ea]t[us] Vienna, et sibi ob causas institutus; ebd[em] effemine-
facile inducimus animu[m], ut quemadmodum eos, in banc tam copiam & lux-
uriantem messem, scriptis, de eo, sum ad summum Pontificium Romanum feliciter
recordationis Paulum III. tum ad generali Propositum eiusdem Societatis pre-
sumtus Institutore M. Ignatii de Loiola, bone memoriæ quanto gratissimum litteris,
eius admissus. Quemadmodum vero illi, pro eorum in Republica Christianam ar-
dere, eiusmodi nostris possulatio minime cunctanter annuerunt, hanc nostram Re-
giam civitatem Viennensem, nulla habita ratione tam longinquus itineris, nec non
eius discrimina, que cum eis, bellis & viisque passim flagrantibus, manebant.

quām studiosissimè appulissent; ita quoque nos nibil certè tam proprium officium nostri duximus, quām vt illis confessim de honesta annua sustentatione, ac certo loco, vbi se, pro eorum instituto exercere, ac gratiam illam, qua illi diuinitus concessa est, populus nostrus ac fidelibus subditis communicare valerent, in primis pro consideremus. Quare nos pro Religionie zelo ad conservandam & propagandam veram fidem Catholicam, ratione institutioni puerorum, educationis doctorum virorum, ac pacificè Cleri, alma Societatis Iesu moti, sequentem fundationem ac ordinationem fecimus, instituimus, &c. Datum Vienna, Anno 1563. I. Octobris.

Vbiique apud Reges; & summos utriusque status Princes infinitam horum testimoniorum copiam, reperire potuisse aduersarij; quos si rædebat ea apud exterias nationes querere; domi quām plurima habebant omni exceptione maiora. Non deerat Serenissimus Rex Stephanus, non deerat S.M.V. quorum uterque toties, tum in fundandis Collegijs, tum in' dandis Priuilegijs, restatus est, hoc vnicum esse medium, rem Catholicam in Polonia promouendi, & corruptas heresi mentes, ad sanitatem revocandi; recens est testimonium, quod nuper vidi in literis quibusdam S.M.V. manu & sigillo munitis, quibus disertè testatur, se vnicè hanc Societatem diligere, ob illustria ipsius in Ecclesiam Dei meritam. Augustissimos Cesares, Potentissimosque Reges imitatis sunt plurimi Illustrissimi & sapientissimi Praefules. ac Magnates, qui vel Collegia fundarunt, vel fundata auxerunt, de quibus alius agendi locus erit. Vnum tacere nequeo, Sacri Cardinalium Collegij decus, & singulare Regni Poloniæ ornamentum, Stanislaum Hofium, qui ex illis, vt ita dicam, religionis ac sanctitatis nundinis, Tridenti sua ærate celebratis, societatem veluti margaritam, cœlesti mercatore dignam, in patriam suam retulit, & Bransberga fælicissimè collocauit. Sed nec præterire debeo, toto, non dicam Regno, sed orbe celeberrimum Nicolaum Christoperum, Ducem Radzivilium, Sacri Romani Imperij Principem, & Palatinum Vilnensem, qui ex sua illa nobili & longa peregrinatione, nihil preciosius, quod ex orbis quasi emporio, in patriam referret, se reperiisse affirmauit; quām vt aliorum Principum exemplo, ipse quoque Niesvitezij Collegium Societati fundaret, ex quo subditi sui gratis & absque precio, emerent doctrinam.

doctrinam, bonos mores, & veram religionem. Claudet agmen altero pace belloque celeberrimus Ioannes Carolus Chodkiewicz, Comes in Mys, Bykov, & Sklou, Samogitia & Derpatensis Capitancus, supremus Exercituum Magni Ducatus Lithuaniae Dux, & Generalis Lituanie Commissarius. Qui cum charissimam, suaque fidei & gubernationi commissariam, Samogitia patriam, singulari aliquo atque perpetuo beneficio exornare cuperet; atque ex una parte illud solum, suapte quidem natura, frequenter Nobilitatis, bonorumque ingeniorum ferax videret, ex altera vero ingenuae institutionis, liberalisque culturæ expers, aduerteret; cœpit cogitare, qua ratione huic incommodo prouideret; & populo ad pietatem propenso, viam ad coelum sterneret. Quid vero statuerit, ipse de se declarat in Priuilegio fundati Kroſſis Collegij, ubi sic loquitur: Nulla diaria ratio melior apparuit, quamque hodie a Christianissimis Principibus & Regibus, alijsq; Illustriſsimis viris, tam Ecclesiasticis, quamsecularibus usurpatur; nimirum per Venerabiles Societas Iesu Patres, & Collegia; qui his nostris temporibus, ubique terrarum, sum in iuuentute bonis litteris imbuenda, sum in barefibus extirpandis, sum in depravatis moribus corrugendis fructuosè desudant; quod nos ipsi, & in hoc Regno, & in alijs exteris nationibus, nostra cum consolatione vidimus, manibusq; propemodum palpauimus. Ceterò itaque persuasum habentes, rem hanc, & Dei ac Domini nostri gloriā pluriū promoturam, & Republica longè velutissimam futuram, & Equestri ordini, qui semper & nos, & maiores nostros magno amore & benevolentia complexus est, placitum, constitutum, inuocato Diuino auxilio, è bonis nostris hereditarijs, in Samogitia constitutis, predicta Societas Iesu, Collegium in eodem Ducatu fundare, erigere, & dotare propterea presentibus literis nostris fundamus, erigimus, dotamus in ciuitate Illustrissimi Domini Nicolai Christophori Radziwilli, Ducis in Nieviev & Olyka, Palatini Vilnenis, &c. Kroſe dicta, quā tanquam in meditulio constitutam salubrem, & magis pro studijs, Nobiliumq; Adolescentum educatione commodam, deligimus. Hæc ille, & multa alia in eodem foundationis Priuilegio, mense Augusto, proximè elapso, ab ipso confecto, & nobis tradito. Quā autem sapienter hi de Societe iudicarint, sapientissimè ostendit, vir Illustrissimus, & xterna nobis memoria recolendus, Hieronymus Gostomski Palatinus Posnaniensis, quando ante paucos annos, in summa Reipublicæ perturbatione, coram S. R. M. V. & Senatu ac Regno

Regno vniuerso, patrocinium Societatis, quæ vchementissimè oppugnabatur, suscepit, & tam grauiter illam defendit, vt non solum à calumnijs vindicarit, sed etiam, vt multi alij eandem defenserent, oratione sua excitatit. An autem ad horum testimoniorum splendorem, contraria euaneant, vñ ad solem facta lumina, ipsimet aduersarij possunt iudicare.

Ad sua testimonia addunt aduersarij, Monita quædam altero famoso libello comprehensa, quibus arte fraudulenta, nostram doctrinam esse fingentes, docent, quomodo quis dolose politicis se immitsecat, & tamen reprehensionis notam declinet. Quæ Monita, quânto euidentius sunt facta & falsa, tanto etiam euidentius, quæ iis traduntur, facta & falsa esse conuincuntur. Imo nos in hoc genere innocentes esse, id argumento esse potest; quod cùm aduersarij nihil veri contra nos reperiant, vraccusent, & chimæras fingere, & mendacia excogitare debent. Absit à nobis hæc pernicioſa simulandi æstutia; absit hæc certissima omnis pietatis peccatum, certissimusque omnis bene instituta religionis interitus.

**A N S O C I E T A S C O N S I L I A R E G I I N G E R A T; A L I O S
p r o m o u e a t; b e n e f i c i a i m p e t r e t; m u n e r a a c c i p i a t; p r i u l e g i a
i n f r i n g a t.**

Cap. VI.

VIdimus Societatem nequaquam se miscere politicis, iam an Principi de iisdem consilia ingerat, alios promoueat, munera accipiat, priuilegia infringat, videamus, quæ omnia simul ad vnam eandemque veritatis stateram, examinanda reuocamus, quia vno eodemque rationum pondere expenduntur. Ego hic testimonij agam, sed quam dispari ab Aduersarij ratione? Illi mortuis & suspectis, imo spurijs & suppositijs vtruntur: ego veris, certis, & omni fide dignissimis. Meminerit opinor V.S.M. cùm ante biennium y^rasouie, humillimam reuerentiam V.S.M. fecisset, mede nonnullis, ad nostram Societatem spectantibus, cum V.S.M. egisse, atque inter cetera de hoc codice argumento contulisse, cùm enim in

Co.

Comitijs, quæ tunc habebantur, rumores hac de re percre-
brescerent, humillimè à V.S.M. duo petij. Alterum, ut digna-
getur significare, an reuera nostri Patres, illi maximè, quos a-
pud se haberet, in huiusmodi res se ingererent, Vestræque S.
R.M. molesti essent. Alterum, si ita esset, S. M. V. & sibi, & no-
bis consulteret, illosque in posterum non audiret, & sibi per-
suaderet, ad illa innumera beneficia, quibus Regia sua gratia,
nos semper complexa est, maximum hoc facto cumulum ac-
cessorum. Adhac V.S.M.R. clementer respondit: falsum esse Pa-
tres in hiis, qua politicum regnum spectant, se immiscere; falsum item esse eos in hiis,
vel illis promouendis se ingerere; imò si se ingererent, parum effecturos esse, V.S.M.
suas rationes, & suos promouendi modos habere. Rumores istos ex solis suspicioni-
bus, falsisq; coniecturis ortos, parui esse pendentes. Profectò venit in mente
dictū Henrici IV. Regin Christianissimi, qui cùm intelligeret
in sua aula esse quosdā, qui & ipsum, & Regiam M.V. & alios
Principes à Sacerdotibus regi temerè dicerent, respondit:
Sacerdotes non regere Reges, sed à Regibus regi, id est, (vt ego interpre-
tor) Reges eorum opere sicut decet reis, in rebus videlicet non ad politiam, sed ad
conscientiam spectantibus. Adhac quid dicturi sint aduersarij, non
video; apud me tantum pondus habet Regia auctoritas, vt li-
cet non desint aliae rationes, ab ijs tamen supersedeo, ne iniu-
riam faciam Regiæ Maiestati. Quis enim credat me adeò o-
mnem pudorem exuisse, vt ad S.M.V. scribens, mendacia cō-
fingam, mendacijsque testem per summum scelus R.M. addu-
cam. Si autem ego veranarro, quis adeò impudens, vt de ver-
bi Regij veritate audeat dubitare in naturalibus, cum prima
principia negantibus, negauit Aristoteles esse disputandum, quia
illos rationis expertes esse iudicauit. In moralibus, cum fi-
dem Regiam negantibus, quomodo agendum sit, definiant
illi, qui ante omnia sinceritatem in ore Principum requirunt,
nihil magis detestantur, quam fraudem vel circumuen-
tionem.

Res pulchra (inquit antiquus poëta) lingua cui siet fides.

Vt autem ad id, quod facile obijci posset, respondeam, om-
ni mœque ex omnium animis scrupulum eximam, vt quis hu-

iusmodi promotionibus sese ingerat, promouendoisque obtrudat, varijs modis pro varietate finis, fieri posse ostendetur in hoc genere quid probem, vel improbem, declaro. Postenim quis in aliquo, ad altiora promouendo, tria spectare: vel seipsum, vel Rempublicam, vel eum, quem cupit promotum. Seipsum respicit, qui alium prouochit, non quidem quod dignum agnoscat, sed ut hominem habeat gratum, atque addictum; ut nouis amicis, nouisq; clientelis auctus, vires augeat suas in Republica; partes firmet, & mulis, si quos habet, excellat, aliudque simile commodum reportet; qui suis exaltationem propositam habeat, ambitiosus; si aliorum depressionem, factiosus; si præmium aliquod, auarus; si res nouas, seditionis est censemendus.

Rempublicā verò respicit ille, qui cum promouet, qui Rēpublicā benè seruire potest; quoū Regnū eget, siue Duce in bello, siue Consule in pace, siue in quocunque alio publico munere adiutore.

Promotum denique seu promouendum respicit, qui eius in patriam merita intuetur; vtque in eius promotione iustitia, quam distributiua vocant, fiat satis, efficere conatur. Iam sicuti illi primi, tanquam præpostorē agentes, & priuatū commodum bono publico anteponētes, reprehēdendi sunt; sic secundi ac tertij, veluti patriæ studiosi, & æquitatis amantes, laudandi sunt, atque imitandi; quippe, qui propositam habent, vel bonam Rēpublicā gubernationē, vel debitam meritorum remunerationem. Præmia enim, quæ virtuti sunt proposita, in benē meritos sunt distribuēda; vt hac ratione excitetur multi, qui de Republica studeat benē mereri. Ut enim nihil magis à peccandi licentia, hominem abiectum dederet, quam pena, legibus decreta, & vsu confirmata: sic nihil virū ingenuum ad res magnas aggrediēdas, & fortia animo perferendas ac perficiendas, & que impellit, ac utile atque honestum, honor, inquam, & præmium. Quo in genere haud scio, an vlla Respublica sit, quæ Polonā adæquet, nedium supereat; vt merito nulla esse debeat, in qua magis vigeat virtutis exercitatio, & boni communis procuratio; quandoquidem nulla

est, quæ

est, quæ plura, vel maiora habeat præmia, virtuti distribuēda.
 His ita constitutis, quæritur; An nostri in huiusmodi pro-
 motiones, quæ vel patriæ bonum, & ciuium merita respici-
 nut, se ingerāt, & an rectè: Cui quæstionī, vt satisfaciā, duobus
 modis hoc fieri posse præmitto. Primo, vt huiusmodi nego-
 tia tractanda, & quasi ad exitum perducenda, suscipiant; & i-
 deò, quas vocant, practicas faciant; cum alijs conspirent,
 tempora, & occasiones captent, importunas preces adhibe-
 ant; artificiose animos circumueniant; politicis rationibus
 vtantur; & vt quod volunt, assequantur, nulli industriae
 aut labori parcant. Secundo, vt aperte, candidè, sine fugo,
 & absq; vlli iniuria, eius qui de Republica benè meritus est,
 vel ei utiliter seruire potest, supplicem lbiellum Principi offe-
 rant, veletiam merita in mentem reuocent, vt Princeps mo-
 nitus, ponderet, num is dignus sit, quem ipse promoueat, nec
 ob difficultē ad se accessum, debita remuneratione eum priuet.

Iam ad rem venio, & nostros primo modo sese huiusmodi
 promotionibus immiscere, nego; idem negat nostri, qui hæc
 alijs relinquunt, & religiosis suis occupationibus attendunt;
 & vt supra dixi, negat Rex Serenissimus; cuius negationem
 omnibus probationibus potiorem puto. Secundo au-
 tem modo, nec volo, nec debeo negare, aliqua interdum
 huiusmodi officia esse facta, licet, quo carent, nequeam af-
 firmare. An enim nostrorū intercessione, vlli quicquam, his
 saltē vltimis temporibus, quorum pleniorē notitiam habere
 potui, concessum sit, penitus ignoro; illud scio, nos ab huius-
 modi commendationibus abhorrente, easq; tanquam mole-
 stissimas, & nobis importunas declinare, sed interdum adçò à
 nonnullis vrgemur, vt vix euadere possimus. Cur autem om-
 nes generatim reijcere non iubeamur, illa est ratio: quia in-
 terdum aliqua sunt, quæ vel pietatem, vel iustitiam, vel quid si-
 mile adnexum habent; hæc autem cùm honesta sint, & nulli
 obsint, quare ad gloriam Dei, Principis meritum, viri alicu-
 ius probi commodum, non debeat vel vñico verbo prô-
 moueri: maximè cùm accidere possit, vt vna vera, sincera, &

In virtute fundata relatio, vel commendatio, à viro religioso profecta, plūs commodi in bonum commune conferat, quā vñquam, qui hæc fieri nollent, sint collaturi. Præclarum sanè exemplum in magno Propheta Eliæ habemus; qui gratius pro beneficio, à vidua accepto, illi operam suam offerebat. Sedulè, inquit, in omnibus ministrasti nobis, quid vis, vt facias tibi? nunquid habes negotium & ius, vt loquar Regi sue Principe militie. Hæc Eliæ, quem non resero, vt nostri discant suam operam alijs offerre, sed vt alij intelligant, huiusmodi charitatis officia, religiosis interdum non repugnare. Satis enim est S. R. M. institutum nostrum intelligere, suum autem retinere, nec ob nostras preces, vel commendationes, sua consilia, vel decreta immutare. Et quia in hanc materiam incidi, omnes monitos volo; nostras huiusmodi ad promotionem directas commendationes, si quando fiunt, parvum ponderis habere, & qui volunt ad optatum promotionis terminum feliciter peruenire, aliā viam terere debere. Illud addo, cùm nos simus religiosi, à Deo ad spiritualia tractanda vocati, non leuem iniuriam nostris ministris illos inferre, qui à nobis spiritualia non querunt, sed in temporalibus atque caducis acquirendis, nostra opera vti, vel potuis abuti volunt.

Quæ cùm ita sint, viderint quām benè faciant aduersariorum non nulli; qui, quasi Principes nostrorum operā atq; cō filio, omnia disponerent, hos negligerent, illos promoueret, contrā nos clāmant, & à spiritualibus Regum obsequijs, amatos vellent. Qui certè consilium mutarent, si diligentius perpenderent, ætate nostra Principes fuissē, qui dum apud se habuerunt pios ac doctos religiosos, res eorū publicæ floruerunt, cùm verò eos à se dimiserunt, omnia corruerunt; non quia religiosipolitica tractarent, sed quia sanctis monitis, Principum conscientias, à peccatis liberas, ipsosque Principes legi Diuinæ obsequientes, tenerent, & cum sublatissimis Diuinis hisce præsidij, liberior agendi ratio successit; mirum dicitu, in quantas calamitates inciderunt. Qui Sacerdotes & Principis latere amatos velir, Reipublicæ plus nocet, quam credit.

credidit. Utinam Serenissimus Lusitaniae Rex Sebastianus, in illa
fervida pietate, Sacerdotem è nostra Societate, quo magistro
adiretore vobis fuerat, audiuisset; nunquam cùm vniuerso
Regniflore, in illa funesta contra Mauros expeditione, inter-
eiisset. Alterius nomen ego taceo, exemplum profero; quem
cùm plurimi, ab uno è nostris, in transuersu agi clamarent,
vix amotus erat, cùm iisdem reclamare, ut restitueretur insta-
re; sive ipso, Principem, quasi Angelo custode desstitutum es-
se. V. S. M. pro sua in Deum pietate, & pro ea, quām de nobis
opinionem habet; è nostrorum numero, tam qui à
confessionibus, quām qui à concionibus sint, inui-
sis inuidis, penēs se tenet; quos si dimitteret, ausim
affirmare, fore, vt aliquando eos, qui hoc cupiunt, facti pœni-
terent; non quidem culpa V. S. M. qui sine nobis inceptum
pietatis cursum, absoluere posset; sed ob multa alia, quæ nunc
latent, tunc in lucem prodirent. Sed de his hactenus, reliqua
hoc capite comprehensa expediamus.

Ad illud, quod de muneribus obijicitur, non est currespon-
deamus; nam si promotiones non fiunt, nec munera sequun-
tur: sublata enim causa, tollitur effectus. Sed vt verum fatear,
nimis sordide de Societate sentiunt illi, qui nostros, hanc
mercaturam, vēndendi Regia beneficia, exercere existimant;
ex se fortè alios metiuntur; sed nimis à veritate aberrant; ni-
hil accipimus pro nostris ministerijs, accipiemus pro alienis
beneficijs. Scio aliquos fuisse, qui cum nostrorum preces at-
que intercessiones apud S. R. M. precio se emere posse existi-
marent, non exigua auri summam ijs obtulerunt; sed scio
etiam, & sciunt ipsi, se hoc vel maximè nomine esse reiectos,
& nec vel minimum verbum pro ijs esse factum; nam etsi, vt
Christi pauperes eleemosynas, puro Christi amore oblatas,
admittimus, omnes tamen alios titulos excludimus.

Hoc quod səpè obseruaui, non possūm præterire; me sa-
piens magistros viros audiuisse, qui se Societati magnis benefi-
cijs detuleros prædicarent, cùm autem beneficia enumerá-
rent, doctrinam alij, alij religionem, mores alij, alij pietatem.

nominabant; nullum hactenus repeti, qui vel Episcopatum, vel Abbatiam, vel Capitaneatum, vel Palatinatum, vel officium villum, ullamque dignitatem, nostris referret acceptam; quin potius intellexi, aliquos interdum ægerimè tulisse, quia existimarentur nostrorum operâ dignitates asscuti; & iure, cùm ille veram lauden habeat, qui non aliorum fauore, sed proprijs meritis dignitates possideat. Sed neque quorundam error est prætereundus; qui cùm aliquem in Republica promouerent, vident, qui nobiscum vel doctrinæ, vel pietatis causa coniunctis fuerit, illum à nobis promotum existimant; cùm reuera id non nobis, sed propriæ virtutij tribuendum sit: ad quā tamen virtutem perpolliendā, non nihil laboris, interdum à nobis collatū nō diffitemur; qui hunc scopū propositū habemus, vt pro viribus Rempublicā, tum Christianā, tū Polonā, ex omni parte beatam, reddamus. Quod tunc Sapiētum oraculo erit, quādo priuatim sancte & innoxie viciet, publice iustitia, virtutū regina, imperio potietur; & fortissimo amoris & obseruantiaz vinculo, capiti mēbra constringentur.

Ex his facile est inferre, quā parum fundata sit eorum querimonia, qui à nobis Nobilitatis iura, atq; priuilegia, violari dicunt; cùm enim in regni administratione, nullā partem habeamus, nihil nobis tribui potest, quod ad publicum regimen spectet. Nam quoad priuatas difficultates, quæ ob priuilegia nostra interdum suboriuntur; ad manum sunt remedia, sunt Iudicia, sunt Tribunalia, exercecent iura, vnicuique quod suum est, datur. Vti ergo nos aliorum iura violare, vel priuilegia infringere, non debemus: sic nec alij nostra; quæ vel à Pontificibus, vel à Principibus, legitimè, & sine aliorum iniuria, sunt concessa. Illud autem planè ridiculum est, quod asserunt aliqui, priuilegia quædam, pro salute animarum facilius procuranda, a summis Pontificibus nobis in foro conscientiae concessa, disciplinam Ecclesiasticam labefactare, Episcoporum auctoritatem eneruare. Nullum adhuc Episcopum aut Prælatum audiui, hac de re conquerentem; cùm tamen multos viderim gaudere, quòd in sua ditione viros haberet, qui nō solū secu-

ra doctrina, sed etiā ampla potestate, cōmodiūs possent morbos & cōfum ouibus, spiritualem medicinam parare. Quia in re modesti sumus, quia cū intelligamus, hēc priuilegia in aedificationem Ecclesiaz, non in destructionem esse data, non tam feliciti sumus, vt multa impetremus, quām vt impetratis in bonum quidem animarum, sed absq; Prælatorum offensione vtamur. Non enim Societas nostra, altare contra altare erigit, sed Episcopos veneratur, ijs promptè obsequitur ; non autem cum ijs, vel de iurisdictione contendit, vel quicquam contra eorum dignitatem sibi assumit. Non mentiar, si dixer, quibusdam maioribus, nos non vti, nisi vel vbi non sunt Episcopi, desuntque Nuncij Apostolici, vel si non desunt, adeò procul absunt, vt ad eos difficillimus, & penè impossibilis sit accessus. Parochi autem, vel ipsi quoq; desint, vel certè necessaria, siue scientiæ, siue potestatis clavę careat, siue, quod ferè fit, vt illos iuuemus rogent, tunc enim nostri, tanquam à sede Apostolica, ad illas necessitates destinati, animas planè de salute desperatas, ex inferni fauibus eripiunt, & Christo atq; Ecclesiaz restituunt. Quæ potestas, si vllibi in Europa, sàne in hoc Regno vtilis, ac necessaria est, maximè in illis partibus, quas Capite tertio enumerauimus.

DE DOCTRINA, TVM VLTIBVS, ET DISSOLVTIONE Studiorum. Caput VII.

Antequam rem aggrediar, diuido ; & cur cum doctrina tumultus & dissolutiones iūgā, aperio. Doctrina (quod ad propositū facit) duplex est: vna ad fidem spectat, altera ad mores. De prima haud scio, an possit esse cōtroversia, nisi cū illis, à quibus in religione dissētimus, qui quicquid in hoc genere obiectiūt, id totū vniuerso ordini Ecclesiastico, Ecclesiaz Romanę, & ipsi sumo Christi vicario, à quōnos ne latū quidē vnguē discedimus, inurūt. Ad alterā, de moribus, partēvenio, & ei tumultus & dissolutiones adiungo, quia cū doctrina actionē spectet, qualis est vna, talis & altera sit, neceſſe est. Nos in Scholis docemus, atq; Templis. De Scholis audiū semel in Germaniā, nec illiteratū, nec insimæ conditionis virū, qui cū acerbè in eas inucheretur, easque tanquam boni communis amator;

amator, quod natus (ut ipse dicebat) non carerent, ceteras optaret, fateri tamen vrgbatur, in orbe Christiano nullam institutionem nostrâ meliorem reperiri; nisi quam forte ex suo ipse cerebro exprimere cogitabat. Magnus certe boni communis amator, qui quod optimum in hoc genere iudicabat, ob nauos aliquos funditus eversum cupiebat. Vt unam apud nos non plures haberet imitatores. Non sum ego tam impudens, nec imprudens, ut nostras Scholas, omnibus alijs præferre, vel etiâ conferre velim; sâ mihi est, testimonium tot prudenti doctorumq; virorū, qui successuè à quinquaginta annis, vel ipsi scholas nostras frequentârunt, vel vt eorum filij frequentarent, effecerunt; qui si nos alijs non anteponunt, nô tamen inutiles censem. An autem in omni genere honestatis & virtutis exerceantur, illos ipsos testes appello, qui multorum millium numero, apud nos in hoc Regno studue-

Numerius runt; & in præsenti, octo circiter vel decena millia student.

Studio- Qua etiam de re amplum, vt spero, testimonium non intiti
for- dabunt, plures sacri religiosorum Ordines: qui, quot, & quales, à no-
Colleg. S. stra scholastica disciplina, ad eorum obseruantiam transe-
I. in Re- ant, optimè norunt. Sed neque testimonium hoc mihi
gno hoc negabunt, multi à nobis religione alieni; qui cùm apud suos
frequen- collapsam iuuentutis institutionem videant, filios suos no-
tantum. bis commitunt erudiendos. Et hanc non vltimam causam
esse arbitror, cur aliquæ ciuitates nobis sint infense: quia ti-
ment, ne minus lumen obscuretur à maiore; nos autem con-
tra nitimus, vt tenebræ dissipentur à sole iustitiae.

A Scholis ad Templū transeo; vbi arguuntur nostri, quod interdū pro concione sint nimis, vel in reprehēdendo acres, vel in ihs tractandis, qnæ ad eos non spectant, audaces. At laudant alij, qui cùm multis viæ salutis ignaros, & in malo obduratos videant, magnum in Cpcionatoribus zelum requirunt. Verè, semper difficile fuit, publicè ad multis verbâ facere, & neminem lñdere; difficillimum autem Christianum Oratorem reperire, qui neminem offendere, omnibus sa-
xis faceret. Haud scio, an in Ecclesia Deifuerit maior Apo-
stolo

stolo. Paulo; & tamen à suis quomodo tractatus fuit? & vt Christus ipse lapides euaderet, an non miraculo opus fuerat? facile est verbo labi, maximè apud eos, apud quos visus obtinuit, vt quæ ab alijs prolatæ nihil lœdunt, si proferantur à nobis, vel maximè animos saucient. Prudens ille fuit, qui ~~prei-~~
~~dicium, omne iudicium tollere~~ dixit. Hoc Societatem non fugit,
& ideo si villa religio, concionatores, ipsa, suos instruit; gra-
uas leges illis imponit, & vt scopulos vitent, monet, in ijs
multa requirit, doctrinam cum sobrietate, feruorem cum
discretione, humilitatem cum fortitudine, charitatem cum
prudentia; illudque agit, vt hoc verbi ministerium, quod in
Ecclesia Dei est sumnum, & summe necessarium, tractetur
cum omni sanctitate. Quod si quando quis labatur, quare
id toti Ordini tribuatur: præsertim si (quod sèpè euenerit) non
tam læsit concionator, quā Iesus est auditor. Hic enim locū
habet illud vulgatum: *quicquid recipitur, per modum recipientis recipitur.*
Rem exemplo declaro. Cōcionator in pauperum oppresso-
res inuchitur: quia multæ pauperum querimonias audiuntur;
præsens est nescio quis, qui in hoc genere minus benè audit;
hic dum rem in bonam partem accipere, ad cor redire, pecca-
tum expiare, oppresso satisfacere deberet; potius è contra-
admonitionem in deteriorem partem accipit, publicè se re-
prehensum clamat, concionatoris nomen vbiique in inuidiā
vocat. Alterum addo exemplum. In iustitiam sibi factam,
in infiniti conqueruntur; iustitiam commendat concionator,
Magistratus officij monet, omnes, vt suo sint contenti, alieno
abstineant, hortatur; Statim fit clamor, Iudices notari,
Magistratus vituperari, cōciones deseri, vindictam minitari.
Quid hīc faciendum? si concionator instat, quos adiutos vel-
let, lædit, si tacet, scelera crescunt. Est modus in rebus, opus
est prudentiā; si excessus est, tollatur; moderatio adhibeatur;
Principibus, Magnatibus, personis publicis, magna semper
reuerentia exhibeatur; & ore tur Deus, vt vñctione Spiritus
sui, & concionatores fructuosè loqui, & auditores ylliter
audire, doceat.

Quod si fottē in re lubrica quempiam labi contingat, toti Ordini lapsus nequaquam adscribatur; nec qui ab uno Societatis homine offenditur, vniuersae Societari irascatur, non enim rationi consonum est, pro uno nocente innocentes multos condemnare: at prudenter est, optimam illam pene Dilectum tem inducere, quam serenissimus Archidux Ferdinandus se induisse de memora clarauit, cùm Societatis hominibus se irasci posse, Societati bili Ar- irasci non posse, pronunciavit, auctorū dictum, & tanto Prin- chiducis Ferdinandi- cipe dignum, quod autem ipse verbo protulit, recipia aliquā- do præstidit alter Princeps Illustrissimus, & S.R.E. Cardinale amplissimum Franciscus, à Dietrichstein, Olomucensis Episcopus, qui cùm nescio quo casu à quodā offensus fuisset, tantum abfuit, vt Societati ageretur, vt potius in eius gratiam omnis offensæ memoriam obliterarit, & ex indignatione, eius erga nos amor, quod amabitibus, vt ipse dicebat, accidere solet.) majora incrementa sumperit, & grauiora, quam antea de Societate, cuius integritatem optimè nouit, amplificanda agitare cœperit, & am- ledicis defendenter, eius patrocinium, quoties opus fuit, suscep- perit, in Moravia illæsam conseruārit, & Episcopale Olomucense Collegium ab eius antecessoribus fundatum, magno anno vestigali, ipsis hisce diebus auxerit.

Porrò, vt hoc caput concludamus, tunc aduersarij contra Societatem aliquid efficiunt, quando, ex tot, tamq[ue] diuersis hominum generibus, qui nostra vel templa, vel gymnasia fre-quentant, vnum repertent, qui se apud nos, vel doctrinam perniciosem haufisse, vel mores, homine Christiano indi-gnos, dicisse, vel ad tumultus & seditiones incitatam fuisse, audierat proficeri. Spero enim fore, vt nō magis in Polonijs hu- iusmodi homo reperiatur, quam in Gallijs Henricus Quem- odo vel novem annorum spatio, dum de restituenda Soci- etate deliberaret, ipso met teste, potuerit reperire Sedem- pus monet, vt à moribus ad rem familiarem transcamus.

AN SOCIETAS ABUNDET DIVITIIS, ALIENIS-
ET IN HABENDIS MATERIA LIBERIS, INCON-
VENIENTIBUS.

Cap. VIII.

NON defuit, Rex Serenissime, qui nos vel diffissimos
 credamus, vel quod potius crediderim, ut inuidiam com-
 edent, ex verbo tenus id prædicent. O præcita pietas, quantum in-
 ter nostra, & vetusta secula differimus. cogit hoc de re dissere-
 re, ut ostendam, quam immoritò nostra cupiditatis & avaritie,
 nostra Ordinum intratur; alioqui satis esset dicere, qui odit op-
 era pro beneficiis fundata, esse impium; qui bonis inuidet, esse a-
 varum. Vtigitur hinc incipiam, ausim affirmare, in Polonia
 fuisse Abbatias, & Monasteria, quorum redditus, adæquârint
 redditus vnius integræ nostræ Provincie. Ausim & dicere,
 nullum Monasterium ex antiquis, tam tenuiter fuisse funda-
 tum, quin superaret nostram maximam foundationem. Esto
 enim alieubi habentis bona, ad speciem ampla, re ipsa tamē
 facta exigua. Ratiocines omnes vidi, statum perpendi, Collegia
 Omnia inchoata, vix vlla, ac ne vix quidem perfecta; omnia
 vere alieno obstrita. Nullum est Collegium, quod detractis
 sumptibus, qui ordinariè & necessariò fiunt, in cultu templi,
 in bibliotheca, in viaticis, in bonis defendendis, sartis tectis
 conservandis, & alijs similibus, sexaginta personas alere pos-
 sit, si pro frugulis 60. annui floreni assignentur; pauca triginta
 ea alere possunt, vix viginti nonnulla, ac ne vix reliqua, ita ve-
 riōne raro oporteat nos iuuari, magno illo parsimonie, pau-
 ppetatis, patientie, vestigali. Et haec de Provincia Poloniae;
 Nam de Lithuania non loquor, ne, que de ea verissime dicitur
 da essent, hyperbolice dicta videantur; incredibile enim est,
 quam misere his annis, possessiones nostras fuerint,
 tam ab hostili rabie vastate, sum à militari licentia dei-
 nudata.

Porro, et si magna sunt rei familiaris angustie, non tamen
 bonis inhiamus alienis: nam si quæ in seculo propria habui-
 mus, ob amorem paupertatis sponte reliquimus, & quæ poter-
 ebat So-

rat Societas iuste accipere, vltro reiecit; quis credat illam iniquam inhibere alienis? quis unquam gloriari poterit se nobis pro scholis, pro sacris, pro concessionibus, pro confessionibus, vel teruncium dedisse: quod tamen sicuti ab alijs, sic a nobis non illici se freri potuit. Si ergo ab ijs abstinemus, quae alioquin licita sunt, ob solam constitutionem nostrarum reverentiam, quae gratis dare, quae gratis accepimus, iubentur, & ne vel minimum quid pro nostris ministerijs accipiamus, prohibentur, quam difficile erit probare, nos ob pecunias, vel similes decipere, vel diuites circumvenire: qui haec credunt, ut a libi attigi, nimis abiecte de nostra Societate sentiunt, sed nunquam probabunt, nostros Patres ita fordidè auro adhucere, qui pro Christi honore, proprijs sanguinis facti sunt prodigi, ut in quadam Constitutione testatus est Pius V.. Pont Max: & perpetuo testatur, tanta tamque continua in Indijs, Iaponijs, Anglijs, Transylvanijs, ppig, Dolonij, sanguinis nostri pro religione facta profusio. Mihi sum ego conscientius, hoc anno non semel mandasse, ne acciperentur eleemosynæ, quæ aliquam, vel laborum, vel ministeriorum nostrorum compensatio speciem habere posse videbantur. Et semel cuidam magno viro remitti curauit, non contemnendam aurorum summorum; quam ideo ipsum misisse suspicabitur, quia ferijs Paschalibus, proxime elapsis, aliqui e nostris Sacerdotibus, in ipsius villis atque arcibibis obierant missionem; neque illius restitutio aliis fuit scopus; quam conseruatio puritatis instituti, alioqui enim, ab illo viro aliud nihil a nobis poterat expectari.

Vt igitur eleemosynas accipiamus, duo requiruntur. Primo, ex parte nostra, vt sit necessitas. Secundo, ex parte dantis, ut non nullus ministerij intuitus: sed ex solo Dei amore, eleemosynam tribuat. Ut autem intelligatur nos, non solum non esse, sed nec diuites esse posse; aliquid dicam in gratiam coru, qui tam curiosè nostra scrutantur, ut etiam quid in secretissimo Sacramentalis penitentiae tribunalii fiat, vellint expicari.

Tripliciter igitur sunt generis nostra Domicilia: Domus professæ, Do-

Buk cum
indefessè
An: D.
v71.

Se Domus Probationis, & Collegia Residentias omittit, quæ vel inchoata sunt domicilia, vel ab ijs pendent, tanquam à capite membra. Domus Professiæ, qualis est Cracovia, Vilna, & Varsovia; ad eò Domus pauperum attinantes sunt, atq; tenaces, ut nullos prorsus redditus habent. Professiæ Societatis: quidem pro ministeriis datis, sed pro amore Christi quæ sitis, vel redditus oblati, & victu ac vestitu cōtētae, digna religio à pauperitate, babere volunt degunt; nec unquam à solita modestia, & parsimonia: possunt. Regula, vel tantillum declinant, estò sexcentas haberent de- clinandæ commoditates. Quis ergo arte, vel fraude diuitias vel congregare omnino superfluas? quæ neque ad redditus, qui non permittuntur, comparando valent: neque ad commoditates, quæ prohibentur, acquirendas, vsum habent.

Collegia vero, ut potest studiorū seminaria, certos redditus habere possunt, & debent; & si nō sint sufficiēter fundata, eleemosynis se etiam iuuare possunt. At si fundatio sufficiat, pro sustentandis ijs, qui secundūm institutum, pro ratione cuiusque Collegij, sunt necessarij, non amplius uti possunt eleemosynis; quod fideleriter seruatur, ubi Collegia liberaliore manu sunt fundata, qualia vel nulla, vel vix villa sunt in Polonia; & si quandoerunt, illicè eleemosynæ cessabunt.

Restant Domus Probationis, quæ paucissimæ sunt, singulæ sc̄re in singulis Provincijs, quæ etiā præter redditus, etiam eleemosynis frui possint: tamen cum eorum ministeria sint priuata, & domesticis parietibus circumsepta, non gaudent multis eleemosynarum præsidijs. Et licet Novitii ad virtutem, tum probandam, tum exercendam, soliti sint emēdicare: tamen & exiguae eleemosynas colligunt, & eas cum hospitalibus, & carceribus communicare consueuerunt.

Ex his colligitur, primò nos neque diuises esse, neque diuitias possidere posse: quia nunquam ultra necessitatem quidquam possimus habere. Colligitur secundò, nullum periculum esse, ut propter eleemosynas, artibus nostris, ut aiunt, quæsas, vel Familia exhauiantur, vel Republica eneretur; quia

tur quia nos nihil vñquā ultra necessitatē frequēter infra necessitatē habemus. Quod ex eo maxime patet, quia Vix adūt adūcia habemus, in quibus luxta statū religiosū, decesserit habitemus, & collegiū Posnaniense, quod in hac Provincia Polonie est supremū, ita quod ad adūcia est constitutū, vt cū sexaginta eis nostris alat, plusquam media pars sub tegulis habitat, in quibus dā tuguriolis, muribus magis, quam hominibus accommodatis. Et cūm perpetuō de adūcendo cogitemus, nunquam manum ad opus admoueamus : quia nihil vñquam ex necessitate vixit superest, quod fabricæ commodare possimus. De altero autem præcipuo Lithuania Vilnensi Collegio, ille iudicūlū affirmare possum, cūm proximō, communī cūltūris incendio, conflagrasset, & ruinas instaurandi mōdus non supeteret, nostros adeo incommodē habitasse, vt hycme præterita viderim, aliquos nequic locum, ubi à niuium ventorum que iniuria se tuerentur, habuisse. Quare ne fratres meos, Dei seruos, viderer negligere, mandandum fuit ; vt præter aliud & alienum contractum, aliquot talerorum milliū, ad censum acciperentur. Non arte igitur, aut fraude, aliorum pecunias querimus, sed Christi imitatione, & paupertatis amore, præsentis vita necessitates tolleramus.

Sed velim dicant mihi, diligentissimi hi, rerum nostrarum obseruatores ; quis ē nostris, paucis hisce mensibus, his vltimis diebus, illustrissimum Adamum Novodvorskī nominatum Episcopum Camenecensem, circumuenit, vt nobis neque cogitantibus Lomze Collegium tam liberaliter fundaret, vt in eam fundationem, patrimonij partem, quam sibi reseruābat, conferre non dubitaret. Quis illustrissimum Nicolam de Pace Samogitie Episcopum, induxerit, vt pro Societate in sua Ecclesia fundanda, prædia, pecuniam, bibliothecam, ac supellectilem offerret? Quis illustrissimum vniusque Ducatus, magni Lithuaniae & Samogitiae Generalem Capitanum, Ioannem Carolum Chodkiewicū, deceperit, vt nobis Collegium Kroſi liberalissimè colloccaret? Quis alios, non minus appellatione, quam pietate magnificos, vt utriusque operi Lomzeni & Kroſenii manus adiutrices apponderet, impute-

Lamza
Coll. S. I.

Kroſsi in
Samogi-
tia Col-
leg S. I.

impulerit? Quis magnificum producci, ut Regia nobis tantum non respondeat
inuitis, Residentiam, futuri Collegij prænunciam, instruc-
ret, persuaserit? Quis alterum magnificum Bal incitauerit, ut tam pice, tam constanter, tam enixè per literas, per amicos,
per se ipsum me rogaret, ut pro alterius Collegij Krosna insi-
tuendi felici initio, non pauca aureorum millia, inscribere,
sibi licet? Velim, inquam, ut quibus artibus, qua fraude,
quo dolo, quibus, ut ita dicam, canticibus, tanta, à tantis
viris, tam brevi tempore, extorserimus; obloctores nostri
palam faciant.. Nam esto pauperes simus, & cum necessi-
tatis virget, emendicare non erubescamus, tamen frequen-
ter accidit, ut in eleemosynis potius præueniamur, quam
præueniamus; & benefactores sèpius nos rogent, ut
accipiamus, quam ut nos illis, ut tribuant, suadea-
mus. Qui mos ex modestia natus, cum Societate ab ipsis
incunabulis crevit. Unde cum Ferdinandus Imperator, Col-
legia in Austria, Bohemia, & Tyroli fundaret, animoque
Austriaco, id est, excelsò, multa, quæ Patres recusa-
bant, offerret; eum dixisse ferunt: *Acceptate, non semper Fer-
dinandum habebitis.* At inquiunt illi: nunquam deerit, qui suc-
cursat necessitati. Vti se ipsa ante in Tyroli fecit *Serenissimus
Archidux Ferdinandus*, & in Bohemia modo fieri intelleximus;
Ferdinandi enim tum Imperij, tum animi hæres *Marius Au-*
gustinus, tenuitatem Pragensis Collegij aduertens,
illam in duplum Imperiali munificentia augere mo-
litur.

Nelongum faciam, multa mitto, tantum addo: Si Soci-
etas fortassis inhiaret bonis, quantas dinitias ex illis solis Po-
lonis, qui illi nomen dederunt, congregare posset? nam quæ
facile esset illis persuadere, ut Societati suas hereditates dare?
& tamen videmus, quæ pauci, in tanta multitudine, &
quæ parum, in tanta Nobilitate, consuerint in Societa-
tem confesse; hoc sanè possam affirmare, me (nisi mea me-
faliat memoria) in visitandis nostris bonis stabilibus, nec un-
ruficelli, ne dicā pagum, reperire, qui ab ylo ē nostris nobis

sit de-

apologiae

fit datus. Addo, cùm facile potestas illis fiat de rebus suis, cùm
alijs ad libitum disponendi, si Societati aliquid dare velint,
requiritur peculiaris facultas *Generalis Prepositi*, quod sanctum
est, tum ad vitandam auaritiae suspicionem, tum ad caute-
lam, ne sordidâ hac cupiditatis labore commaculenter nostri.
De hac materia me plusquam satis differuisse arbitrabar;
sed ne hîc finiam, facit quidam *Anonymous*; qui, cùm patro-
cinium veritatis se suscepisse profiteatur, famosum libellum
solis fabulis atque mendacijs repleuit; quibus nos alienis
bonis inhiare, religiosorum monasteria occupasse descri-
bit. Et quidem, quod spectat ad præsens propositum, fabula
est illa narratio de S. Paulo extra urbem; sicuti fabulæ sunt
aliæ nondissimiles eius narrationes; & ne omnia persequar,
illud tamen innuo, bonum illum virum, illa ab antiquioribus
impostoribus accepisse; qui pridem tū à *Jacobo Gretsero*, tum ab
alijs abundè confutati fuere. Videtur frater Germanus, cu-
iusdam alterius *Anonymous*, qui ante aliquot annos in Gal-
lijs libellum scripsit, in quo de Monasterijs, à Societate oc-
cupatis, multa dicebat; inter alia ex toto Regno Bohemicæ
Carthusianos à nobis suis exclusos, & occupata Monasteria.
Cùm igitur tunc essem in Bohemia, non tam à nostris, quām
Illustrissimo, & omnidoctrina & virtutis genere ornatissimo viro Marco Velsaro
è Bohe-
mia ex-
cluserint, quod & feci. Ex Cronicis enim Bohemicis, & alijs certis Can-
cellariæ Regni documentis, reperi, *Carthusianos* ducentis foris
ante annis ex Bohemia excessisse, quām Societas nostra, vel
mundo nata, vel in Bohemiam venisset. Ut non illepidè qui-
dam dixerit, verendum esse, ne aliquando accusemur, quod
prius parentibus offendiculo fuerimus in paradiſo terrestri;
nedicam Angelis, in cœlesti, quandoquidem & aliorum fa-
cta, & integris sæculis antea nos patrata, tam confidenter no-
bis tribuuntur. In quo genere excellit noster *Anonymous*,
qui multa aliena, plurima falsa, per fas & nefas, nobis, stridi-
bi dicemus, supponit. Ex illo igitur male auctore, huic peio-
rem ac-

non accepisse puto illa viginti quinq; Pramonstratensem Monasteria in Belgio cum illis triginta millibus librarum pensionis annua; sicuti illa alia quinquaginta millia coronatorum annua pensionis, cum suis Præposituris in Gallijs, & alia alibi Monasteria. Nam si ab illo, vel alio simili mendacij auctore, non accepit, ipse finxit; sanè apud nos ea non reperit, & tantam audacter illa affirmat, ac si Euangelium recitaret. Nam et si non nego Societatem aliqua Monasteria, à suis religiosis deserta, & à summis Pontificibus, alijsque Principibus, legitimum ius habentibus; nobis tradita; possidere, ut videlicet est Riga, atque Brandenburga; nego tamen viros vnguam religiosos vi, vel fraude, ex suis Monasterijs à nobis esse electos. hoc enim procul abest à Catholicis, propriissimum est hæreticis, qui cùm nulla vnguam adficarint Monasteria, possident tamen innumera, vi & fraude, in Germania, Anglia, Irlandia, Gallia, Hispania, occupata, & sacrilegè direpta, atque profanata.

Quod si quis esset, qui id verumne sit experiri vellet, non illum ego in regiones tam longinas mitterem; satis esset, si non nihil per Prussia, Pomeranian, Curlandiam, Livoniam, animi gratia aspatiatur, & Terrarium, Ellingian, Gedanum, Regiomontum, Riga, aliasque entitates ingredereetur, statim quod quartim, obuiam haberet. Tot enim Monasteria, tot Ecclesias, tam Parochiales, quam etiam Cathedrales, olim à Catholicis adificatis, nunc ab Evangelicis occupatas, reperiuntur; ve non malo Arithmetici laudem mereatur, si quis illas certo numero comprehendere possit. Hoc vero maximè mirum videti potest, cur tantoperè Abonymus nos infectetur; quia inlati vel quatuor Parochialium Ecclesiarum, penes prius sit ins patronatus, nobis à Regibus legitimo iure, absq; nullus iniuria, collatus, cùm maximè hæretici infinitas vi, & inique occupent Ecclesias. Hæ mihi hoc consideranti in præterita cause venire. Primum, quia rumpitur inuidia, deinde, quia desperat quod in manibus nostris est, posse amplius obhæretici rapit. Demum, quia videt in huiusmodi Ec-

cles his magis splendere cultum diuinum; auctis enim Sacerdotibus, augmentur & spiritualia ministeria, quibus si addatur solita Societatis, in templis ornandis, industria; quis nqni videt, cum cultu Diuino, Catholicum augeri splendorem? quem haeretici, vt tollant, neruos omnes intendunt. Anonymus ergo ad speciem, licet ineptè, Parochorum iura propugnat; reuera autem, & Catholicum splendorem, & cultum Diuinum, & Dei honorum oppugnat. Quis enim credat, eum ex animo Parochis bene precari, qui Parochos in crucem vellet actos: quam autem fraudulenter agat, ex eo cognoscitur, quia dum templum & domum Parochiale Parochio Tomacensi, ex iustitia reddere velle videtur; illud machinatur; vt Parochus, quod spōte & legitimè nobis dedit, à nobis inique recipiat; & si hoc non succedat, saltē inter nos & Parochum, discordiarum femina iaciāt; & hac fraude, nostra ministeria, retardet, & impedit; sed frustra laborat; *fustra enim iacit ut regante oculis pennatorum.* Cūm autem non auaritiae solum, sed etiā fraudis Societatem insimulare vellit, exempla autem vera nō habeat; ad fabulas recurrit. Narrat igitur, Patres foeminam infirmam circumnenisse, & vt Societatem haeredem institueret, persuasiſſe. Sed cūm, inquit, foemina nepos hoc intellexisset, operā medici vſus, Patribusque, qui nunquam à latere infirmæ discedebant, astutè exclusis, ipſe cum Notario aecſſit; vt testamentum muraret; eumque haeredem institueret, cōficit, & perfecta; via, quæ venerat, eum Notario discessit. regrediuntur Patres, foemina moritur; illi haereditatem adire volunt; at nepos intercedit, & haereditatem præripit. Hæc est fabula, quæ si Romæ, vt in Italiâ, vt ait Anonymus, accidisset; profectò in Tragediam conuersa fuisset: nām & testamentum sine testibus, ac debitissimis solemnitatibus, tanquam spurium reiectum fuisset; & Notarius, Medicus, atq; Nepos, linguiam & dexteram, ne amplius mendacium dicere, vel scribere posent, misissent. Non aduertit sioc homo falsarius, qui inter suæ patris, Italiam quoq; regi existimabat. Sed illū mōdō

relinquamus, alibi reperiemus; interim verò, ac erremus quæcunque dixit, temerè ac falso dictum existimemus.

A N G E D A N I , T O R V N I I , R I G A E , D E R P A T I , V I L
*na, Posnania, Lublini, Societas vlli iniuriam fecerit, vel
publicam pacem turbae.
baret.*

Cap. IX.

TA M in particularibus districtuum Conuentibus, quam in generalibus Regni Comitijs, sepiùs quorundam querelas audiuiimus; quasi vel aliena iniuadamus; vel publicam Ciuitatum pacem turbemus, & Regnum euertamus. Hæc quoque discussi, & rebus inter se collatis, rationibusque subductis, dati & accepti summam feci; & tandem quid alij nobis; quid nos alijs in genere iniuriarum deberemus; collegi. Et aduerti, nobis quidem multos multa debere; quia multi multas nobis iniurias fecere; attamen qui iniuriam fecerunt, quasi accepissent, poenas à nobis repetunt. Rem ad calculum retinocemus; & quod assérimus, exemplis illustremus.

G E D A N V M.

GE D A N I, vtraque auctoritate, Regiâ & Episcopali, collocati sumus; & templi *Brigitani* concessus usus. Vident Gedanenses nonnullum fructum fieri, & sensim Catholicā religionem propagari. Hoc quidem ferre non possunt; nondum tamen Catholicum exercitium aperte impedire volūt; obliquas igitur vias querunt; & quasi nos illius templi esse in iugis inuasores; ipsi vero p̄i defensores, vtraq; auctoriatate Regia & Ecclesiastica contempta; vi nos templo excludent. Rei indignitate motus Illustrissimus Laurentii Gebicki, Vladislai Gedanensis Episcops, & Regni Cantellarii, accutrit; & Patres in statu suo rensum reponit; nouisque suis ac Regijs firmat decretis. Vix qualis in autem discedit, cū Gedanenses, iure rursum violato *lesuitas* summa templi Patribus vi admunt; armatamque custodiā, ne vel accedere possint, collocant. Quo facto Gedanenses, & in

Regiam Majestatem contumaces; & in Episcopalem, inobedientes; & in Catholicæ religionis libertatem iniuriantes, & in nos violenti esse, conuincuntur. Et nihil omnium siue tum actionibus suis facientes, spargunt, nos irascentes; & alieni raptores esse; & sic tantum abest, ut quod admetantur, restituant; vt potius nouis iniurijs afficiant. Quod argumentum conuincit eos decipi, qui putant Regnum nostris legibus gubernari. Sed spero tandem Regiam cum Regno. Maiestate harum rerum pertasam, ne malum latius serpat; opportuna remedia adhibituras; cum maximè videat nihil aliud, quam religionem Catholicam ad interitum peti; iniuncta autem à nobis fieri. Nam sicut Hieronymus Comes Hieronymus Regnarenus Episcopus Vladislavensis, in autoritate prudentia, & pietate clarissimus, cum sua Ecclesie necessitates examinasset, modos ac vias, quibus Dominicum gregem subi conceditum; maximè vero nobilissimum Gedanense emporium, in viam salutis dirigeret, explorasset; nihil aptius Collegio Societatis esse iudicauit, sic religiosis Catholicis aduersari, nihil magis cordi est, quam ut impediatur, ne Collegiam hoc perficiatur. Sed placet audire ipsummet Antistitem in Privilegio fundationis collegij, sic loquente.

Hieronimus Rozra
zov Ep:
Vladis de
Societate
iudicij.

Prima omnium, sanguinem ad id maxime hoc tempore idoneam, venit in memorem Societas Iesu, quam ad excolandam vineam Domini, heresque euellendas, vocat etiæ esse; inognoscum fructu, ubique terrarum, etiam apud infideles & gentes; non solum circa salutem proximorum, verum etiam circa educationem, atque instructionem inuenientis, laborare, & desudare, evidentibus indicis certimus; ad quod vel maxime prius Principiū, vigilans immoramus. Antistitem exemplum, et in hoc, quād in alijs Christianis Regni, non parū nos inicitur; quid cādem Societas etenim magnificerum, complexi sunt, ipsaq; non paucis dominis illis, & Collegio videlicet exercerunt, & fundarunt. Prinde communicare consilio cura Venerabilibus Prelatis nostris, Prelatis, & Canonis in Ecclesia nostre Catholice, alijs Vladislavensisq; res que bene, & per multos annos deliberata, & expensa, hoc consilium, institutum, quod à Deo ipso omnium bonorum fonte profectum arbitramur, exactionis mandare constituimus. Atque tandem à Reverendissimo P. Claudio Aquaviva, Generali eiusdem Societatis, id quod summapere ad Dei gloriam desiderabimus, precibus obtemperamus qui prout ante aliquot bonis doctisq; operarios, profligantes, atque (Gedanensi) magna malorum bono nobis concesserat; & aetate tandem

Collegium

Congressu quod est ipsam Societatem ibidem (Gedani) acceptari semper magna cum
quoniam proprieitate recipit. quod quidem nos erigendum, dorandum, ac fundandum
in villa non possumus. Hec praeful ille, toto Regno celeberrimus,
quibus clarè ostendit Societatem nostram, non ad ciuitates
quibusdam, sed ad viam salutis ostendendam à Deo esse insi-
tutam, & cum alibi, tum Gedani colloquatam. Neque vero, si
enam religionem excipias, villa nobis cum Gedanensibus est
difficilior: nam cùm alioqui viri honesti sint, honestè nobis-
sum agunt.

T O R U N I V M.

Simili passo non dissimiles Gedanensibus gradiuntur Tor-
uñenses. Cùm enim multis ab hinc annis Collegium
nostrum Torunij ab illustrissimo Culmenſi Episcopo, sit fundatum, & Re-
gia; Regiaque auctoritate fucrit firmatum; semper tamen
aliquid ipſi contra nos moliuntur; modò vi aperta, modò
ante occulta; modò in Nobilium Conuentibus grauia no-
bis affingendo; modò apud Regiam Maiestatem conqueren-
do; modò minas intentando; modò famosis libellis famam
nostra in proscindendo; infinitisque alijs modis vexando. Et
nihilominus cùm tot molestias nobis inferant; ita semper
contra nos clamant, ac si à nobis ipſi extrema paterentur. V-
num referam, ut ex yngue leonem. Torunij xstate præterita, ex-
citatus est nescio quis tumultus, statim ubique diuulgatum,
nos causam tumultandi præbuisse; nostros discipulos tu-
multu persecuisse. Cùm rumor satis exaggeratus, Brunsbergā
vbi tunc erā, peruenisset, et si nō me latebat, quām caute tum-
meā, sū aliquā Superiōrū ordinatione Torunij nostri agāt,
ac uelmissimā anfam querclarum Toruñensibns prebōan: ta-
men quae in humanis multa præter opinionē, multa etiam
contra voluntatem accidunt; eram de sparsō illo rumore
sollicitus: quām primum igitur portui, Torunium me contu-
li, ut potius præsens oculis, quām absens auribus rem percipi-
petem. Nota narrō, ideo paucis expedio. Annua Rogatio-
num instituantur supplicationes. Magistratus vocat no-
stros.

Toruniensis tumultus causa, nō Iesuita, sed ipsi-
met Tora menses. stros, & ut ab huiusmodi supplicatione abstineant, monentur, re-
spondent illi, hoc stū nihil interesset; Parochi negotium esse.
Parochus igitur de more supplicationē instituit, cui quia in-
tersunt nostri discipuli, sudsunt & eorum Magistri, qui eos in
officio cōtineāt, tū ob sanctitatē supplicationis, tū ob redi-
cationē ciuitatis, tum, ne villa capēdi daretur occasio. Ciues
nescio quas causas prætexētes, plateas catenis claudūt, cla-
mores excitant, præcantes vi repellunt, supplicationē impedi-
ūt. Hęc ego à viris grauissimis, & illustri loco natis, accepi; qui
non ab alijs audiuerunt, sed ipsimet interfuerunt. Iam Toru-
nienses clamant, nostros discipulos hōc facere, nos hoc ten-
tare in perniciem ciuitatis, scilicet nos catenas trahimus;
nos plebem cōuocamus; nos supplicationem armati repelli-
mus. Nec in angulis hęc dieunt, sed in Nobilitum Conuenti-
bus spargunt, famosis libellis euulgant, & ad V. S. M. seti-
bunt.

Vellem hīc habere aliquem iudicem, tantūm æquitatim non
inimicissimum, qui definiret, an pueri, qui nullo armorum
genere instructi, solis fertis caput redimiti, bini & bini mode-
stè incedunt, & sub Præceptorum custodia, pias laudes Deo
canunt, tumultum excitent, an potius illi, qui plateas præclu-
dunt, libertatem religionis violent, vi supplicationem repel-
lunt, iniuriam Catholicis omnibus faciunt? At effugium ha-
*Excusa-
tiones To-
runiensium
nullae.* bent; dicūt enim se hęc fecisse, maioris mali declinandi gra-
tia; quia si supplicatio processisset, à plebe aliquid grauius ex-
peccati potuisset. Eleganter sanè, ne fiat tumultus, tumultum
faciunt; sic fecit vir ille bonus, qui, ne amicus à latronibus
spoliaretur in sylva, spoliauit ipse in taberna. Hoc non erat
remedium malo oportuno: illud suisset, si magistratus
plebem cohibuisset, seque vigilantiorem, pacisque amantio-
rem ostendisset.

Veriorem causam audiui ego, à Magistratu esse attulam;
cūm, tum nostros, tum Vicarios Sacerdotes, vī à supplicati-
one superfederent, admoneret; quia videlicet, Toru-
niū oculi, abominabiles Catholicorum idololatrias, non
possunt

possunt ferre, hoc enim nomine sanctissima Ecclesie instituta appellare consueverunt, religionis Catholicæ aduersarij, & sanctitatis iurati hostes Calviniani. Sed illud pulchrum. Parochus urgente conscientia, suum ius prosecutur, & illud facit, quod sine gravi nota omittere nequit, supplicationem enim, ut perficiat, vrger, cum non potest, protestationem facit. Hæc omnia nobis vitio vertunt Toruhenses, quasi illum excitemus, & inuitum ad illa praestanda trahamus. Quia in re errans quidem, sed tamen pectoris arcanum aperiunt, ostendunt enim, quantoperè cupiunt nos extra illam ciuitatem, amandatos, ne illis in fine suo assequendo obstaculo simus. Vult enim Catholicæ religionis libertatem tollere, exercitum paulatim extinguerere, & quia nos obstat sentiunt, ideo ante omnia amotos cupiunt. Non igitur mores nostri, non discipulorum petulantia, sed odium religionis Catholicæ, ut illis inuidi simus, facit. Non quidem omnibus, plures enim sunt veritatem videt, utilitatem sentiunt, & scholas cupiunt, sed illis, qui priuatum affectione bono communi anteponunt, & secum plures alios tradunt, requia ipsa verum esse ostendunt, quod Romanæ Historiæ patens T. Luius obseruavit, res priuatæ bonis & sanis consilijs officiisse, & non Romano solum, alijs etiam imperijs & ciuitatibus miserrimum interficere attulisse.

Sed est sane quod & Toruniëibus gratis, & mihi gaudeat, illis, quod tandem illum iudicem serenissimum Regem recuperent, quem toties se desiderasse, nonquam reperire posse, conquesti sunt. Dicitare enim consueverunt, in Polonia non esse ius contra Societatem, illum iudicem nullum agnosceat, iure cum ea agi non posse. Hæc non verbis tantum, sed etiam ipsa ostenderunt, cum non via iuris, sed facti nobis cum processerunt, quando violenter nos ex scelibus nostris excluserunt, in discipulos nostros manus iniecerunt, & alia similia præstiterunt. Sed cum opumè intelligant, nos in causis realibus, & iudices agnoscere, & tribunalia non declinare, ad maiorem tamen inuidiam confundam, vt tununt & qui vocati-

uocatione, & dicunt nos Iudicem nullum agnoscere. Quod si ad causas reales, & terrestres referunt; falsum dicunt, & con- trarium ipsimet sentiunt; qui de domo quadam, pluribus annis nobiscum coram competenti Iudice litigarunt. Si vero de personis intelligunt, odiuni pandunt: quo vellente lieere, more Anglicano, religiosos ad suum prætorium rapere, de fide & moribus iudicare, damnare, multastare. Quod ne fiat, obstat Priuilegium, non Societati proprium, sed omnibus religiosis & Ecclesiasticis commune in omnibus Regnis, ubi dominantur Principes Catholici. Sed ne digrediamur, gratulari illis, quod Iudicem inuenient Serenissimum Regem, a quo iustitiam expedient. Mihi autem gadeo, quin contine- re nequico, quominus manus ad S. M. V. supplex tendam; si- dem obtestor, iustitiam implorem, atque humilissime petam; ut causam hanc cognoscat, vtra pars utri iniuriosa sit, dispiaciat, & quam criminis ream inuenierit, eam uti decet, coercent, mo- destiusque viuere, & pacem colere, debitis modis edoceat; & tot ac tantis querolis, tandem aliquando modum impo- nat. Spero enim forte, ut V. S. M. in hac causa nihil aliud inueniat, quam Torunienfes illa duo velle extingueret, propter quæ Collegium in ea cluitate fuit fundatum. Catholicæ reli- gionis exercitisi, & iuuentutis institutionem. Hæc enim sunt illa duo, quorum maximè in literis foundationis Collegij me- minit Illuſtrissimus Petrus Kofka Episcopus Culmensis, tanquam summè necessaria; & properat quæ Collegij illius creationem se optas- se & procurasse testatur. Præuidit optimus præsul, quæ nos modò videmus, pusillum gregem Christi Torunij, in- crementum sumpturum, & pro uno, qui ante- centum, & pro decem, mille posse numerari, qui as- fiduè templum frequentent, sacra mysteria usurpet, lucem Euangelijs aspieiant. Sicuti & studiosa iuuentus concurrat, quæ velut in herba copiose messis spem magnam facit. Hæc sunt, quæ Toruniensium corda pungunt, & ne in civitate rā- tum, tamque longum Catholicorum agmen conspicatur, supplicationes impediunt, & ne vberes scholasticæ disciplina fruges

magis, ad maturitatem veniant, eas inherba demeterē, vel
potius vastare conculcareque volunt.

Neque dieant, translato Collégio, religionem cum aliis
Sacerdotibus Torunij mansuram; quia renra saltem integrā
non maneret, si (quod absit) illam ibi omnibus exercere non
liceret. Tota autem iuuentutis institutio periret. Non me la-
tet patronum quendam (si Deo placet) veritatis, conatum
esse famoso edito libello, Torunienses defendere; sed tot mē-
dacia confinxit, vt mirum sit, scientibus & volentibus To-
runiensibus, viris alioqui prudentibus, patrocinium illud es-
se editum: sed quia eorum operā, & in gratiam dicunt esse
conceptum, coagmentatum, formatum, editum, vulgatum,
varijs linguis donatum, & tanquam proprium reputatum;
audeo affirmare, in controvērsia quæ inter nos & illos inter-
cedit, nil magis nobis fauere, quam istud patrocinium. Ne-
mo enim ignorat, nec Torunienses ignorare existimō, nihil
magis obesse litigahti, quam si documenta, quæ pro causæ
firmamentis afferuntur, illicò vt probata sunt, falsa, spuria, &c
supposititia cognoscantur, vt accidit in hoc libello, cuius
aliqua ostendimus falsa, vbi de Societatis diuitijs, seu avaritia
egimus: & plura ostendemus, cùm de rebus Gallicis, Venetis,
Anglicis, Transylvanicis, & Vngaricis agemus. Tanta enim
nocendi voluntas in homine fuit, vt suscepit muneric defen-
dendæ veritatis, oblitus, quæcunque mendacia, & el excogi-
tare ipse, vel ab alijs emēdicare potuit, omnia temerē, & sine
discrimine collegit, & in Societatem euomuit. Qua in re ma-
gnum præiudicium ipsis Toruniensibus fecit; nam cùm tot
adulterenos partus supposuerit, verendum est, ne illud quoq;
privilegium, quod ad probandum ius alternatiuum, templi
Parochialis, protulit, supposititum sit. Certè conjectura nō
debet gredi, nā cùm fuerit ita diligens in alijs narrationibus
etiam fabulosis, in ea, quæ summi momenti erat, adeo ne-
gligens fuit, vt tempus, locum, Regem omiserit, sine quibus
privilegium gerit. Cur autem hoc fecerit, (salua veritate) eā
malitiam suā se ferat, quia in alijs mentiri non putauit pericu-
losum.

losum, at in hoc prívilegio supponendō, periculum erat, ne statim falsitās se proderet, auctoriq; omnem fidem adimēret, & reliqua omnia suspecta redderet, imo apertè falsa demonstraret. Sed piget tam diu cum homine veritati ini-micissimo disputare. Illud Torunienses amicē moneo, vt caueant, ne dum nobis, quasi inquis bonorum suorum posseſſoribus, litem intentant, Regis Maiestatem, Regni auctoritatem, Episcopi iura lēdant. Nihil enim nos Torunij habemus, quod non Episcopi concessione, Regis voluntate, Regni decreto possideamus. Quare si iniquē dōnum Parochiale occupamus, Templo vtimur, Collegium & Scholas habemus iniqui necesse est sint illi, qui hęc dederunt nobis. Caueat præterea, ne dum animo tam obſfirmato, Scholas impeditre, & Collegium amandare nituntur, aliquam vel contumaciam, vel inobedientiam notam incurant, cum toties à Rege, & à Regno mēniti fuerint, ut nobis moleſtias inferre definant. Potius animum ad æquitatem conuertant, & ſibi de nobis, non ſolū omnem mōdeſtiā, ſed quicquid vel Christiana charitas poſcit, vel religioſa vocatio permittit, promittant, ſibique perſuadent, nos nihil, ut illis obſimus, tentaturos, ſed ut proſimus, lapidem omnem moturos.

R I G A.

NIhiſoꝝquiores ſunt nobis Rigenses, quod eō magis doleo, quō amiciorēs eos opto. Hi quomodo nobis- cum agant, norunt ipſi, id ego rācebo, ne videar dati & accep- tationes pares facere, & malum malo cōpensare velle. Quos enī in Christi viſceribus diligo, ſaluosque cupio, e- os non male affectos, ſed eiusdem Christi charitate cupio ha- bēre coniunctos. Quia tamen ipſi ad S. M. V. nos acerbē fa- tis detulerunt, ut quaſi cum alijs in rios impetum facientes, facilius vires frangerent, & proſternerent innocentēs, idcir- co quid mihi cum illis acciderit, operæ preclū erit, ſimplici narratione V. S. M. repræſentare.

Quatuor

Cum igitur Collegium, quod Riga habemus, viſitarem, Burgra-

Burgensis ciuitatis, qui & Proconsul erat, Syndicus, & alij Rigenses nonnulli Senatores, viri verè spectabiles, & honestate atque doctrinâ præstantes, me conuenerunt; & præmissa publico nomine querimonia; de controuersijs, quas inter nos & ipsos intercedere asserabant, rogarunt, vehementerq; institerunt, ut paci inter Ciuitatem & Collegium consulerem, nostros cohiberem, amicè cum ciuibus differentias comporem. Commissarios quidem à S. R.M. esse decretos, nihilominus omnibus fore gratissimum, si sine strepitu forensi, nobis amicè cōueniret. Ego omnia ex sermone metitus, rem ad concordiam facile adduci posse non dubitavi; idque mihi gratissimum fore significau. Satuta igitur dies, qua cōram vtraque pars iura & munimenta sua proferret, ut iis examinatis, quid iustum & quumué visum fuisset, statui posset. Condicta die adfuerunt, omnia hinc inde prolata, & perpensa, iam illud restabat, ut quibus conditionibus rem transigere vellet, vtraque pars aperiret, tum ipsi tempus sibi prorogari petierunt, ut ad Senatum referrent, pleneque (ut aiunt) potentiam ad concordandum acciperent, quām primum se redituros, negotiumque finituros, promittentes. Totos integros septem dies expectau, tandem missus Notarius ciuitatis, (quasi mea tentata patientia fuisset) prius an adhuc adessem, interrogauit; tum præmisso eleganti præambulo, nunciauit, Senatum quidem ad concordiam esse propensum; Ciuitatem verò eius ingenij esse, ut non facile, cum ea transigi possit, occasiones eas esse captandas, tempus aucupandum; longiore mora opus esse; nolle me sat diu frustra detentum vterius detinere, bonum iter precari.

Siccine hic est amor pacis! hoc desiderium concordiae spe frustratus dolui, & tanto magis dolui, quia videbam obhuiusmodi controuersias temporales, foueri graves animorum auersiones in plebe Rigensi; quæ proutjilli proponitur, credit, nos ciuitatis iura violare, cùm nihil magis abhorreamus, quām ut illi iniuriam afferamus. Cùm ergo

aduenterem lites temporales, impedimento esse rebus spiritualibus, & religiosis ministerijs; non solū cōpositionis cogitationem non deposui, sed illam modis omnibus promovere statui. Quare, cùm *Illusterrimus Livonia Generalis Commissarius* Livoniā reuiseret, illum rogaui, vt si fieri posset, suā auctoritate, controuersias inter nos & Rigenses, etiam cum Collegi detrimento, componeret; siquidem nullum magis detrimentum censeo, quām cùm eorum animi, quibuscum viuimus, à nobis sunt diuisi. Promisit ille. Verū cùm in Lithuania redijisset, retulit, se quidem concordia tractationem aggredi voluisse, sed partem alteram, omnem tractationi adiutum interclusisse. Hæc cùm viderem, sicuti antea, sic & post, nostris mandauit, vt cōmissarios à S.V.M. designatos, ad expediendam commissionem solicitarent, fecerunt. Sed Rigenses causas prætexentes, tēpus semper protractare, vt necessē ficerit pro veritate testificanda contra eos de dilatione prætestari. Et nihilominus, viri tam graues & ferocij, nos apud V.S.M. veluti discordiarum architectos, & decretæ commissionis elusores insinuare non dubitarunt. Sicuti Vilnæ, in proximè præterita Procerum Conuocatione, tanquam alienorum bonorum inuasores, & publicæ pacis turbatores, criminari à se alienum esse non censuerunt. Sed sicuti spero hanc Rigensium præoccupationē, apud S.M.V. nihil veritati præindicaturam: sic Deus prouidit, vt in illo Procerum confessu, nobis nihil minus cogitantibus, duo Illustrissimi, præcipuæq; auctoritatis viri, innocentiae patrocinium susciperent; ^{supremi} tarum in magni Ducatus Lithuania Generalis atque Cancellarius; quorum hic sic in Conuocatio-
ne VII
newā Regensib.
actusa-
torum. eos accusationem retorsit, vt non nos eorum bona, sed ipsos nostra inuadere, & occupare demonstrarit; ille vero, quod ipsum nobis tribuebant, sibi, & S.M.V. tribuendum esse ostendit; cùm Sacrae M. V. iustissimum Decretum *de Calendario Romano in Livonia amplectendo*; *deq; Estonicis predicatoribus* Derparis prohibendis fecerit; ipse vero Vicariam S. M. V. potestatem gerens, decretum executioni mandari curauerit.

Hic petunt multi, cur, quæ à S.M.V. sancte facta sunt, & ab

Illustrissimo Domino Generali legitimè executioni mandata, nobis tribuant Rigenses, sicuti Torunienses, quæ sunt à Parocho, urgentur ab Episcopo; scribuntur à V.S.M. nobis tribuere soliti sunt. Et si neminem temere iudico, bonorum honorem saluum volo; duas tamen causas huius rei assignari posse, respondet; quarum utraque ab astutia serpentina, in politorum officina elaborata est. Primo enim volūt populum decipere ostendendo decretum, reuera non à Regis voluntate, sed ex aliorum persuasione promanare; & quod consequens est, eundem populum ad resistendum incitare, cum non Regiae voluntati, sed aliorum machinationi se resistere arbitretur. Si enim populus crederet, illam esse iustum, & veram Principis sui voluntatem; non auderet refragari. Inuidiam ergo in Societatem iniquè deriuant; quod in Regem non audēt, in eā euomunt; quia ab ea nihil mali sibi timent. Hac igitur ratione Regiam personam declinantes, Regia decreta quasi Societatis operā, maledictis lacerant, atque contumelijs. Altera causa est, prorsus à Diabolo inuenta; vident hæreticorum Ministri, & alij hæresum propugnatores; si populus nobiscum amicè agat, & ex præiudicato animum auersum non habeat; facile mendacia, quæ de nobis quo ad mores dicuntur, perspecturum; & paulatim doctrinam admissurum, atq; Catholicam religionem amplexurū; ne igitur populū siobis affiliatur, imò semper magis ac magis auersetur, quæcunq; odiosa sunt, nobis tribuunt. Hinc tot scommata, tot libelli famosi, tot diabolice inuertiones; ad decipiendā simplicē plebē, eamq; à nobis auertendā. Nolo iudicare, sed nō audere iurare aliquarū ciuitatū Senatores, hoc politiæ morbo nō laborare; qui propterea neque in ciuilibus & terrestribus causis volunt nobiscum concordare; sed quotidie nouas occassiones litigandi exquirunt ut plebi persuadeant, nos eorum iura violare, privilegia infringere, bonum publicum turbare; ut plebs haec falsa opinione imbuta, auertatur à nobis, & omnes occasio præcidatur, agendum ipsa, de ultimo fine beatæ vitæ, & necessario medio religionis veræ. Derpatum transcamus.

Cur Ha-
retici Re-
gia man-
data Ie-
suis in at-
tribuunt.

Derpatio hoc anno excedere iussi sunt illi Ministri, qui Estonica lingua Lutheri doctrinam, simplicem plebem docebant. Similiter nouum Calendarium ciues recipere sunt iussi. Statim clamor, has esse nostrorum artes. Derpatenses ad S. M. V. scribunt. Rigenses intercessionem addunt; hi suadent, illi se potius patriam relicturos afferunt, quam ut sua, de religione priuilegia, violari patientur. & ne S. M. V. impietas aut periurij insimulare videantur, politico superius explicato artificio, culpam totam in Societatem conferunt, nostrosque optimis quibusque coloribus, ut agnoscantur, depingunt. Hic non est opus confutatione, res ipsa loquitur. Decretum non à nobis cusum, sed à Rege profectum. Cum autem sit factum, querant qui volunt, meum non est, secretum Regis scrutari, sed venerari; quanquam nullum hic certatur arcanum, res est manifesta. Derpatenses nullum pro lingua Estonica habent priuilegium: si quod habent pro Germanica habent, nullum ius suffragatur illis, quin potius tanquam illegitimi possessores, usurpata consuetudine, spoliantur. Quo ad Calendarium, credo ego magna incommoda, quæ in ipsa ciuili vita, Calendarij diuersitatem consequuntur, sufficere, ut Princeps in sua ditione, idem ab omnibus iubeat seruari, maximè si ex altera parte pro ratione stet sola voluntas.

VILNA, & POSNANIA.

Vilnae & Posnaniæ nonnulla accederunt, quæ et si male facta, & publicæ quieti contraria, nobis displaceant; tamen quia religionis intuitu, vel potius rapinae, ut alij volunt, facta videntur; non desunt qui ea nobis tribuunt; non quidem quasi auctoribus, sed veluti ijs, ex quorum disciplina auctores prodierunt. De ijs longum differere superfluum puto; nam satis nos defendant inquisitiones factæ, quibus haecenus (ut sciām) nullus nostrorum discipulorum inuentus est

reus. Et esto inuentus esset; non video, quo iure id nobis crimini dari deberet, nisi omnes Parentes, omnes Dominos, omnes Magistratus, dixerim & Angelos custodes, damnatus, quorum vel filii, vel famuli, vel ciues, vel commendati, scelus aliquod commiserut, cum hi sub illorum cura, & quasi disciplina viuant. Tunc aliquid efficerent aduersarij, si nos huiusmodi dissolutiones, furtas, rapinas, sceleras, probasse vel non improbasse euinceret. Quod si acciderit aliquem, ad Collegium securitatis gratia configisse, & Iudicibus non traditum esse, id non ex eo capite venit, quod huiusmodi hominibus, quos detestamur, saueamus; sed quia immunitas loci religiosi id postulat; nec nos reprehendi debemus, si id praestamus, quod ipsi Reges & Principes iubent praestari, & ipsi met Magistratus prohibent violari,

LIB LINVM.

Lublini res ita se habuit; ante aliquot menses, occasione nescio qua, caput populus tumultuari: factio erat duplex, Catholica & acatholica. Concurritur ad arma; utrimque augetur tumultuantium numerus. Patres Societatis ex Collegio accurrit, in medium turbam se coniiciunt; hos repellant, illos retinent, seditionem sedant. ex altera parte, omnes armis succincti, minas intentant, ferro litem dissoluere parati: sed male cum illis actum esset, quia numero & conditione multis partibus erant inferiores. Ergo nostri tumultum, ab alijs excitatum, sedarunt; & nihilominus spargitur, eos tumultum excitasse; & nescio quæ alia, quæ à veritate longissimè absunt, tentasse. Verè magnū præiudicium, quod tollit omnem iudicium. Hæc de ijs, quæ in Regno quasi domestica nobis obijciuntur, de extraneis deinceps agendum erit.

DE

D E A C T I S C O N T R A S O C I E T A T E M I N G A L L I I S.
*Venetij, Transylvania, Hungaria, Bohemia, Anglia: & primò quidem
 de Gallijs.*

Cap. X.

HAc tenuis prælusimus, iam grauiora aggredimur. Et quid cum Societate apud exterias nationes agatur, videbimus; perpendemusque, an contra eam alibi decreta, in Polonia quoque sint decernenda? Non enim defunt, qui affirment; & ideo grauissima quæque alibi acta narrant, causasque, id est, peccata, propter quæ facta sunt atrocissima fingunt. Sed absit, ut Polonia omnes, omnium Regnorum leges admittat, omnes nationum mores imitetur. Viuatis ipsa ijs legibus, quibus & Christo nata, & pietati educata, & ad æquitatem à maioribus est informata; & si quid amplius ad beatè viuendum desiderat, id non temerè à quo quis accipiat: sed ex optimis quibusque ead eligat, quibus & magis vnum regnator omnium Deus innotescat; & magnum in animos imperium religio suscipiat; & fundamenta iustitiae, quæ sunt, nemini nocere, & communis utilitate seruire stabantur. Quorsum hæc? ut intelligamus, non quicquid maleuolorum quorundam applausu proponitur, illicò à sapienti Senatu, à iusto Principe, à benè instituta Républica esse recipiendum. Rem propriùs attingo.

Sunt REX Serenissime, qui, ut fidem sibi contra nos concilient in domesticis, extranea perpetuò habent in ore & calamo. Christianissimum Galliarum Regnum, sapientissimam Venetorum Rem publicam, & alias nationes optimè Societatem agnouisse, meritas poenas exegisse, condemnasse, in exilium pepulisse. Ex quibus deinde colligunt scelera fuisse grauissima; quibus clendis tot supplicia fuerint necessaria. Hinc doctrinas pestilentes, atque mores perniciosos esse patet factos. Hinc Regum neces, & Regnorum exitia nos prædicant esse machinatos; & ideo quæcumque alibi in nos facta singunt, hic fieri cupiunt; quia facinora, propter quæ facta sunt, in nobis quasi secundum collocasse dicunt.

Et qui-

Et quidem quoad Gallias, de quibus h̄ic ago, attinet; illa duo attingam: à quibus, vt à capite, reliqua manant, ne nem atque doctrinam. Hęc enim sunt illa duo, quibus Anonymus supra nominatus, in patrocinio, seu, vt melius quidam scripsit, iatrocinio, veritatis Societatem horrendè exagitandam suscepit, dum enim illam & doctrinā hæreticam, & moribus truculentam probare contendit, omnium odium in eandem concitare satagit; & quia audio illum librum, multorum manibus teri, antidotum aliquod contra venenum ijs offerre constituit.

Vt autem veritas melius cluceat, quod ipse omnium potissimum exagitat, ego primo loco assumo discutiendū, miserum & tota æternitate deplorandum *Henrici Quarti Regis Christianissimi sicū IV.* casum, quem à nobis ipse sublatū asserit, ego execrandam calamitatem esse ostendo, & ad veritatem cognoscendam tripli via gradior, *Coniectura, Ratione, Testimonio.* Et quidem quoad primū, si in re ylla conjectare licet, *Quis adeò mente captus est,* vt credat in noſtantū scelus cadere potuisse, vt cogitaremus de eo Rege tollendo, quo Societas nostra, vix habuit amantiorē? *Quis ita ab omnī sensu ab alienatus erit,* qui sibi persuadeat, Societatem perrāsam esse potuisse eius patrōni, cui vix similem habuit in orbe Christiano? *Quis enim illo Henrico in ornanda Societate promptior?* quis in conferendis beneficiis liberalior? quis in nostra fama defendēda acrior? quis in ijs omnibus, quæ ad nostram vel utilitatem, vel dignitatem ficerent, procurandis, vigilantior vñquam fuit, aut esse potuit? si verum est, qui beneficium inuenit, inuenisse catenas, quibus homines ligaret; quantis quamque varijs catenarum vinculis nos sibi *Henricus* deuinxit; qui tam multiplici beneficiorum genere, nos tam constanter complexus fuit? & erit qui existimat, homines adeò deuinctos posse quicquam aliud cogitare, quam obsequium, quam amorem, quam obseruantia, quam grati animi significationē? verè bella crudelior ille sit necesse est, qui ex se alios singens, tantam immanitatem in humano pectore dominari posse credit.

Ait Anonymus, Regem non semper fuisse Societati amicum, olim eam grauissime offendisse, venenum mansisse altamente repostum. Verum est, olim afflixit, turbauit, exagitauit: sed quod acceperat, quanto cum fœnore restituit? quot quantis ué Collegiis, eandem Societatem auxit? quam gravi testimonio, Regia Maiestate dignissimo, defendit, promovit, ornauit, amplificauit?

*Hemicus IV. cor Ie
filius te-
flammo
logauit.* Sed accipe secundò innocentia nostræ rationem conuincentem. Tantopere se à Societate amari, optimus Rex intellexit, vt nulla alia re, amori nostro, melius respondere se posse existimârit, quam si fontem amoris, cor suum sui in nos amoris certissimum testimonium, apud nos loco pignoris, & amoris ergò sepeliendum commendaret. Ut qui Flexiae in ijsdē ædibus, in quibus ipse vel natus, vel etiam educatus fuerat, Collegium, Regiam munificentia dignum, nobis extruxerat, ibidem secundum nobilissimam sui partem, perpetuò nobiscum habitaret. Huic certè ultimæ, & constanti ægis voluntati, Regina obsequens, cor coniugis, vt ipse voluerat, nobis consignauit. Sed aliud cor omnium preciosissimum, & utroque, Regi, & Regina longè charissimum, restabat *Rex Iesu filius Ludovicus XIII.* & hunc quoque in ijs, quæ ad pietatem specie in pietate tant, consanguineorum Principum, præcipuorumque Reges educandus gni Magistratuū consilio, atque consensu, Societati Regina traditur. tradidit educandum. Hæc sunt certissima veritatis testimonia, æterna nostræ innocentia munimenta. Si enim vel minima tanti flagitiij in Societatem suspicio cadere potuisset, quomodo hæc facta fuissent? Quomodo prudentissima Regina, charissimum Regis filij pignus, illi eidem P. Cottono instituendum ereditidisset; quem Regis mariti parricidam, vt latrat Anonymus, suspicata esset? Quomodo *Ludovicus XIII. ipius Henrici IV. filius dilectissimus*, parentis vestigij insistens, Regio diplomate, magnificentissimo decreto, Societatem in Rgno suo confirmasset, honestasset, amplificasset? Quomodo diploma illud ad perpetuam Societatis laudem, & ad delendam omnem, si quæ restabat, Societatis maculam;

ad publicas Parlamenti tabulas relatum fuisse? Quomodo sapientissimum Parlamentum, scelerum vindex, & iustitiae custos, tam facinus ignorasset, & si non ignorasset, quomodo non omni suppliciorum genere, omnem posteritatem tanti secularis conscientiam fecisset: scilicet haec ignorauit Regina, ignorauit Rex, ignorauit cognati Principes, ignorauit Parlamentum, ignorauit Magistratus, ignorauit urbs Parisiensis, ignorauit Regnum vniuersum. Non ignorauit nescio quis Talpa; quia, ut nomine, sic caret & luce, & Torunij latitat in caueris.

Tertio loco testimonia profero, uti omni exceptione maiora; sic omni fide dignissima. In primis *Ludovicum XIII. Henrici Ludovici filium, & Galliarum Regem Christianissimum*, qui post mortem parentis, Regio Diplomate, summa cum commendatione, Societatem ab omni criminis suspicione absolutam declarauit, variisque gratijs ac priuilegijs exornatam, in suo Regno stabiliiuit. Non intellexit Rex Societatem fuisse parricidam; sed quod patens agnouerat, ipse quoque agnouit, eam Regno esse vtilem, tum populum docendo, tum iuuentutem instituendo, & propterea quam patens antea electam reuocauerat, candem ipse confirmauit. Quia confirmatio, & innocentia Societatis declaratio, adeo delet antiquam electionis notam, adeo obliterat omnem infamiae memoriam; ut Societas non collo appensum funem infamiae testem, (vt execrandus blasphemat Anonymi libellus) gestet, sed Regium testimonium, famae restitutorem. & indicem gloriae in fronte gerat. Diploma autem Regium, ad publicas tabulas, perpetuitatis ergo, relatum est huiusmodi.

*Ludovicus Dei gratia Gallie & Navarre
Rex.*

Cum Henricus Magnus Dominus & Pater noster, in obsequiis sui boni, subdilectus, commendatus, utile, ac valde necessarium fore iudicasset. Iesuitas in Regnum suum, certas, & dominicas introducere, ac statuere: habito cum Principibus consenserunt.

Apologeticum.

guineis nostris, pricipiuq; Regni ministri masuro consilio, ex ipsorum iudicio, ac
suo motu proprio, certa scientia, plena potestate, & auctoritate Regia, eisdem le-
suitu edicto latib; Mense Septembri, Anni Millesimi, Sexcentesimi tertij, facultate
tem concessit redeundi, & habitandi in locu ac partibus prefato edicto contentis,
alijq; postmodum literis suis concedendis; quo edicto in Regio nostro Parlamento
Parisiensi registrato, secunda Ianuarij, anni Millesimi, Sexcentesimi quarti,
prefatus Dominus & Pater noster, eisdem Iesuitis plurimas Regni huius Civitatis
inhabitandi, diversisq; facultatibus potestate fecit; quod quidem summa cum
subditorum nostrorum voluptate factum, & executioni mandatum est: qui in edu-
catione filiorum suorum ad pietatem, iuncto honorum literarum studio, quicquid
optare posuerint, affecti sunt: ac dicto Domino ac Patri nostro adeo proberi sunt:
VT IN IPSORVM MANVS PROPRIVM COR
DEPONERE STATVERIT. Quod quidem post eius obitum
ipius traditum, & in Flexianum templum delatum fuit. Ideo ne quis voluntatem
nostram in dubium reuocare posse, ex certa scientia nostra, plena potestate, pro-
prio motu, & auctoritate Regia, ob easdem rationes, que predictum Dominum &
Patrem nostrum permouerunt, queq; adhuc perseverant, **PRÆSENTI-**
BVS MANV NOSTRA SVBSCRIPTIS, ex iudicio di-
ficiissima & honoratissima Regina regentis Matris nostra consanguineorum no-
strorum Principum, ac pricipiorum Regni nostri ministrorum, laudamus, con-
fitemus, & approbamus, & ratam habuimus; laudamus, confirmamus,
approbamus; & ratam habemus, prefatorum Iesuitarum in hoc Regnum
nostrum, partes, terras, ac dominia nobis subditas admissionem. Ac quanto
opus est, aut foret, **DENO CONCESSIMVS, ET PER-**
MISIMVS, CONCEDIMVS, ET PERMITTIMVS
ipius posse degere ac inhabitare in quibus admissi sunt, aut in posterum admis-
suntur; obseruando ea, qua in probabili Mensis Septembri edicto, Anni Millesi-
mi, Sexcentesimi tertii, continentur; alijq; literis, ac ordinibus, a predicto Domino
& Patre nostro factis, quibus placet nobis, ac volumus eos vni & gaudere, ea-
dem ratione, quæ ante hac usq; sunt, ac modo vntunt & gaudent. Principimus Con-
siliarij nostri, in curia Parlamenti Seneschalchis, caterijs, iusticie administris,
quorum operam requiritur, quatenus has litteras nostras, ac ipsi Iesuitas integre pa-
sificè, ac perpetuè vni & gaudere current; & ad id faciendum, & patendum,
quotquot expediens, modiq; omnibus debitis, ac rationalibus cogere, non
obstantibus quibuscumque in convarium literis.

Hic tandem aperiant oculos aduersarij nostri, & locum
dissentient visitati, seque hactenus vel turpiter deceptos, vel ma-
ligne mentitos, esse fateantur. Quod si testimonio Regio

non acquiescunt, nosque adhuc maledictis petunt, vt in ore
duorum sit hoc veritatis verbum; alterum testimonium,
illorum non ora solum obstruens, sed etiam contundens,
profero, & Regiae Maiestati auctoritatem sacerdotalem ad-
iungo; Diploma scilicet Illusterrimi Henrici Gondy Parisiensis Episco-
pi, qui post mortem Henrici IV. ad retundendas improbas eorum
calumnias, qui cum nostro Anonymo sederunt in consilio mal-
ignantium, amplissimum de Societatis innocentia dedit testi-
monium, quod hic ad verbum describo, vt appareat, qua sci-
entia, vel conscientia aduersarij, vt Societatem criminis parri-
cidij maculare possent, sedissimis scipsis mendacijs polluere
non vereantur.

Illustri-
simi Ep-
Parisie-
de inno-
centia So-
cietas
testimo-
nium.

*Henricus Gondius Parisiensis Episcopus, Consilia-
rius Regius.*

Cum poss crudele in defuncti Regis personam, quem Deus absoluas, perpetra-
tam parricidium, plurimi rumores, hac ciuitate Parisiensi in summum Patrum
Societas Iesu damnum disseminari sint; nos eiusmodi Societas in honore ac fama
providore optantes, animaduerso, quod non aliunde, quam ex peracto, atque ini-
mico, aduersus dictos Patres animo, huiusmodi rumores procecerint; omnibus, qui-
bus intererit, manifestamus, prefatos rumores meras esse calumnias, & impostu-
ras, malitiosas contra ipsos conquisitas, & inuentas, in Catholica, Apostolica, &
Romanae religionis damnum; A T Q V E P R A E D I C T O S P A T R E S
N O N M O D O P E N I T U S E I V S M O D I C A L V M N I S I M M V-
N E S E S S E , V E R V M E T I A M I P S O R V M S O C I E T A T E M ,
T V M P R O P T E R D O C T R I N A M , C V M P R O P T E R P I A M
V I T A M , E C C L E S I A E D E I M A X I M E V T I L E M , E T H V I C
R E G N O V A L D E P R O F I C V A M . In quorum fidem, &c

Liceat hic iterum accusatores nostros monere, vt oculos
apereant, & veritatem luce meridianâ clariorem aspiciant, tan-
demque aliquando, famam nostram proscindere desistant.
Quod si illi odio excæcati, hoc non percipiunt; alios moneo,
ne eorum fraudulentis detractionibus aures præbeant; ne cæ-
ciæ cæcis ducti, ijsdem quibus ipsi mendaciorum laqueis, ir-
retiantur, inque iniuriantis profundum præcipites agantur.

At dicet aliquis, qui forte Anonymum legit, si hæc vera
sunt, si

sunt, si **Henricus IV.** tantopere Societatem dilexit; quomodo sibi ab illa timuit, ut *Duci de Sulli*, teste **Anonymo** significauit? An non manifeste vides, **Henrici** sensum atque verba ab **Anonymo** esse adulterata? Nunquam **Henricus** Societatem timuit, sed semper **Anonymous** mentitus fuit. Nam si timuisset, cur illam in Regnum reuocasset? cur in aula apud se homines ex ea habere voluisset? potius illos a se amandasset, potius Societatem e Regno pepulisset. Nunquam igitur **Henricus IV.** Societatem timuit, sed semper **Anonymous** mentitus fuit.

Iam verò Rex Serenissime, et si quæ diximus, non solum ostendunt causæ nostræ veritatem, sed etiam aduersarios falsitatis conuincunt; cùm *rebus*, inquiunt Philosophi, sit *sui ipsius* index, & obliqui: tamen ea est ipsorum natura, ut licet conscientiam conuicti, tamen reticere nesciant, sed potius alios atque alios maledicorum cumulos, veritatis obruendæ causa coaceruent, ut fecit patronus veritatis, qui quicquid à viginti, vel triginta annis, hostes nostri, id est, Hæretici, in Anglia, Gallia, Germania, in nos euomuerunt, totum ipse lingua & calamo collegit, ut rursum noua aliqua virus acerbitate auctum, veluti mortiferum telum, in Societatem cōtorqueret; sed frustra laborauit: dudum enim contra venenum, antidotum parârunt viri doctissimi, & in Ecclesia Dei celeberrimi,

Celebres Autores, qui pro Societe Apolo- gias scri- pserunt. *Cardinalis Bellarminus, Iacobus Gretserus, Ludovicus Richeomus, Petrus Cottanus, Andreas Eudæmon, Ioannes, &c alij:* qui hæc omnia mendacia, verissimis Apologijs confutârunt; quos si **Anonymous** videre voluisset, se actum agere animaduertisset; hocq; labore, si is, quæ se dicit, nobilis est, supersedisset. Grauiora, quæ ad hoc caput spectant seligam; nam omnia prosequi, & stulto secundum omnē suā flultitiam respondere, immensi esset operis; neq; ego Apologiam texo, sed innocentiam nostram aperio. Ut igitur aduersariūs homines Societatis parricidas, & Societatem Parricidarum matrem esse probet, multa profert testimonia, tum domestica, ab ipsa Societate petita, tum extranea vndique coaceruata. Illud autem non satis possum mirari, nulla proferti Polonica, cùm tamen fieri non potuerit, ut Societas cum stomacho, nece

nece & parricidijs pleno, quadraginta vel quinquaginta annis in Polonia manserit, sua omnia ministeria exercuerit; cū omni hominum genere, gradu, & conditione, versata sit: & tamen ne vel minimum quidem huius veneni odorem exhalarit. Et si exhalauit, qui potuit fieri, vt ex tot, tamque multis, magnis, doctis, ac prudentibus yiris; quibuscum Societas egit, nullus vel leuiter hoc odorari potuerit? Quis hic non spicetur aliquid subesse; & testes aliunde adductos, vel à Iudeis contra Christum corruptos; vel ab iniquitate contra Susannam depravatos; vel ab Anonymo spuriè & suppositiè adulteratos. Ne tamen vlli iniuriam faciamus, testes admittamus, illos audiamus, eorum conditionem, fidem, auctoritatem examinemus.

Antesignanus est A nonymi nostri dux atque magister *Anthonius*; is est famosus auctor, qui infami libro, nostri *Cottoni* sanit doctrinā, conatus est euertere, falsisq; interpretationibus illam, tanquam blasphemam atq; diabolicā, depingere: sed maior est *Cottoni* lux, quam vt tam tenui aranea possit obte- nebrari. Quāta autē fides Anticottono habēda sit, nō decerno ego, sed *Parisienis Magistratus* Decretū profero, quod spero nō re- ijicitur ab Anonymo, quandoquidē tanti res Gallicas facit, & tanto honore Magistratus illos prosequitur. Cū igitur Magistratus ille Caluinianū Bibliopolam, librum illū *Parisij* diffe- minantē, reprehendisset, auctōrē autē habere nō posset, semi- nato rem cœpit, multaq; honorariæ, exiliisque damnauit, li- bellum autem publicā auctoritate, publicè lacerari iussit; quōd malignus, quōd perniciosus, quōd ad turbas, sedicio- nesq; concitandas, & quietem publicam perturbandam, com- positus esset. *Sententia* autem *Magistratus Parisiensis* verba, ab Andrea Eudœmon Ioanne, in Anticottoni confutatione relata sunt huiusmodi.

Ex Consilij Sententia, auditio super hac causa Procuratore Regio, &c. Ioannes Antonius Ionalinus damnatus est, ipsumq; damnamus ad multam honorarium, foro faciendam ipso die fori, cū forum agatur; ubi nudatō preter indusum, corpore apertoq; capite, flexis genibus, suspensa ē collo teste, ac faciem pondo duarum librarum manu gestans, altera voce, vt exaudiri posset renun- ciabat: Quod sceleste, & malitiosè, per diversa basim yris loca proiecerit,

*Magi-
stratus
Parisien.
in Bibli-
oplam
rendentē
famosū
libellum
in Cotto-
nem ie-
suitam,
animad-
vercio.*

& parcerit folia, seu chartas impressas, extractas ex libro quod est PERNICIOSO, & MALIGNO, qui ANTICOTTONVS inscribitur, ad TVR-BANDAM QVIETEM PVBLICAM, EXCITANDAS TVR-BAS, & SEDITIONEM, in hac ciuitate MOVENDAM COMPOSITIO, quod fuis habetur in instrumento solito, cuius facti petet a Deo, Rege, & Iustitia veniam. In ipsis autem praesentia, predicta folia, seu chartae fragentur, & dilacerabuntur. Inhibemus autem illi, & interdicimus, sub pena capititis, ne simile quid committat in posterum. Ceterum ad quinque integros annos, Regni Gallia exilio illum multauimus, & multamus.

Ecce quantus testis, reprobatus, condemnatus, multatus, quo tamen noster Anonymus Magistro vtitur; eumque veluti ducem, in hac calumnianda Societatis via, pari passu sequitur, ac propterea dignus, qui honoris gratia, cum ipso restemt e collo suspensam gestet, immo & debitum sibi patibuli thronum ascendat.

Ex his veluti præmissis, infero primò: Si Anticottonus est reprobatus, perniciosus, turbator pacis, ergo Cottonus contradictorie illi oppositus, probus, salutaris, amans pacis erit. Infero secundò: Si Anticottonus est reprobatus, condemnatus, multatus; ergo eius imitator veritatis patronus, reprobandus, condemnatus, multatus erit. Societas autem, quæ illi è diametro opponitur, erit approbanda, absoluenda, præmijs afficienda.

Secundo loco producitur alter libellus famosus, de abdicatione Henrici III. inscriptus; non eo quidem nomine quod contra nos agat; sed quia cum prava doctrinam habeat, illum ex quodam signo, quod quale sit, non dicunt, nostrum opus esse inferunt; sed inique partum non nostrum nobis supponunt; spurius est, noster non est. de quo aliud dico; quia cum sit Anticottoni germanus, & sequenti Apologiæ persimilis, ea confutata, & ipse confutatus erit. Interim tamen apparet, quæ fide nobiscum agant aduersarij, qui cum in nobis blasphemias iniquitates reperire non possint; blasphemant ipsis, ut suas deinde blasphemias intolerabili fraude, nobis adscribant.

Tertium testimoniū est, tertius liber famosus, inscriptus summa
Apologia pro Jeanne Castello, seu quod idem est Schatellus, & Patribus Soci- aduersari
 etatis I. E. S. V.; scilicet. Ecce quanta fraus, & militia. volunt ho- riorum
 sies, non solum Societatem infamare, sed etiam Henricum IV. s. i. ini-
 ita concitare, ut restituenda Societatis in Gallia consilium quitas &
 in æternum abjectat. ideo pestilentem librum scribunt, qui in impu-
 fronte defensionem Societatis præ se ferat, è ventre mortise. dementia.
 sumi in Societatem virus eructet, fecerunt perinde ac si quis
 virginitatem prodere volens, librum in eam à Louiniiano
 scriptum, defensionem virginitatis inseri beret, vel alium ipse
 componeret, in quo omnes adulterandi artes edoceret, foris
 verò titulum tutelam virginitatis præ se ferentem apponeret.
 Non aliter noster patronus fecit, qui veritatem prodere v. o.
 Jens, sc. veritatis patronum simulauit. Sed hoc est antiquum
 mendacium, ante plurimos annos à Societate detestum, de
 quo *Pates Galli in Apologia*, quam *Henrico Quarto* obtulerunt, gra- Cap. 14.
 uiissimè expostulârunt, si vocem, inquit, execrandi libri illi, qui
 nostro nomine malignè sunt publicati, nobis, suppositi, & summa fraude tincto
 nostro prænatur, ut est ille de Schatelli parvicia quid nostranibilis refut: nam batte-
 nus nullus nostrum fuit, qui vel titulum libri illius, nedum librum ipsum legeret.
 Huius rei veritas, tam est perspicua, ut tua etiam Majestas nos suo testimonio, ab
 hoc strinante liberabit; intellectus enim & Regio animo publicè dixit: Nos non esse
 illius libri autores. Cur ergo propter librum illum, aduersari nostri nos infamant, &
 tot coniugis proscindunt? Hæc patres Galli, qui librum illum nō ex So-
 cietas fonte manasse, sed ex odij lacuna, in nostrū nomine ir-
 rupisse, testimonio Regio comprobarunt. Cui autem stan-
 dum sit, Reginæ, an fraudulentæ libelli inscriptioni, seu
 iniquæ Anonymi delationi; quiuis facile potest iudicare.
 Quod paulò ante innuebam, cogor replicare. Aduersarij no-
 stri, nos sceleris accusare cupiunt, sed cum nihil in nobis re-
 periant, scelus ipsi committunt, proditiones laudant, seditio-
 nes concitant, parricidia docent, suis deque omnia miscent;
 cum demum nostrum nomen apponunt, & debitas illis poe-
 nias nos luere volunt.

Sed ecce dum hos partus, tanquam spurios, à nobis rei-
mus, a-

mus, alios atque alios supponunt. Quartum enim testimonium profert **Anonymous**, **Reinaldum** sub nomine **Gulielmi Roffei**, quem è Societate esse dicit, & doctrinam eius carpit. Quid ille dicat, ignoro, hoc unum scio, illum non esse inter nostros scriptores; & doctrinam, quam illi affingit, non esse nostram; sed hæc est ars **Anonymous**, qui quicquid in auctoribus reperit, quod nobis incommodeare possit, ut nobis noceat, hominem nostrum esse clamat; sicuti & **sanderum**, virum quidem pium & doctum, non tamen nostrum; ut inuidiam augeat, nostrum esse prædicat. Sed fortè ignorantia illum excusat, at malitia accusat.

Quinto proferunt in mediū ipsosmet, patricidas **Petrum Barriere**, **Ioannem Castellum**, **Franciscum Rauillac**, quos fassos esse assertantur, se à Patribus Societatis ad aggrediēdum **Henricum IV.** esse de Henrico IV. & eos, atq; animatos. Magna hominum impudentia, quæ tantum audeat; sed maior Dei patientia, quæ illos sustinet. nunquam ieiunias, & de Barriere illud dicam, cùm ille rumor Parisijs sparsus esset, ipse Rex **Henricus IV.** veritatis defendendæ gratia publicè coram Magistratibus, & Regni Principibus viris, testatus est, sibi constare neminem è Societate illius criminis reum fuisse, & nominatim **Varadum**, virum verè innocentem, quem **Anonymus** accusat, innocentissimum pronunciauit.

Quoad **Castellum**, pro nobis contra aduersarios stant tria fortissima præpugnacula, *Acta Parisenſia*, *Historia facti*, & *testimonium illius*, cuius res agebatur, **Henrici Regis IV.** Primò enim in *processu Castelli*, nihil intactum reliquerunt, vel Iudices, vel Instigatores, quo possent cognoscere, an illius consilij villus è Societate conscientius fuisset, & ne umbram quidem potuerunt inuenire. Deinde Rex ipse, cùm Societatem à calumnijs vindicaret, apertissimè testatus est, ex *Castello* nihil unquam cruciatibus; aut tormentis extorqueri potuisse, quod vel minimum derogaret Societati. Denique idem confirmat *Historia*, Anno 1595. Augustæ Vindelicorum impressa. *Schætelius*, inquit, (eo enim nomine **Castellum** appellat) *extremo supplicio affectus est*; cui primus

primò manus dextra resciissa , dein adnotis forcipibus carentibus fē mori , & toro brachiorum excruciatu; demum quatuor equū, in diuersa agitatis, frustratim disceptus . Priusquam tamen id fieret, augendi terrorū , & acu- endi doloris causa , equi incitati, in primo impetu , subito inhibiti sunt; ita ut omnium compages membrorum , cum fragore cruciarentur ; quod iteratum est, interea cum quidam allocuti sunt, ut faceretur, quisnam conscientia, quis auctor, quis suafacit fuisse : as ille sapientia et a clarissima voce, ut ab omnibus comode exaudiri potuerit, exclamauit nullum mortalem sibi vnum incita- mētum, aut consilium ad hoc dedisse, seq̄ nemini vñquam, hac de re suam men- tem aperuisse, scire se, si aliud dicat fore , ut iam iam tartara tanquam menda- cissimum exciperent; in cuius sententia repositione ab equis disceptus , & mor- tuus est. Ecce confessio Castelli, ex qua etiam cæcus videt, non Societatem parricidij, sed Anonymum intolerandi mendacij esse damnatum. At inquit ille, Castellus fuit Guereti discipu- lus; fateor, sed & Iudas Christi; ergo Christus parricidij Iudæ condemnandus.

Ad Franciscum Rauillac quod attinet, tantum abest, ut quicquam contra Societatem fassus fuerit, ut semper con- stantissimè, illam animi consiliuē sui conscientiam fuisse nega- uerit; & ne minima quidem suspicionis umbra, hac de re , a- pud vnum vñquam fuerit ; quod supra satis aperte demon- strauit: cum testimonium, de hoc innocentiae puncto à Regina, à Parlamento, ab urbe Parisiensi, ab vniuerso Galliarum Regno desumpsi. Qua enim ratione, hæc duo possunt consistere? Societatem de Henrici IV. parricidio, publicè juris processu, testimoniū confes- sione conuinci; & tamen eodem prorsus tempore, calente etiam tum parricidio, eidem, ipsius Henrici cor amoris ergo tradi? Ludouicum filium spem gentis, hæredem Regni, orbitatis solatium, à sapientissima Regina erudiendum credi? à Rege in Regno confirmari ? Parlamentum ne verbum quidem dicere, Regnum vniuersum silere, Regem & Episcopum contrarium testari? Nimiris euidens est, hanc esse calum- niām; sed ea est aduersariorum pertinacia, ut Societatem,

omnibus omnium votis ac sententijs, absolutam, ipsi velint
co ndemnare.

Hæc tenus pugna eminens fuit, iam eominus pugnare aggre-
ditur; aduersarius enim ex ipsa Societate, sexto loco profert,
Ioannem Guereturum, & Ioannem Guinardum, illum parcidij; inquit cœ-
uiatum, hunc etiam morte mulctatum.

Gueretus Iesuita captus, torruq., liber dimissus innocens. De Guereti innocentia nullum restat dubium; cum enim propterea captus fuisset, quia Castellum in Philosophia di-
scipulum habuisset (nulla enim alia de ipso suspicio fuit). adeo tormentis erueiatus fuit, ut teste Historia Augustana, superi-
uscitata; omni vitæ s̄eu destitueretur, vi doloris exanimare-
tur; & animam inter poenias efflasse putaretur. Præterea cum
quicunque vel ipsius discipuli fuisse, vel cum eo peccata ex-
piasse deprehendebantur, diligenter examinarentur, an vn-
quam ex illo quidquam, quod parcidium saperet, audiui-
sent; nihil autem vel ipse fassus, vel ab ullo delatus fuisset; tan-
dem innocens iudicatus, liber dimissus fuit; quod minimè ac-
cidisset, si vel suspectus, ne dicam reus, inuentus fuisset. Quod
idem de Alessandro Haio, de Prouinciali, de Rectore, & reli-
quis omnibus affirmare licet.

Guinardus autem tanquam Theologus, scriptum libel-
lum apud se habuit, propter quem captus, & damnatus fuit;
at neque ullus inquam contra ipsum testimonium reddidit;
& ipse met mortem obitus, testatus est, se nulli inquam no-
ciisse, nulli illas doctrinas communicasse. Illæ autem quin-
que propositiones, cum reliquis quas accusator illi affingit,
apud Guinardum non sunt inuentæ, sed ad explendam no-
cendi libidinem ab ipso met exegitatæ. Et quamuis affir-
mare liceat, tempora magis, quam crimina Guinardum con-
demnasse; tamen liquidò falsum est, nos illum in nostrorum
martyrum Cathalogum, ut suo more singit Anonymus re-
tulisse. Quod quiuis videre potest, cum Cathalogus ille siue
pictus, siue scriptus vulgo ab omnibus habeatur.

Demum ne in singulis enumerandis, tempus frustra con-
teramus, omnes quotquot in Societate sunt, aduersarij de-
cret, or

creto, parricidæ sunt, Campiani, Cossani, Becani, sa, innumeri alij. Quia verò ipse in hac pugna, quam cum Societate suscepit Gallias quasi sedem belli delegit; & ex ijs quæ ibi acta sunt, omnia ferè argumenta desumit; ego quoq; in Gallis pugnandum censco, & Gallos Gallis oppone, vnoque istu omnes mendaciorum acie profero.

Prodeat ergo in Campum, partes nostras defensurus, ipse omni genere ornamentorum florentissimus, veritatis amore præclarissimus, is quem toties patronum assumpsimus, *Henricus Quartus Rex Christianissimus*, & sua in suo Regno auctoritate, omnium ora obtutet, & vt alias sappè, sic in præsentim aledicorum audaciam compescat. Is ergo, cùm Societatem è pluribus Regni locis, ciecam meminisset, sappèque ea de re secum ipse cogitaret, religione sibi iniecta, de ea restituenda consilia agitare cœpit. Verùm cùm multa, & multos obstat evideret, longissimam ostio nouenuè annorum deliberationem habuit; quo tempore, quām curiosissimè potuit, Societatis mores, doctrinam, conditiones ouines peruestigauit, & tandem explorata vitæ doctrinæque integritate, eam restituit. Cùm autem anno 1603. ipso Nascentis Domini peruigilii, ad conuocatos Fræsides, atque Senatum, de restitutione retulisset, audiuissetque, quæ à viris, potentia & eloquentia summis, in eositrium opponebantur: ipse Societatis patrocinium suscepit, & sapientia tanto Regedigna, non solum omnia ei obiecta felicissimè dissoluit; sed constantissimè etiam restitutionem persuasit. Ex multis, quæ Rex summus sui Regni iudex protulit, illam partem, quæ ad calumniam, in præsentis controuersia de parricidio nobis obiectam, confundandam, plurimum valet, accipio, & veritatis studiosis ponderandam trado. Nec, inquit Rex sapientissimus, vñquam inueniu est, qui à Societatis hominibus necem Regum didicerit quare totum hoc, quod illi obiecitur, vñfissimum est. Triginta & amplius anni effluxere, cùm in Gallia inuentum excolit, centumq; Scholasticorum millia ex eorum Collegijs aut studiis absoluuntur: aut ad ea, quæ Iurisprudentie sue Medicina sunt, accesserunt. Amicorum aliquis id se dedicisse & relauduisse, ab ij fassus est. Hanc Henricus

iv. Non in angulo aliquo, non leuiter agendo, non cum aliquibus infimis notis hominibus, sed in Regia luce, coram summis Regni Magistratibus, de sua, & Regni sui salute, serio grauiterque differendo atque decernendo.

Iam quero, cui maior fides habenda sit, Reginé, qui quid Societas in Gallia, quid in Anglia, quid in Germania, quid vbique terrarum agat, optimè nouit; qui è Regio pectore veritatem promit, suam, populiique utilitatem querit; & ne erret, prius omnia diligentissimè expendit, & denique accusationes diluit, *Senatu, Praesidibus, Regno* facit satis? An illi, qui omnis honestatis expers, omnis veritatis hostis, lucis osor, tenebrarum cultor, nihil nisi virus odij exhalat? Hanc Regiam Societatis defensionem habet *Antonius Possevinus*, rerum Gallicarum peritissimus, 2. *Sacri apparatus Tome*: cui si addas testimonia & diplomata, *Ludovici XIII. Henrici Gondi Episcopi*, & alia superius citata, haud scio quid amplius desiderari possit, ad euidentem innocentiae Societatis manifestationem; de qua cum satis multa dixerimus, tempus monet, ut tandem ad id, in quo tanto-perè debacchantur aduersarij, veniamus ad doctrinam *Mariana Parisii* damnatam.

*Doctrina
Mariana
de necā-
dū Tyrā-
ni, nil
contra
Societā-
tē facit.*

Qua in re illud primum pono, contra Societatem nihil esse actum; nam illam eandem doctrinam, quam antea improbarat Societas, Parlamentum improbavit; quod non in Societatem, sed in dissidentem à Societate actionem instituit, in quo Parlamentū imitatione dignū censeo, quod enim malū cœsunt, damnauit; reliqua nō attigit, Societati pepercit. Quod non faciunt aduersarij, qui si nauū in digito reperirent, illico totum cōrpus putidum, totum secundum, nulli parti parcendum conclamarent. Nihil ego de illa doctrina (neque enim ad rem meam facit) disputo; illud vnum, non esse doctrinam Societatis, (quod tantoperè vrgent aduersarij) ostendo. Nam vt una doctrina sit vnius Ordinis propria, necesse est, vt illam vel vniuersè omnes illius Ordinis Doctores profiteantur, vel profiteri ab Ordinis Praeside iubeantur, at neutrum in hoc, de quo disputamus, argumēto reperitur, imo contrarium de-

mon-

monstratur. Nam quo ad Auctores, idco aduersarius multos, imò omnes, cum *Mariana* in eadem serie collocavit; quia vel illos non legit, vel certè non intellexit, vel quod verius est, adulterauit. vbi enim propositione quarta *Martinus Beccanus*, *Emmanuel Sa*, & alij disertis verbis dicunt, *non licere*, ipse veritatis corruptor, *licere*, interpretatur. quo codem modo *Martyris Campiani* verba corruptit; vbi enim *Campianus se & socios, studium & consilia de salute Anglia non intermissiones*, ait: ipse pro salute, euersiōnē Rēgnū facit. Quis vnquam luculentius mentitus fuit? Clamant cōtra ipsum, omnes ad vnū nostri Scriptores, & falsitatis nō accusant solum, sed & conuincunt; qui votis & stylo semper Principes ac Reges venerari, eōrum vitam ac Regna, veræ doctrinæ satellitio stipare, atque tutari summis viribus contenderunt, & Concilio Constantiensi in contrarium nitentes condemnanti, firmiter adhæserunt. Clamant, inquam, hi omnes, & sibi scriptisq; suis ab *Anonymo* vim inferri, clamant:

Ioannes Azorius,

Gregorius de Valentia,

Ludouicus Molina,

Iacobus Gretserus,

Leonardus Lefsius,

Martinus Beccanus,

Petrus Cottonus,

Ludouicus Richeomus.

Sebastianus Heyfius,

Nicolaus Serarius,

Emmanuel Sa,

Martinus del Rio,

Andreas Eudemus Ioannes,

Franciscus Suarez,

Instit: Mor: p. 2. l. ij. cap: 4. q. 10.

Societas
T. 3. in S. Th. q. 8. de Iust. puncto. 3. § Sed tis doctri-

circa:

na, de nō

De Iust. T. 4. Tr. 3. disp. 6. 5. Quod verò ad 2.

occidēdīs,

In Stygmate Missenico.

sed tolē-

L. 2. de Iust. C. 9. dub: 4.

rāndis

In Resp. ad Aphor: Calu.

Regibus,

Libello suo.

etiam di-

In expostul: ad Hear: IV. num: 114.

scōis.

In Confess: Aphor: cap: 3. ad prim: Aphor.

In Cap: 3. Iudicium.

In Aphor: V. Tyrannus. num: 2.

In Herculem fur. Sen: n. 910.

In confutat: Anticot. pro Garneto, & in Paral-

lele Torti & Tort.

D. F.

DVO CARDINALES.

Toletus,

In Sum. l. 5. c. 6. num. 10.

Bellarminus,

In Apol. ad pref. monitionem c. 13.

& vniuersa Societati nostra

Alphon

summa veneratione colendus,

Alphonsus Salmeron; & primis decem fundatoribus. In C. ad locum. Disp. 1.
nostris unus, & propter excellentem doctrinam in Co-
cilio Tridentino Romani Pontificis Theologus. Ideo promul-
gat.

Claudius Aquaviva Propositus Generalis Societatis in decreto, & donique
Societas universa.

Hi omnes & Constantiensis Concilio inherenter, & Reges
non solum bonos, sed etiam discolos, tanquam Christi va-
ditos, acerrimè defendunt; atque de iniuria, quod illis aliud,
quam quod ipsi docuerunt, ab Anonymo tribuatur, gravitor
expostulant. Quos si aduersarius legisset, & diserte interminis-
certis & claris, quod ipse affirmat, eos negare vidisset, forte à
calumnijs atq; contumelijjs supersedisset; & si illum in auctor-
ibus voluendis laborare pigebat, poterat illos omnes apud
Andream Eudæmon-Ioannem in confutatione Anticottoni, eorum
verba & sententias, summa breuitate & claritate referentem,
vno quasi intuitu videre, vel certè ipsi Eudæmon-Ioanni, & Iacobo
Gressero doctissimis, & acerrimo iudicio viris, credere, qui il-
lam Marianæ sententiam, illi vni auctori propriam, à Socie-
tate verò alienissimam esse testantur. Quanquam h̄c mitte-
maledicta & mendacia, quibus Anonymus illam, in maio-
rem, quam veritas ferat, inuidiam vocat, & ad hæreses, alios-
que peccatos, & nunquam à vero religioso, censurę Ecclesi-
sticæ humiliiter subiecto, ex cogitato sensus, violenter ra-
pit; illumque non Tyrannorum solum, sed etiam Regum,
iniquissimè parricidā facit; hæc inquam mitto, quia hoc no-
ago, & id quod probare coepi, argumento inuincibili confir-
mo. Nam statim atque Societatis Propositu Generali, de omni-
bus Principibus Christianis optimè meritus, librum
suum editum intellexit, dedit, & preuisis in commodis ob-
tulit. Decretum enim fecit, quo nostris omnibus, eam
doctrinam seuerissimè interdixit, tum ne vilus illam sequere-
tur, tum vt mundus agnosceret, quid ea de re Societas sen-
tiret. Ego sanè de decreto monitus, vt in Austria, Bohemia, Syria,
Hungaria, vbi etiam Provincialis, sancte (sicuti iubebat) seruare-
tur, effeci.

Neque

Neque cause nostra obest, illum librum cum facultate
Provincialis, vel Visitatoris, seu etiam Praepositi Generalis,
esse editum; hoc enim non probat doctrinam in eo conten-
tam, Ordini toti esse communem vel probatam, sed tantum
arguit illos, qui opus reculerunt, illud non indignum luce
audiisse; non autem vel ipsos in specie de doctrina ad supe-
riores retulisse, vel superiores illam doctrinam approbasse;
sed solum ut quod revisoribus edi posse videbatur, ut edere-
tur, concessisse. At vero, ut vna sententia Ordini communis
sit, requiritur, ut illam omnes sequi cogantur; ut ergo appa-
reat, quid Societas tentat, & calumnias nullus relinquatur
locus, Praepositi Generalis decretum ad verbum huc describo, est
autem huiusmodi.

*Claudius Aquatina, Praepositus Generalis Socie-
tatis I.E.S.V.*

Quandoquidem Societas scriptoribus, & Theologis qui docent, eacum Decretum
annibus operari, quod facit est peruidetur quod in aliorum scriptoribus repot Generalis
ritur, sed in libro istius approvatae confitendum, siue opiniones validae nica S.I. con-
fundantur, in qua propositio fuit, an id vice amodi omnime obversio. Ideo tradic-
sane infirmas, ab his auctoribus, quae ad hos consiliarios impellunt, praesenti Decreto, etiam
precipissimam pietatem sancte studientia, sub pena excommunicationis, & inhab-
ilitatem ad quatu officia suspensione a Diuino, & alijs arbitrio nostro reservatis, & inha-
bilem de occi-
sione Ty-
ne quis deinceps nostra Societas religiosus publicè aut priuatim prælegendo, seu rannoru-
consultando, multo etiam minus libros conscribendo, affirmare presumat, licetum
esse cuiuscunque persona, quocunque praetexta Tyrannidu, Reges aut Principes oc-
cidere, seu mortem eis ministrare. Ne videlicet isti pretextu, ad perniciem Princi-
pium operari a via, atque alterius bandam pacem, et omnem securitatem in dubium
sustendam, quorū predictarū animo mandatae reverentur, neque obseruari oporteat, can-
quaque personae sacra, à Diuino Deo pro felici populorum gubernatione, in eo
gradu constitutas Provinciales autem, qui aliquid horum resciuerint, nec emen-
derint, que non præuenientibus modis incommoda, efficiendo ut hoc Decretum
sancte obseruerit, volumus eos non modo predictas penas incurrire, sed etiam offi-
cio priuati, ut sic omnes intelligant, quis sit ea de re Societas sensus, neque priuati
vniuersitatem reddat Societas in vniuersam, quanquam apud equos regi-
rum estimatores certum sit, pars vniuersitatis membra culpan, toti corporis reliquo
scribui sunt non debere.

Conferat iam noster accusator Decretam Propositi Generis du nobis, Cum Decreto Concilij Constantiensis, atque Tolestan. de Lemel quem proficitur se patronum veritatis se praebeat; ipsam veritatem aspiciat, & videat, an Societas Concilijs repugnet, hæreses doceat, Regum neces machinetur, an potius ipse plura mendacia, quam verba proferat, & crimen suum, & sua similia, alijs supponat: nam ut Lemel conceptus sermo exumpat: *Non sunt haec societatis assertiones, sed hereticorum abominationes, contra enim hæreticos, orbem vniuersum perturbantes, edita sunt illa Conciliorum decreta, ut cuicunque Conciliorum acta legenti, luce clarius apparebit.* Sed tandem rebus Gallicis finem imponamus, & ad alia progrediamur.

DE VENETIS.

Cap. XI.

VIIX illud argumentum est, in quo Societatis aduersarij magis triumphare videantur, quam quod ipsa è Venetorum ditione ablegata est; & sicuti illam Rempublicam sapientissimam prædicant: sic omnibus imitandam præponunt. Ego verò vt in omnibus Venetos imitentur Poloni, nec meritò laudari, nec utiliter optari posse censeo: et si præfector Venetijs plurima esse, imitatione dignissima; vt pote piè decreta, iuste ordinata, prudenter constituta. Potius imitandam Societatem iudico, vt quoties in deliberationem venit, virtutum Deo, & Vicario eius, obediendum sit, an alteri potestati parendum? illam partem eligamus, quam Apostolos elegisse non ignoramus. Ergo si quis in huiusmodi discrimen incidat, vt vel acerbissimas poenas scrire, vel coelo, & hominatu, nuncium remittere debeat, viriliter agat: & vestigia ab innumeris, iisque laudatissimis, tam antiquæ, quam nouæ legis viris, pressa, constanter ipse quoque premit; Christumque audiat dicentem: *Quid prodest homo mini, si vniuersum mundum lucretur, anima vero sua derimenti paratur?*

Ex his quod quærebam, colligo, imitandam potius Societatem,

Pro Societate Jesu. Cap. XII. 91
estate que **Patiens** relinquere, & in exilio suum malum, quām
obedientiam Christi Vicarii debitam violare, innocentiique
sue puritatem commaculare. Neque puto illum hoc nega-
turum, nisi sit qui *innocentis* *Sophia* causam, accusatorum illi-
us causa, sanctiore esse neget, hosque præ illa imitandos af-
firmet. Nam singas quæcunque, & quantacunque fingere
arts singendi docet, nunquam aliam causam, nostri è ditione *Cap. I.*
Venientia exili reperies, quām hanc vnam, videlicet nos Pon.
titio violato iure, ut ipso volebant, manere non posse. Et ipsi-
mact *Venientia* interrogentur, quia ingenui sunt, & veritatis ma-
gis amantes, quām aduersarij; nihil aliud, quām quod dixi, re-
spondebunt. Sane qui nos reprehendunt, quod *Christi Vicario*,
cui & lege, & voto obstricti sumus fidem, seruemus, idem faci-
unt; ac si militem Polonum vituperarent, qui iuratam Re-
gno, ac Regi fidem, cum ipso vita discrimine, in violata mī ser-
uasset; illum verò laudarent, qui ignauo timore percussus, &
omnis honestatis oblitus, fidem violaret; Principē proderet,
commissam suæ fidei arcem, hosti traderet; cùm tamen nihil
gloriosius, quām in acie honestè mori; nihil in glorius magis,
quām ignauia, & proditio ne notari. Spero ego, sicuti *Galliarum*
Rex eicam è Gallijs Societatem reuocauit, & plura pietatis
officia Societas post redditum, quām ante illi Regno præstiter,
sic fore, vt sapientissima illa Respublica mouentis Dei inspi-
rationem admittat, Societatem reuocet, & plura quām ante
obsequia ex nostris ministerijs percipiat. Ad alia prope-
remus.

D E T R A N S Y L V A -

nia.

Cap. III.

A D Transylvanianam venio, quæ sèpìus nobis objici so-
let; nullibi enim in Europa, contra Societatem, fréquentiores excitatæ sunt tragediæ; quām in hac Pro-
vincia dissensionum, & quod inde sequitur cala-
mitatum feracissima. Auertat Deus, vt Regnum eis.

M - 2

Polo-

Poloniæ, quod florentissimum opto, vñquæ Transylvaniam,
et luc corripiatur; Ecclesiasticum ordinem ieuadat; religionem
Catholicam premar, ab ouili Christi, non canes solus;
sed & Pastores amqueat; & quod peius est, in exilium pellat;
vti in Transylvania tragicè factum esse constat. Nam dum
vñ Stephanus Rex, vñ eius frater Christopherus, vñ Christopheri filius, Sigis-
mundus, ac Andreas nepos Cardinalis, & deniq; Magister Casarea, Prin-
cipes Catholicæ, ad Transylvaniæ clavum sedderunt; floruit religio;
floruit Ecclesia; floruit Regnum; floruit & Societas nostra
doctrinæ laude; nobilium institutione, populi obseruantia;
Principi gratia, innocentia existimatione. At cùm ex Arrijs,
Caluini, Lutheri, Heluetiorū schola prodiçerent, qui Republicam
gubernarent, vt si gismandi etiam, Moysæ, Borkay, Rakoczy,
Gabrieles statim ordo Ecclesiasticus, opinioni, Religio exulare;
Societas solum vertere, populus affligi; Regnum vastari; co-
perunt: vt Societas causa cum religionis libertate, ordinis
Ecclesiastici incolumentate, populi salute, Regni felicitate;
coniunctissima videretur. Non fabulas narro, nec falsa fin-
go; ea quibus interfui, & quorum pars non minima fui, ex-
pono.

Soc. per- Christophoro: Principe, Stephanog, Rege mortuis, Sigismundus Barboreus
sæc. vi. successit, qui cùm ob immaturam ætatem, regendæ Provin-
**sub Sigis- tiae impar esset, Magistratus qui regeret, totus hereticus, con-
mundo Bartho- stitutus fuit: qui cùm postea gubernationem Sigismondi, qui
adoles- vix pueritiā excesserat, resignare debexet, id non prius fecit,
scens etiam ut in Regno Societas pelleretur, consentiret, consenserit
Catholi- ille quidem à grè, consensit tamen, sed memor aucti pietatis,
co. & commédationis tum Patrui Regis, tu Principis Patris, sta-
tim atq; se in Regno pedem fixum habere sensit. Societatem
ad antiquas sedes reuoçauit, nouisq; censibus ac ornamenti
auxit, Ordini etiam Ecclesiastico splendorem restituit: qui ve-
rò Sigismundum, vt Societatem dimisteret, coegerunt, male
perierunt, nam primarius illico interiit, secundarius caput a-
missit, & plerique mäserè vitam finierunt. Sed ecce dum omni-
dia fæ-**

aut feliciter sunt censim tenet, politice & turbè intercedunt
interum Oppiniuntur religio. Nam postquam Sigismundus
Transylvanicam Cesari resignasset, & Michael VVgyrois interfec-
tas fuisse, contra Cesarem Transylvanicum insurrexerunt
qui quis ipso de Regno certarunt, religionem autem passim
dederunt.

Primus fuit Moyses, natione Hungarus, patria Siccus, re-
ligione Arianus, qui Turcicis, Scythicisq; copijs instruens, sub Moy-
Transylvanicam occupauit. Hic me oculare teste, ut facilius se Arri-
rerum potiretur, cùm Claudiopolis non conuenit, ut ipsi cinita-
tem dederont, ipse potestate faceret illis, Collegium Socie-
tatis sed tricudi, vastadi, excidendi, Patres ipsos cincidi, raptâ-
di, maclandi. Omnia momento facta, Ciuitas tradita, Collo-
gium di reatum, Templum dirutum, Gymnasium Regio o-
peroxtraeatum, vastatum, Patres peritimi pulsi, partim vulne-
rati, partim trucidati, nec alij Sacerdotes, qui tunc Claudio-
poli erant, immunes ab iniurijs dimissi. Hac placent ad-
versarij, quæ ita execrabantur Turci, vt Cœsari, qui Bassæ Te-
nissuariensis, ad Moysem, interpres erat, mihi obiecerit; hoc
vel vnico argumento probari, Christianos Turcisse dete-
riores, quod templo Deo dicata vastarent, personas sacras
tangere auderent, quod nunquam apud Turcas visum affie-
rebat; & si vniuersitate Constantinopolitanis, apud suam gentem,
maiorem securitatem, quam apud hæreticos, maioremq; hu-
manitatem, promitterebat. Dedeceus Christianorum est, inter eos
reperiiri, qui ipsis Turcis detestabilia, ut præclaræ gestæ, laudet,
& imitatione digna existiment. Hic fuit primus Tragedie:
actus, vitium multum inflicamus.

Peccatum nondissimulauit Deus; nam totus non abiit
Mensis, cum Moyses miserrime interiit, & interitu suo totam
Transylvanicam fuisse stavit; quia vniuersum Nobilitatis floræ,
misérando suo casu oppreslit. Ille autem ciuis Claudiopolitanus,
qui Iudex Regius erat, & præcipuus ciuitatis traditor, & Col-
legij Vallandia auctor fuerat, ignominiosè patibulo peperi-
dit. Societas autem à Cesaris Commissariis restituta, à ciui bus

apologia

honorisce reducta fuit. Quenon ob aliud crimen erat ei
cta, nisi quia Catholica erat; & Catholicam Religionem pro-
mouebat, quod ne in posterum fieret, Claudiopolis non tam
in nos, quæ in Templum Collegii, & seminarij, levabat,
omnia enim solo æquabant, ut necesse fuerit illos, nobis re-
uerentibus, tradere templum Parochiale, cum reliquit ad
Parochiam pertinentibus, quæ ipsi occupabant. Hic de
Moys.

Alterfuit STEPHANVS BOCKAI, patti Hungaricus, se-
cta Heluetius. Helueticam enim heresim illum profite-
ri, ex quadam ipsius confessione, quæ circumferreba-
tur; intellexi. Hic tanto odio religionem Catholicam pro-
sequebatur, vt se in Transyluania, quam conspiratione in Ca-
sarem facta, occuparat; non prius dominari posse crederet;
quam Catholicos oppressisset. à Societate autem incepit
nam cùm in ciuitate Mediensi Comitia haberentur, vt coram
toto Regno actio de nobis ejciendis institueretur, effe-
cit. Arrianorum igitur, Caluinianorumque Superintenden-
tes acerrimè illam aggressi sunt; easque ferè machinas, qui-
bus alibi peti solet, adhibuerunt. multa etiam ex suo capite
expromperunt; illudque, fauente Principe, effecterunt; vt de-
cretum de pellenda Societate conderetur. Ad eam ego Medi-
ensi, & de re tota certior factus ab amicis, postero die, plenum
omnium Ordinum confessum accessi; inauditum non esse
condemnandum ostendi; vt me meam causam defenden-
tem audirent, petij: æquitati locus datus, & auditus fui. Tanta-
Deo propitio, Societatis innocentiam esse ostendi; adeò falsa;
& ficta quæcunq; in nos conjecta erant, demonstravi; vt ad
uersarij, qui me absente, tam confidenter famam nostram la-
cerârunt; me præsente, & prouocante, ne mutare quidem fint-
ausi; sed scel ex hominum conspectu proripuerint, abscon-
derintque, quos forte imitarentur multi, si aperto quidem;
sed æquo marte liceret congregari, non autem cuniculis vici-
tatem oppugnare.

Sed ad Proceres redcamus; quorum animi ita submittantur,
vt facili

ut facti desseti eos poeniteret, eo igitur lacerato, Societas suo loco sterit, neq; defuerunt, qui ex maioribus subscellijs spondent, scilicet posterum nunquam Societati oblocuturos. Res acerba quidem, & insperata Bockae accidit, sed cum aliud non posset, dissimulauit, donec alia occasione, non iure munitus, sed vi armatus, Societatem è Regno, reclamante iustitiâ, clamantibusque bonis, ejecit.

Sed neque diu illum tolerauit Deus, vix ex Hungaria per *Vindex* dem extuleram, cum ipse à suis miserrimè, ut ferebatur, *scelerum* nemo sublatuſ fuit. Non diutius Bockae, post nostram è Regno, *Bockae* ejectionem regnauit, quam *Moses*, postquam Claudiopolie *Dens.* incerat, superiuxit: ut pari peccato, parem pœnam influisse videatur Deus. Neque enim alio nomine nos ejecit *Bockaeus*, nisi quia Catholicam religionem, eo tempore in Transylvania, cœruicibus nostris sustinebamus; & cum me in Hungaria euocasset, nullam aliam causam, cur nos dimitteret, redidit, nisi quia hoc hæretici, quibus ipse morem gerere volebat, expetebant. Digna Principe vox, scilicet.

Tertius BOCKAIO successit, SIGISMUNDVS RAKOCIVS Hungarus, hæresi vel Caluinista, vel Caluino *Quarta* Lutheranus, qui cum in Principem adscitus fuisset, à *Matthia*, *sub Re-* *tuno*, *Archiduce*, *nunc Augustissimo Romanorum Imperatore*, clementer re-*Calui-* quisitus fuit, ut Societatem, per iniuriam dimissam, restituere. *mista.* ret. Pro quâ re, cum ad ipsum venissem, et si omnia tanquam aqua, & iustitiae consona pollicebatur, rem tamen ad Comitia referendam, respondit. Cum igitur *Comitia Claudiopoli* habe-*re*ntur, ne ego admittereret in ciuitatem, diu aduersarij restite-*russi*, & lapidibus se negotiū expedituros, protestati sunt. *Vel* xiiii tandem ob *Cesaris* reuerentiam, me admiserunt. *Cau-* *sam* codem, adiuuante Deo, egi, ut æquitas nostra, aduer-*sa* partis iniuntas, innotesceret omnibus, nec ullus fue-*rit*, *magis*, vel verbum in contrarium protulerit. Ea erat vis non orationis, sed veritatis. Cum igitur aduersarij vide-*rent*, se ratione nihil efficere posse, victoriam à nobis stare, a-*liam* viam incepit, clamoribus omnia implete, furere, sumul-*tuari*.

etiam cœperunt, & facto impetu Societatem profecipserunt, bonisque, quod in primis auara Principis cupiditas querebat, spoliarunt. Et ne nullum dubium esset, Societatem propriam religionem, è Transyluania esse pulsam, & Regnum articulo hac de re conscripto, & Princeps testimonio, manu, & sigillo suo munito, testatum fecit. Articulus enim, quo è Transyluania excedere iussi sumus, ex Hungarico in Latinum sermonem conuersus, sic ad verbum habet:

DE RELIGIONE SIC DELIBERAVIMVS, VT IV-
XTA ARTICVLOS ANTEA EDITOS, OMNES IN SVA
RELIGIONE, SINE IMPEDIMENTO CONSERVEN-
TVR, SED SOCIETAS IESV EDITIONE ILLVSTRIS-
SIMI PRINCIPIS EXCEDAT. Hæc Comitiorum Articu-
lus. Testimonium autem Principis, ut idem magis eluceat, de
verbo ad verbum h̄ic describemus, & est huiusmodi.

Principi Nos Sigismundus Rakocij, Dei gratia Princeps Transyl-
Transyluaniae, partium Regni Hungariae Dominus, & Siculorum
nania. Comes, &c.

Calvinisti, de in- Significamus tenore presentium, quibus expedit, ymuerſu, quidà cum superioribus
nocentia diebus, R.D. Ioannes Argetus Societas IESV, antea in Transyluania Provincialis,
in hoc Regnū Transyluania, eam ob causam venisset, ut à nobis, & subditis nostris,
S.I.e- in dicto Regno nostro Transyluania, & partibus Hungariae, dicioni nostra subiectis,
fimonti. impetraret, in priora residetia, sua loca, olim à D. STEPHANO Rege Poloniae, Ma-
gno Duce Lithuaniae, ac Principe, ac tunc memorati Regni Transyluania, funda-
ta, simul cum reliquo Patria, ac Magistris eius Ordinis, regredi liceret, eam
rem in Comitijs Generalibus Claudiopoli, ad decimam diem Mensis Lunij, presen-
ti anno, celebratis, diu multumq; agit at am; numero & multitudine Catholicorum ab
aduersarijs eorum superati, consequi non posuerunt. Unde nos presentibus nostris
reflificamur, eisdem PATRES Societas IESV, ut bonos, & morum integritate
graues viros, ex suis Collegijs, bonisq; non ob yllum delictum, aut note
alicuius vitij, verum ad instantiam Romanæ & Catholicæ fidei,
contrariam opinionem sequentium, esse perturbatos, exclusos, & in
alia loca demigrare coactos: prout reflificamur harum nostrarum vigore, & sa-
menio literarum meliente. Dat. in ciuitate nostra Cetosuar, die 26. Junij An-
no 1607.

SIGISMUNDVS RAKOCII.m.p.

Quis iam afferre audeat, Societatem ob aliam causam, quam ob religionem Catholicam è Transyluania esse exclusam, cum lex exclusionis aliam non afferat, & Princeps hanc suam suisse affirmet, quia heretici numero Catholicos superant. Ceterum Patres à probitate, grauitate, & morum integritate, homo hereticus laudet. Nec verbo solùm, re etiam ipsa, hoc testatus est Princeps; quia Patres, qui tunc mecum erant, in suam tutelam suscepit; iisque religionem Catholicam profiteri, & exercere liberum esse voluit, imo & in gratiam Catholicæ yxorū, unum ipse dum in Transyluania fuit, aluit.

Vt autem omnia melius pateant, describam hic Profectionē, quam tunc contra Articulum, contra nos editum, Catholicī fecerunt, & est huiusmodi.

Nos subscrivei, in rite ac fidei Catholicæ Romana Ecclesia, conscientientes, Regni Transyluaniae, patrum, eidem aduersarum, cunctis, cum in eadem, quædem, possessionati, ad vniuersorum tam presentium, quam futurorum, socios, barum serie, volumi peruenire. Quodquebū rūz cum alijs factis, pars dubitanis, Calvinis, Arrianis, aliquaque priuatae opinionis assertoribus; non definienda religianis, vel ad exterminationem Societatis ē 8 V; verum pro tractationibz alijs, cū priuatis, tam publicis Regni negotijs, huc Claudiopolim ad Generalem Dietam congregatis; rūm R. P. Tommasi Argentis, eiusdem Societatis Sacerdos, & in hac Transyluania vice Provincialis, qui non tam pridem à Serenissimo Principe Stephano Bockai, proprio arbitrio, absque Regnicularum consensu, violenter è bonis proprijs, & subiectis residentijs, cūm socijs alijs, zielus faciat; defendende propria innocentia causa, & interventiis suis commendatis, & Serenissimi Principis, & Domini D. Matthei Archiduci Austria, & cuncta amentem Sacratissima Majestatis Cesarea emanatas, coram statibus, & vniuersis ordinibz huius Regni, in templo Arrianorum ad lugum auditus fuisse; siq; aduentus eansam innocentiam, doctrinæ veritatem, morum integritatem abunde demonstrando, iustitiam implorasset, & si qui essent, qui bis contrarium tum rationibz, tum veris testibus docerent, prodire flagitasset; id ipsum nos omnes Catholicis ab aduersarijs, contra Patres Societatis, tantum mutua conspiratione uniti, postulasse, quod videlicet in dicta causa, nullis testibus constisti; & proprijs sedibus, cibis, & patribz, Patres Societatis, non modò non exturbaremus; verum contra eum usque acem, à Serenissimo Stephano Bockai electi, suis locis, iuribus, & libris Catholicæ religionis exercitus resisteremus. Vbi aduersarij se causare de-

operatam tueri, nec rationibus, aut aequitate, quicquam se confundere posse antea habere sentit; obfirmata pertinacia, & tumultuarii clamore, in id consenserunt, ut Pates Societatis ex hac Provincia penitus eliminarentur; cum sententia vero contra eam quietarem, & communem iustitiam, qua sua cuig, reddi, nec quicquam in audiendum non coniunctum, non sententiatum damnari suo iure postulat, subscrivere bland portuimus. Verum omnium nostrorum nomine, tam praesentium, quam absenteium Catholicorum, fratrum nostrorum, successorumque nostrorum, de hac indigna, inaudita, iuribusque Regni contraria sententia, in publica Dietâ, tâ corâ vniuersis contrarijs statibus, & Ordinibus Regni, quam coram ipsomet moderno Principe nostro, Illustrissimo Domino Sigismundo Rakoczy, adiunctuq; consiliarijs eiusdem, solemniter protestati, eidem contradicimus; nunquam hanc sententia, Patrumq; Societatis Iesu electioni, honorum, iuriumq; corundem ablationi, consentire videntes; si quidem apij legitimis, huius Regni Principibus, fundationes suæ, Privilegia sua, confirmationesue habeant; neg, alicui vel leuisimi criminis, cur ea de iure amittere potuissent, unquam coniuncti fuisse; prout contradicimus, praesentium per viagrem. Datum Claudiopolis, 20. Junij. Anno Domini, 1607.

Franciseus Daroczy de Deregnyeo, Sacra Cæsareæ & Regiae Maiestatis Consiliarius.

Balthasar Kornis Consiliarius Illustrissimi Principis.

Balthasar Syltasi, Consiliarius Illustrissimi Principis.

Lucas Trausner Kolosuarius de Hadreno, Illustrissimi Principis Transyluaniae Consiliarius, & in sede Iudicaria præfidens.

Sigismundus Kornis de Ruska.

Benedictus Mindzenti, Comes Comitatus Dobok.

Sigismundus Sarmasaghi, Comes Comitatus Thordenis.

Pancratius Sennei, Stephanus Huszar.

Petrus Banffy de Losonez, Ioannes Kalnaki.

Clemens Beldi, Blasius Kamiuty.

Gregorius Bornemissa, Iuris utriusque Doctor, & sedis Iudicariæ Illustrissimi Principis assessor.

Paulus Foro sedis Iudicariæ assessor.

Simon Lody, Paulus Koncz.

Ladislaus Kraynik, Georgius Nagy.

Melchior Beteney.

Hæc Protestatio prius solemniter fuit facta, in publico omnium

monium Ordinum consensu; tum corā Principe & Senatu eius
xpi uerbo deorum ad perpetuam rei memoriam, innocentia
nostræ testificationem, & iuris nostri conseruatione, scripta
ac singulorum manu, & sigillo subscripta atque signata.

Vtius Bakocj successor fuit Gabriel Bathoreus, qui à Ca-
tholica religione, in qua à Patruo cardinali, & à nobis educatus
erat, ad Calvinianorum sectam transferit. Hic bellum non
Societati, sed religioni cruentum indixit; Nobiles Catholi-
cos oppresit; Seccordores nullibi consistere permisit. Vnde &
nostrī, & alij, vel pulsi fuerunt; vel fuga sibi consuluerūt. Quā
autem misérè infelix perierit, id potiùs cōmiseratione pro-
sequendum est, quām narratione. Nunc alter imperat
Gabriel, qui cūm & ipse sit hæresi infectus, facile quiuis diuinā-
re potest, quem successum sit habiturus; illud innuisse suffi-
cit, cum adeo Turcis esse addictum, vt etiam Machometi,
maxima ex argento candelabra, pro munere misisse dicitur,
& potiùs cum Turcis, quām cum Christianis foedus habere
velit.

Gabriel
Bathoreus
Transyl-
vania
Principis
in Ma-
chometē
denotio,

Ex his omnibus constat, Societatem nunquam è Transyl-
vaniā, nisi propter fidem esse dimissam. Cūm enim aduersarij
viderent opposita iuxta se posita, nimis clucessere, nimis ué-
quid inter nostram, & ipsorum doctrinam, inter nostros &
ipsorum mores interesset, declarare, ad vim confugerunt:
& iustitiae honestatēque contempta, innocentes oppres-
serunt.

Quantis autem calamitatibus, sacrilegē peccantem Tran-
sylvaniā puniterit Deus, horret animus cogitare; ex sex-
centis inauditis casibus, vnum profero, cui similem, oculum *dum ex-*
*mortalem vidisse, non puto. Vir Illustris, & fide dignis, Sigis-*emplum.**
mundus Sarmosagius, dum iter faceret; in quodam deserto
 pago, puerum octo vel nouem annos natum inuenit, sed èn-
tem cum canibus, propè cadaver humanum; cuius caput,
pedes, & manus erāt integrē, reliquum corpus exosatū erat,
& consumptum. Interrogatus puer, cuius caput illud fuisset;
et obdormire abilius videretur. *N. 2.* matris,
atque

matri, inquit, mea. Rursus, quis eam denotasset cum ipsa
inquit, fame perisset, canes & ego voravimus eam, nam ipse
quoque faine confidor. Grandia peccata peccauit Transyl-
vania; grandes poenas sustinuit. In Hungariam gradom fa-
ciamus.

H U N G A R I A.

Cap. XIII.

NON in Transylvania solùm, etiam in Hungaria passa
est Societas; quod illi probro vertitur ab aduersarijs, qui
malam, ob malos fructus, arborem succisam dicunt: id est,
Collegijs spoliatam, quæ in re Polonos vellent Hungaro-
rum esse imitatores. Ego vero ut ostendam, eos tòto cœlo
aberrare, tria explicabo. Primo probabo, non coneret Societatem
fuisse illam persecucionem, sed contra minorum ordinem Ecclesiasticum, imo contra
omnem statum Catholicum. Deinde initium & originem illius coniuratio-
nis indicabo. Demum, quid rite sit ex hac cognitione capere posse. Po-
lonorum Respublica, demonstrabo.

Non societas, sed Catecholica. Quoad primum, illam non in nos, sed in omnem Ordini
sacrum, excitatam esse tempestatem, inde planum fit,
quia multò maiora damna, quam nos, passi sunt reliqui Ec-
clesiastici. Præterea, illi in propriis personis fuerant vexati,
quod è nostris accedit nulli: demū multò plura illorum tem-
pla spoliata fuere, quam nostra. Rem magis enucleemus:
in Hungaria im Cassouie nostri liberè permitti sunt abire, at duo Episcopi, Quin-
pugnata: que Ecclesiarum unus, Varadiensis alter, sacrilegè fuere capti, & ac-
Duo E- cerimè tractati. Quorum primus, an non ad intercessions
piscopi in V. S. M. dimissus fuit? Verum adeò ærumnis, & veneno,
nuncula. vt ait, confessus, vt Cracoviæ non ut viueret, sed ut sepeli-
reetur, venisse videretur. Alter vero Cassouia Varadinum duetus
furis instar, in foedo carcere diutissimè detenus fuit, nulla ha-
bita ratione ætatis, dignitatis, perfractæ valetudinis. Cum yl-
limo è Transylvania exirem, illum tum è carcere dimissum
comitem itineris habui, ita exhaustum, ita lacrumatum, vt spe-
ctaculum miserandum præberet. Episcopus autem Pessimiensis,
an non

scandoni illud ad eum rebellione, in artibus propriis, ab ijsdem p[ro]te[ct]o
rebellibus eruditissime trucidatus fuit; & an non eadem rabies,
caput ipsius à cernicibus abfissum, è festis ad populum
predicat? Adhuc ita ut sanguis expressa sceleris vestigia cer-
nuntur, & à tota posteritate ecernentur. Quoties enim mu-
ri, Episcopi sanguine aspersi, abraduntur; toties quasi su-
darent, cruentari dicuntur; rem non vidi, à viris fide dignis
audiui.

Tocco hic Capitula dissipata, mitto Sacerdotes è propriis
sedibus evictos, morte affectos, in contemptum Sacerdotalis
castitatis (immane facinus) eviratos. Præterto Ecclesias
spoliatas, sacram supellectilem direptam; reliquias Sanctorū,
auro, argento, dehudatas, & conculcatas; calices, cruces,
sacras pixides profanatas; omnem templorum ornatum de-
vastatum. Affirmant periti rerum Hungaricarum aſtrinato-
res, nunquam tantam rerum sacrarum stragem, à Turcis
passam esse Hungariam; quantam passa est, à funesta illa, de-
qua loquimur, coniuratione Bockaiana. Audiui tunc milites suis
qui sacris patenis, veluti bullis ferico affixis, equos suos or-
niarent, sexcentaque alia impieratis genera exercent; nul-
li parcebant, templa polluebant, iugales thoros foedabant;
virgines opptimebant; omnia diuina & humana contami-
nabant; demum quod animus horret, lingua hæsitat, cala-
mus tremit, in Transyluaniam usque, ubi tunc eram, rumor
venit, suisse militē, veritus dixerim latronem, qui sacras aras,
Deo quæ dicata altaria, nefarijs stupris conspurcare non ti-
muerit; sed quid mirum, erant enim Hæretici, & bellum erat
Hæreticorum.

Ergo in Hungaria non Societati, sed sacro Ordini vniuer-
so, eradele bellum est indignum. Nos autem in communi ma-
lo, non sumus immunes, bonis quidem à dominante auari-
tia spoliati, in personis autem, in religione, & alijs rebus, nul-
latenus impediti. Itaq; semper tam in superiori, quam in infe-
riori Hungaria, plures è nostris fuerunt, ut & modo sunt, qui
concionando, scribendo, docendo, & reliqua nostra mini-
strant.

fficeria Chersonis, Tyrkasia, Posoni, &c alijs in locis exercendo, animis
rūti saluti seruiunt. Et superiori & state, cùm in superiorem
Hungariam excurrissem, vidi Homonae Collegium, a Georgio Honon-
nai, viro genere & virtute illustrissimo, de novo excitatum. Sed & illud
occurrit scitu dignum, Zagrabiæ, quæ Croatia Metropolis est,
& in Regis Hungariæ ditione, nos habuisse Collegium; de
quo tollendo, cùm in Comitijs agerent Hungarorum ha-
retici, Croata tam fortiter resistierunt, vt omnia se male pati,
quàm hæc permettere declararent; sc. quidem cum Corona
Hungariæ in politicis conuenire, in religione autem dissenti-
re. Ex quo illud infertur, nos, non morum gratia, sed reli-
gionis causa, in Hungaria oppugnari; quod re ipsa testatus
est, Martinus Hungaria Rex, & Imperator Augustissimus, qui dum in Hun-
garia odio religionis vnum Collegium dissoluitur, ipse &
Zagrabiæ à Croatis, & Lincij à maioribus suis inchoata Colle-
gia, non exiguis attributis fundationibus perficit; sicuti
modò Cæsareum Pragense Collegium, magno augustæque li-
beralitatis digno vedi gali exornat. Hactenus Hungari-
cam persecutionem, in Societatem minimè excitatam esse,
ostendimus: iam quod secundo loco propositum erat, c-
iusdem persecutionis & rebellionis originem, & initii-
um ostendamus, qua in re, si in vlla alia, animos vellem at-
tentos.

Bockia-
na rebel-
lionis in
Hunga-
ria origi-
libellus
famous.
Cùm Bockij malè sibi conscius, & alieni Imperij pertæsus,
dominari ipse vellet; videret autem tam Cæsaris potentiam,
quàm Hungarorum fidem, maiorem esse, quàm vt ipse aper-
to Marte expugnare posset; cuniculis agendum ratus, quod
omni tormentorum genere non obtinuisse, uno leuis
membranula iectu perfecit; quo videlicet & Cæsaris vires,
& Hungaricam fidem, prætrivit: Parvulum quendam famo-
sum libellum euulgauit, quo quidam fingebat, se fuisse Roma-
no Pontifici à secretis, atque ex Pontificijs arcanis accepisse, Cle-
mentem Octauum Pont: Max. cùm Rudulpho Imperatore, & alijs Christi-
anis Principib[us] conspirasse, vt omnes Hæreticos de me-
dio tollerent, & Ecclesiæ Romanæ Imperium dilaterent.
quod

quod ipse ideo se fœclare profitebatur, ut gratias Deo esset pro beneficiis accepto, cum à tenebris Catholicorum ad Evangelicorum lumen vocatus fuisset. Ad hanc siebant glossæ, loco & tempori accommodatae, videlicet illud in Hungaria propositum esse, ut *Cæsar* Hæreticorum bonis, ærarium suum ditaret; *Pontifex* verò indulgentijs & peregrinationibus, quæ sublato Hæreticorum imperio, frequentissimè Romam fierent, lucrum ingens haberet. ad hunc quoque finem Belgioiosam Cassouiam Generalem missum esse, ut clasicum caneret; & primus in eo Regno ad opus manū admoueret. Ad tantam ergo, tamque nefariam Catholicorum impietatem auertendam, tantumque ac tam præsens periculum, ab omnium ceruicibus repellendum, *Stephanus Bockai* arma sumpsiisse ferebatur; modusque aperiebatur, quo Hæretici Catholicos præuenientes, in eos insurgerent, eorum maximè Ecclesiasticorum, opes occuparent; Euangeliū suum propagarent; & alijs populis, atque nationibus, tanti facinoris exemplo præire non dubitarent.

Hoc fuit tormentum Rex Serenissime, hæc machina, qua *Bockai* Hungarorum fidem fregit; Cæsaris vires infirmauit; rerum potitus fuit. Nam statim Hungari, tum metu percussi, tum spe lucri incitati, fidem violarunt, & turmatim ad Bockaium confluxerunt; quod nunquam fecissent, si illum cum Turcis & Scythis foedus pepigisse, & Regnum ambitiosè querere, non autem eos ab imminentि nece liberare velle, intellexissent. Accesserunt quidem & Catholicorum nonnulli, sed oppressi, & coacti; vel certè qui ipsi quoque sibi male consciij, & forte sua non contenti, rerum nouarum cupidi essent. Patrefacta autem coniuratione, cùm *Illustrissima* *Comes* *Iacobus Belgioiosa Superiorus Hungariae Generalis*, arma mo- *Belgioiosa* *la area* uisset; *Bockai* verò se virtute & viribus imparem agnosceret; ad libelli famosi cuniculum confugit; illumque in *moxia* Cæsareo Hungarorum exercitu spargi curauit; adeoque *Bockai* Hungarum militem commouit; ut uno eodemque momen- *circumstans* *que* to, & Belgioiosam proderet; & alteram exercitus partem,

quæ Germanis constabat, insperato inuaderet, & prorsus de-
serret. Quare nisi famosus ille libellus fuisset, nunquam vol-
lēsat Hungariam amisiſſet, vel Bockai illam occupasset, vel
Belgioi oſa, qui virtute militari, multis partibus Bockao pro-
staba, labefactatus fuisset, nunquam in Hungaria tot rapinæ,
tot cædes, tot stupra, tot scelera commissa; nunquam tot ca-
ptiui ab ipſis metu Hungarisi, vti constans fama erat, Turcis &
Scythis precio traditi, incredibili Regni, & animarū dāmno
abducti fuissent. Dum hæc Cracouia scriberem, Illustriſimus Sa-
cra R.E. Cardinalis Forgatiu, Archiepiscopus Strigonensis, & Regni Hungaria
Primus, ex peregrinatione ad B. Virginem Czestochouensem
suscepta, in Hungariam rediens, die Conuerſionis sancti Pau-
li sacro, Cracouiam venit, vt est Ordinis nostri amantissimus,
apud nos esse non recusauit; cùm illo hæc, quæ de Hungaria
scribo, contuli; qui omnia verissima esse confirmauit; illud
solum videbatur innuere, facinorum, quæ in illa rebellione,
vno famoso libello duce, patrata erant; atrocitatem multo
maioresſe fuisse, quām vt verba mea, illam possent explicare.
Ipſe verò omnia perspectissima habuit, quia vnius ex illis erat,
qui & Patriam ac religionem propugnabat; & nomine Cæ-
ſaris, coniuratis ſeſe opponebat, malisque obuiam ibat. Cùm
verò inter loquendum intellexiſsem, illius libelli memo-
riam, adhuc seruari apud prælatos, rogaui, vt cùm domum
veniſſet, illius me participem facere vellet, promiſit, atq; pro-
missis ſtetiſit, librum enim misit, & literas manu propriâ ad me
exaratas addidit, quas, cùm à tanto viro ſint datae, pro maio-
ri fide, h̄ic ad verbum descripti, & sunt huiusmodi.

Statim atque domum reuersus sum, ex aliis niuibus difficulter eluctatus, de
transmittendo ſcripsis Hæticorum, cuius euulgatione Bockiana rebello excitata
erat, fui felicissimus; & opportunè ſeſe tabellarius obrulit, feritor nostri M. D.
Gasparis Horuati, à quo R.V. diſtum Hæticorum commentum accipiet, & depre-
hendet, quomodo fundamentum perditionis, mendacium de extirpandis
hæticis, mutoſimulq; collati Catholicon Principum viribus, & auxilijs pa-
ſuerunt; vt qui ſacra profanag; coñaminare, omnia in ira ex ſumma impietate
enerrere in atimum induxerant, vindices Euangeliū haberentur; & Dei causam
ſeueri praesexerint. Ita personæ incedentes, dirigimam persecutionē contra a-
uitam

ad eum religionem excitavas & plusquam sexaginta milia Christia-
natū animarum, in Tartarorum & Turcarum seruitutem Hungaria
redegerunt, ita etiam atque abominandam faciem Regni relinquentes, ut in rebel-
serulo forsitan integrō, aliquam formam ac speciem recuperare non posset. Causa
Regnum Poloniae, ab his religionis reformatribus, & Patria consular, horum
diabolica fraude recenti simulationibus reieclit, & pro defensione fidei Catholicae,
tanquam unica Patria salutē, murum se opponat. Religiosa ac pie Paternitatū ve-
stramenū erit, ex hoc veneno pharmacum antidotumq; conficere. Quod reli-
quum est, R.V. qui bene valere cupio Datum Tyrnaviae, &c.

Hactenus Illustrissimus Cardinalis Strigonienſis, ex quo habemus,
quod quarebamus, originem Hungaricæ coniurationis fu-
isse famosum libellum, longissimam perniciosissimorum
medaciorum seriem complectentem, quo veluti peste vasta-
ta est Hungaria ferè vniuersa. Hinc reor S.M.V. videre, quod
tertio loco positum erat, quid nimirum commodi ex his re-
ferre debeamus, vt sumptibus alienis, malis nostris medici-
nam faciamus. Hic sanè aperiendi essent oculi, & diligenter
etiam atque etiam videndum, quò tandem cendant, tot fa-
mosi libelli, quorum modò cōtra Principes seculares, modò
contra Ecclesiasticos, modò contra Religiosos, tam ferax est
quorundam procax libertas, vel potius effrenata licentia.
Poloniā cum Hungaria non comparo, illud assero, nihil v-
ni Regno accidisse, quod alteri non posset euenire: ergo sicut
per famosos libellos, supra quām credi possit, in Hungaria
depressa est religio, depresso status Ecclesiasticus, res Catho-
licorum depresso; tot ipsorum met Coniuratorum clades, tot
omnium Ordinum calamitates, tot incendia, tot flagitia, tot
captivitatis visæ sunt, vt nulla Hungarorum posteritas im-
menior sit futura; quis nobis polliceatur, à tantis malis secu-
ritatem, si eosdem malorum fontes permittamus domi no-
stræ scaturire.

Hoc periculum quantum esset, intellexerunt summi orbis
Principes, tam Ecclesiastici, quām seculares, Imperatores, inquā,
et summū Pontifices, qui famosorum libellorum auctores, ran-
quam humanae Societatis pestes, à fideliū communione se-
pararunt; infamiaque & capite damnarunt. Sed de hoc alibi.

Illud hic spe^cto, quod ex Hungaria Societati ob*je*citur; non
magis nobis obesse, quām oblit vniuerso ordini Ecclesiastico,
qui sc̄mper oppugnat à Principe tenebratam. Deinde
si quis Hungariam Polonis exemplo esse velit, illum alius
non querere; quām tumultus, seditiones, rebelliones,
vno verbo, Angliam potiūs, quām Hungariam affecta-
re, & si hoc nondum audeat profiteri. Demum famosos libel-
los esse prohibendos, & auctores cohibendos. Nec vñus clama-
met, hoc esse falcem in messiem alienam mistere, id esse politi-
eis se immiscere, ac libertatem imminuere, hoc enim non est
vel politiam sibi usurpare, vel debitam genti liberatam
adimere, sed est consilium Deo gratum, hominibus utile,
Reipublice saluberrimum dare.

D E B O H I M I A

Cap. XIV.

Habet V. S. M. Historiam Hungaricę, iam Bohemicam
accipiat; quanquam haud satis percipio, quid velint illi,
qui Bohemicam nobis obijciant; cūm haecenū nihil ibi nō
honorificū nobis acciderit: si quid cōiectura aſequi possum,
illud intelligunt, quod magnus ille nouellarum archite^cus
Gallobellicus de Collegio Pragensi scriptit eo tempore, quo miles
Praſlauiensis urbem **Pragam** inuasit; si enim eius nouella, cum
famoſo ficti cuiusdam Cambilhonis libello coniungatur, al-
ter alteri fucum aliquem fecisse videtur. Nam **Cambilbon** ait no-
stra tempora ſtudines ferreas habere, magnum ſupra illas bel-
li apparatum, moſquetas quam plurimas, lanceas, & bipen-
nes, & prægrandium missilium lapidum aggeres ampliſſi-
mos; & ad hoc conſirmandum adducit domum nostram
Cracouensem, & **Collegium Pragense**. Gallo verò Belgicus nouellam
grandem ſpargit, in Collegio Pragensi, ab Ordinibus Regni,
magnum bellum apparatum inuentum eſſe; an non vides, quo-
modo veritas conſonat veritati? ſc̄licet. Rem ego prout ge-
ſa ſit, miſſis fabulis enarrabo; nam interfui, & v. t. officium
Provin.

Vobis Pragensis, Rex Serenissime, in tres partes est diuisa;
 in paruam, ut vocant, partem, in nouam & antiquam ciuitatem. Cum ergo Anno 1641. ipso Carnis priuij per uigilio, miles Passauensis paruam partem imua sisset: populus nouæ ciuitatis, occasione idoneam ad Catholicam religionem opprimendam, & loca sacra diripienda se noctum ratus, omnia serè monasteria, tam nouæ, quam antiquæ ciuitatis adoritur; & dum in parua parte cruenta pugna committitur, in noua & antiqua ciuitate, templo, aræ, ecce nobia, sacro religio forum sanguine, à furenti plebe cruentantur; Abbates, Monachi, quicunque virti religiosi in plebem incident, rapiuntur, ad mortem trahuntur, è templorum fastigijs, & turribus altissimis precipites aguntur, securibus, clavis, gladiis, fistibus, lapidibus, alijsque armorum generibus, quæ tumultuantem plebem armare solent, crudelissime enecantur, denudantur, prorsus setuorum Dei lanena instituitur. Tredecim in uno solo monasterio occisi religiosi, & in cumulum coniceti cōspiciuntur, omnia rapinis exponuntur, nec villa, vel ciuilis Magistratus industria, vel Ordinum Regni potentia, tam rabiem compescere potest. Haec sunt exempla, quæ aduersarij, ex alijs in nostram patriam p̄dican, aduocanda, ut Reipublicæ regimen corrigatur. Societas puniatur, bono publico consulatur.

Sed pergamus. Nemo putet Collegium nostrum obliuionis esse traditum; nam proposito, & voluntate nos primi neci, Collegium rapina erat destinatum. Sed Deo aliter visum, nā cū Collegium, ad pontem, qui antiquam à parua ciuitate discriminat, sit positum; ibi q; essent dispositæ turmæ equitū, quæ Passauensibus transitum prohiberent; non facile plebi ad Collegium patebat accessus; quem, ut sibi aperiret, rumor sparsit, Passauensem milites in Collegio esse collocatos, qui è latebris erūpentes Bohemos trucidarēt. Ergo præfectus

Pragen-
sū heres-
ticorum
in religio
os os cru-
delius.

Pragen-
sū Heres-
ticorum
in Colle-
giū
S. I. co-
natus.

equitum Georgius VVratislau, vir nobilitate, & virtute clarissimus, tres ex Ordine militari misit, qui an rumor ille verus esset, cognoscerent; dum autem lustratur domus, & rumor falsitatis coarguitur, plebs suppositis trabibus, portas cuertere nuditur: adiuntur equites, & imperante Praefecto, in confertam turbam irruunt, illam dissipant, & ne amplius accedant, prohibent;

*In tamu-
tu Pra-
genfi, le-
sulta in-
columns
ab ip-
sime Eu-
gelicu-
seruati*

& sic illo die non à Catholicis, sed ab Euangelicis, honestatis tamen amatoribus, seruati sumus. Ne autem in posterum plebs quicquam tentaret, praefidium militum in Collegio, Cuiutatis Ordinumque consensu colloquatum est. Ad Collegium etiam missi viri Illustrissimi, Venceslaus VVchinski, Vilbeckus eius frator, & ali Barones nobilissimi, qui nunc iacent Ordines Regni, Collegium in suam tetulam suscipere, mihi & reliquis omnibus securitatem polliceri, vitam propriam, pro vita nostra salutem secutum opponere velle. Quod autem promiserant, fidelissime præstiterunt. Incedibilia enim sunt humanitatis officia, quæ tum ab alijs, tum maximè à suprascriptis fratribus, experti sumus, vt maximè mirum fuerit, in tanta rerum perturbatione, tanta armorum licentia, tam diuturno tempore, Collegium nostrum nihil violenter passum esse. Quod sane nunquam accidisset, si Ordines illi, maxima, ne dicam, omni ex parte, à Catholicæ religione alieni, nos sui Regni pernicitem esse, vel tantillum suspici potuissent, vel etiam non utilissimos agnouissent. A ciuitate ergo Pragensi discant ciues Torunientes, discant Rigenses, discant & Gedanenses, sicut & Bohemorum Euangelicorum exemplum, tuto sequi possunt Polonorum Euangelici. Sed pergo.

*Appar-
atu belli-
cini in
Collegio
Pragensi
frustra
quecum.*

Post aliquot dies idem Ordines rogant, vt pro Collegio partocinio, quod ipsi tam constanter suscepereunt, aliquam animi grati significationem præbeamus, & vel mutuo, vel prelio, illis in necessitate constitutis, tradamus illas bombardas, cùm reliquo bellico apparatu, quem nos in Collegio habemus, re pro certo scirent. Respondeo, me quidem dolere, quia non habeo, in quo possim illis gratificari, rei bellicæ nevmbra, quidem in Collegio esse, quia vero ipsi se scire dicunt, quærant,

rant; & quicquid inuenient, gratis accipient, meque mendacem conseant: quod si nihil repererint, me hoc vnum ab illis petere; vi in posterum nostris accusatoribus discant fidem non adhibere. Constituti igitur trium statuum Regni, principiarij viri, qui Collegium lustrarent. Hi è vestigio aduoant, & secum exploratores adducunt; qui se & res videssent, & locum ubi absconderentur, d'gito ostendere posse, profitentur. Quanta, Deus bone, & quam accurata, non yna, sed triplex inquisitio. Loca notabant hi, fodiebant illi; totum ubique Collegium reuolutum, nihil intactum relictum, infra, supra, in hortis, in cellis, in tribus quæ adiuncta sunt Collegio, Templis, & cum apud viuos omnia explorassent, apud mortuos etiam apertis sepulturis explorare voluerunt, tota die laborantes, fatigati sunt, & nihil inuenient, non sine rubore eorum, qui adeo rem certam faciebant, vt etiam currus & vehicula adduxerint, quibus absque mora ueherent, quicquid inuenissent. Hac de re testimonium authenticum dederunt Status, quod impressum vulgatumque fuit, ad retundendam tum Gallobelgici vanitatem, tum Cambileniorum iniquitatē, tum aliorum crudelitatem, qui tam facile ijs adhiberit fidem, qui ut noceat Societati, omnia fingere, omnia mechtriri, omnia iurare licitum sibi persuadent; sicuti persuaserunt illi, qui oculis proprijs apparatum illum bellicum se intuitos affirmabāt. Testimonium autem ex Germanico in Latinum sermonem de verbo ad verbum hic describere visum est, quod tantò maius pondus habere debebit, quanto magis illi, qui testimonium reddunt, à nobis religione dissentunt, vt non religionis intuitu, nos tueri voluisse, sed veritatis ergo testimonium dedisse videantur.

Nos Henricus Matthias Comes & liber Baro de Thurn, & in Creatz, V. Welich, Ordinum
Lordo ff. hereditariu Hoffmaisteru Carinthia, hereditariu Marischalcus princi- Regni
palis Comitus Goricensis, Regia Maiestatis Hungaria & Bohemia Confiliarius, Bobemia,
Burgravius in Carlstein Generalis constitutus, Lieutenant Regni Bohemia supre- de inno-
muis. Leonardus Colona, Baro de Fels in Engelsberg, Regia Maiestati nominatus à centia
Consilijs, Regni Bohemia supremus Marischalcus campi. Jeanes iunior de Bubist Jesuita-
supremus Prefectus vigiliarum. & Guilhelmus Zakauetz a Zakar vs supremus rū Pra-
campio

genfum campi Decurio, prædicti Regni Bohemia. Omnibus cuiusque dignitatis, & ordinis,
in quorum manu bellicere venerimus, omnis illam nostram, & propensam violantibus
testime- postquam non solam ause perniciosem, malum cum P. affusenium irruptionem
quum.

Metropolam huius R. gni celeberrimi; sed eti. ipsi post illam c. al. amitatem, famosus
quidam rumor, & libellus perniciosus, contra Reverendos Partes Societatis IESI,
pro palam diversis temporibus spargebatur; quasi illis Patribus, Prædicatoribz in Col-
legio, maximus apparatus bellicus, non contemnenda manus milium, ut Patria
desertum congregara, & in promptu esset; decrevimus, nullam industriam
& diligentiam praetermittere, non in aum Collegium rifeand, & ad veritatem eam
(commune malum propellendi causa) omni conatu indegandam; unde maiore stu-
dio flagrantes cognoscenda veritatis, scripici inquisitione, per confiteos, evi-
statum huius Regni Equestris, & ciues, & addiclos Decurianos milium, torum
Collegium, concilium, cellaria, cryptas, templo, tures, ubique lacorum omnia abdi-
ca laustrari mandauimus. Verum nac ministrum quidem signum illarum rerum, nec
bombardarum, nec puluarum, aut armorum apparatum, maled minus copias
militares inuenierunt; cord cognoscentes PP. Societatis Iesu, coneras, ex male-
volentia quorundam inuidorum, surpi hac rea inustos fuisse. Cum itaque omni-
no extra omnem culpam inuenti fuisse, publicum innocentia testimonium, iure
merito à nobis peruerunt, quod nos veritatis amanissimus, & strenui propagna-
tores, mendaciorum hostes accerrimi; ipsa non debuimus, nec potuimus
negare. Testamur ergo publicū bisce literis, Patres Societatis Iesu, in Collegio Pra-
gens innocentess esse, declarantes omnia, quacunque inuidia percisi homines famo-
sa finixerunt de illo, falsa esse. Volumus etiam hoc nostrum testimonium, per publi-
cum aliquem Notarium descriptum, eiusdem auctoritate esse, ac si ipsum origi-
nale in iure exhiberetur. In huius rei argumentum, & testificationem, nos supra
nominati, supremus Generalis Leutenant, supremus Marschalcus campi, supremus
Præfectus vigiliarum, supremus campi Decurio Regni Bohemia, has literas proprijs
sigilli munimus, & manu propriâ subscribimus; & in signum maioris fidei, & te-
stificationis, rogauimus Illustres, Magnificos Dominos Regni Officiales, Iudiciorum
Affigores, Regia Maiestatis Hungaria, & Bohemia Vicarios, & Consiliarios, ut et-
iam su a sigilla imprimerent. Datum Praga 23. Septembris. Anno 1611.

Henricus Matthias Comes à Thurn, Burgravius in Carlstein.

Leonardus Coloua, Baro à Fels supr: campi Marschkal,

Ioannes Junior à Bubna, supremus campestrium vigiliarum Præfectus.

Guilielmus Zakauetz à Zakavv supremus campi Decurio.

Adamus à Sternberch, supr: Burgravius Regni Bohemiae.

Adamus junior à VValstein. Iaroslavus à Martinitz.

Christophorus senior à VVratislau.

Georgius à Thalenberg. Tiburtius Zdziarski.

Hæ sunt Historiae, Rex Serenissime, hæc exempla, atque de-

Creta, quibus in Regnis, ac Rebus pub. vel yniuersim, vel ex parte Catholicis, hactenus Societas nostra cōuicta est, scilicet, iniquitatis. Vere si aduersarij nostri, mutato animo, innocentiam nostrā tueri vellent, nō video quibus firmioribus argumentis, certioribus ué testimoniis vt possēt; cū ex iis nihil aliud colligatur, quā nos vel moribus esse religiosos, vel doctrinā Catholicos; & si quid nos passos ostendunt, non nisi ob Catholicam religionem, passos esse declarant; quod nos vltro fateri non erubescimus; nec vitio nobis, sed gloriæ Christi triquandum esse existimamus.

DE ANGLIA CAP. XV.

VNA restat Anglia, quæ quo schismate sit perdita, qua hæresi polluta, quām item vario persecutionum genere Catholicorū reliquias afflictet, nemo est qui nesciat; cū verò in eo Regno multi sint Catholicj; ad hos solandos, & infide conseruandos, aliosqué ad ouile Christi reducendos, Societas suam operam dicauit, multosqué Sacerdotes, doctrinā insigne virtute conspicuos misit, mittitque quoties mittendi facultas datur. Ex plurimis, qui illata vineam coluerunt, licet multi s̄ sp̄s capti, damnati, morte multistati fuerint, nullus tamen alterius criminis iudicatus fuit, quām religionis, esto crimen istud (si crimen appellari potest) maiestatis appellaretur. Postremis annis, occasione coniurationis aliquorum in Regem Jacobum Henricus Garnetus è Societate Iesu, in suspicionē huius criminis venit, qui captus, damnatus, supplicio affectus fuit. Hinc factum, vt aduersarij nostri, Societatem particidij insimulant̄, ex Anglia quoque argumēta perant, productō in medijs præcipue Garneti, & Ricardi Valpoli exemplo. Nos igitur vtrumque ab hac calumnia vindicare, & Societatem in Anglia vnius religionis causa agere, & pati ostendere volumus. Et quidem si ad manum esset Apologia pro Garneto, ab Eudemon Ioanne edita, nullo opus esset labore: omnia enim quæ desiderari possunt, abunde ibi sunt; sed quia non omnes illam habent, pauca ego excerptam, quæ pro veritate cognoscenda sufficiant.

Et qui-

Et quidem quo ad Valpolum, facile est ostendare, non ipsum facinorosum fuisse; sed calumniam ab Anglicano odio in eum profluxisse, res ita se habuit: Quidam *Squirus Anglus*, cum in Hispania conuersus ad Catholicam religionem fuisse, deinde in Angliam rediisset, captus fuit a *Comite Essexio*, magna potentiæ viro, & cum subijceretur quæstionibus, vi tormentorum, in seipsum mentitus est: fassus enim est, se in Angliam venisse, ut *Reginam Elizabetham*, & ipsum *Comitem* veneno tolleret è medio. Cum vero Comes vellet, ut *Squirus*, quod in quæstionibus fassus erat, in iudicio confirmaret, ad tribunal ductus est, & ibi accusatus, & in accusatione sunt additæ alii conaplices, inter quos *Valpolus*, tunc *Squirus* omnia negavit, & vi tormentorum se mentitum asseruit. Sed iterum decipitur, si illi spes salutis si fateatur; spe illektus, fatetur. Verum cum postea delusus, ad patibulum ductus fuisset, publicè circumfuso populo audiente, testatus est, se prius vi tormentorum, deinde spe vitæ, in seipsum, & in alios illud mendacium esse commentum, & cum virginetur, ut vel saltem de Valpolo fateretur, de illo maximè negavit: imò ipso inscio ex Hispania, ubi tunc degebat, discessisse affirmauit. Res antiqua est; & alias confutata; sed aduersarij hæc mendaciorum crudera, pridem in sua iniuitate sepulta exhumat, vt ijs, si fieri possit, innocentem Societatem obruant.

Garnetum
sus
S.I. Con-
jurationē
contra
Regem
Anglia
factam
omni flu-
dio impe-
dire est
consensu.

Quoad *Garnetum*, virum, omnium qui illum nocuerunt, opinionem pium & sanctum, illum traducunt *Edeardus Coquus Anglus*, & *Casabonius Gallus*, à quibus plenam mendaciorum sarcinam accepit noster veritatis patronus; qui si veritatem amasset, eam apud *Eudemon Lanennem* inuenisset. Breuissime quædem affero, ex quibus colligi possit, *Garnetum* non solum non particidam, sed partidij innocētissimum fuisse, nec auctorem, suaforem, aut complicem coniurationis fuisse; sed coniuratiōni quibus potuit modis obstitisse. Cum enim nondum vlam de coniuratione notitiam haberet, sed solum ex coniecuris quibusdam aduerteret, Catholicorum aliquos animo graue aliiquid agitate, malis obuiam serio ire statuit. Primo igitur

Sicut etcepit frequentius & feruentius in concionibus de patientia malorum, & propriâ Christiano tum fortitudine disputare, atque horrari, vt ferendo vincere, quam resistendo vinci malent. quia in te adeò progressus est, vt Catesbeum, coniurationis caput, ægrè ferret, nec amplius, ut solebat, tum frequenter cum *Garnet* ageret. Deinde Romam *Garnetus* scripsit, sed dubitare, ne aliquid accideret, & ideo consilium petere, quid sibi faciendum. & cum responsum habuisset à *Proprio Generali Societatis*, tum à *summo Pontifice*, vt pro viribus omnes turbas & conspirationes impediret, ipse conuocatis, Catesbeio, & aliquibus aliis, quorum animos aduertebat esse turbatos, illis voluntatem *summi Pontificis* exposuit, grauissimè monuit, ne in uito Christi Vicario quicquam tentarent, si secundus fecerint. Dic irato, felicem exitum ipsos non habituros. Demum, cum in confessione, coniurationem à *Grienvaldo* ipsius Catesbei nomine accepisset, per eundem ea consilia Catesbeio suggestit, vt teste ipso Grienvaldo, maiore diligentiâ ac fide suggerere non potuisset, si de summi Pontificis capite, controversia fuisset, omnino à tanto, tamque immâni & Christiano homine indigno facinore, deterrebat, qui a vero ea conditione secretū illi creditum erat, vt nisi aliunde illud intelligeret, taceret, alto silentio rem totam inuoluebat.

Ex his colligo Primo falsum esse, Garnetum fuisse auctorem suisorem, complem coniurationis, imò ab illa abhoruisse, & omni ope impedire voluisse. Colligo secundo, falsum esse, Garnetum unquam fassum esse, se complicem, veletiam conscientiū alio modo, quam per confessionem, imò ipso ultimo vitæ momento, magna animi Constatia, innocentiam suā testatum esse, affirmant omnes, qui eius morti interfuerunt. Tertio colligo, falsum esse, Garnetum animasse Catesbeium ad facinus, sed potius deterruisse. Colligo quartò, falsum esse, Garnetum ob aliam causam esse damnatum, & morti adiudicatum, quam ob Catholicam religionem. & quia non reuelauit coniurationē, quæ sub sigillo confessionis, ea conditione illi credita erat, vt de ea nō loqueretur.

nisi prius aliunde de illa re notitiam haberet, quod ipsi se pote seruauit, quia sanctè seruandum in signis illius reuocariam esse existimauit. quæcunque ergo singit, & assingit alio Coquus Angliae, & ex eo Anonymus Prutenus, totum est falso. Spiritus enim tumultuandi, & coniurandi, longissime absuit à Garneto, sicut abest à Societate, ut ostendunt literæ Prepositi Generalis ad Garnetum datae, & ab Eudemon Ioanne relatæ.

Cur Gar- Sed oritur dubium, quare Coquus & alij, tam diligenter quæ-
netum, siuerint mendacia, quæ supponerent Garnetum, illumque forma-
Hæc iei- culis deformatum proponant contemplandum. Ad hoc re-
tor me- spondeo, quantum coniecturâ assequi possum; illam esse cau-
dacij in- fam, quia Garnetica fuit in vita virtus, & in morte constantia,
fame. vt omnium animos ad se rapuerit, & magna ob eius mortem
 cōmotio scuta fuerit; vt timuerint veritatis hostes, ne Garnetii splendor, falsitatis tenebras disiceret, & populo ad salutem
 facem præferret. Nec vana est coniectura, est enim fundata in
 iudicio, & relatione summorum virorum, qui adfuerunt, &
 de morte Garneti in eum, quem dixi sensum, magnificè scripsे-
 runt. Extant literæ apud Eudemon Ioannem, potentissimi Regis
 Legati, qui inter alia, mortem, inquit, tam constantem obitum ingens
 animorum commotione consecuta est, ve meo quidem indicio, plures ad Christum
 traduxerit, plusq; virilatè hoc tanto fortitudinis exemplo attulerit Patria sua,
 gñm virginis ipjs annis, quibus in hoc regno versatus est illud argumento esse pa-
 test, quod cum morib; in Anglia ait, ubi aequaliter cor caputq; preditoru carnifex ex-
 tulerit, à multitudine acclamari, viuat Rex; in hoc supplicio acclamatio nulla
 fuit. Hæc ille. Coniecturam confirmat, & veritatem aperit illud miraculum de sp̄cia, quod sancti rati hominis additum, animo-
 rum commotionem augebant; & ideo ad auertendum ab ad-
 miratione Garnetii populum, Coquus, & alij mendaciorum lutum,
 quo illū macularēt, quæ siuerunt; sed Deus est gloriosus in sanctis suis.

Denique aliud nihil hic restat, nisi vt eundem Garnetum ab
 æquiuocationis calumnia vindicemus; illum enim exigitat
 tranquam mendacem, sacrilegum, & eius occasione in om-
 nies Doctores Catholicos inuehūtur. Quia vero multi hac
 rescripserunt, breuissime me expediam; negando Garnetum

Si quam probasti illam aquiuocationem, quam illi aduersarij imponunt, que vel mendax est, vel mendaciam continet, sed illa solum, quam didicit ex sacris literis, & cuius exempla à sanctissimis viris accepit. Vellem enim mihi responderent aduersarij, quid sentiant de Abrahamo Patriarcha sanctissimo, quando Sarum non coniugem esse affirmat, sed sorem, verum Abraham mentitus fuit? Quid de Iacob viro praedicto, quando se Iacob negavit, Esau affirmauit, an fuerit mendax? Quid de Davide Rege & Propheta, secundū cor Dei, Gen. 27. quando cum à facie Saulis fugeret, ab eo mitti Sacerdoti nūcibat, an ipse quoque mendax? & si Rex & Propheta mendax, quis verax? Quid de Iudith foemina probatissima, de qua Iud. 10. 11. diuinum testatur oraculum, non fuisse, qui de ea loqueretur verbum malum, cui, ut Holofernes facilius deciperetur, Deus addidit splendorem, eritne qui in ea mendacium aperiat? Sed ne longum faciamus, quid dicent aduersarij de Christo ipso, quando se longius ire finxit? quando filium hominis extremitatem iudicij ignorare dixit? quando loquens in parabolis, volebat, ut Iudei audirent, sed non intelligerent? Ad hæc & plurima alia similia, quid dicent grandes isti etiam Diuinorum Atlantes? quid clamabūt? quid vociferabuntur? ego expecto, ut ne nos à mendacio absoluant, se execrando mendacio irretiant, & Abraham, Iacob, David, Iudith, & Christum ipsum mendaces pronuncient. Sed tunc præstabit nos cum Christo & Sanctis, (si ita fas loqui) esse mendaces, quam cum Calvinista aliquo esse veraces: & grande solatium nobis erit, inquit S. Hieronymus, *q̄s non placere, quibus displaceat Christus.* Rursum vellem dicere mihi si à latronibus cum S. Athanasio perierent ad necem, an essent imitaturi S. Athanasium, ut uno verbulo periculum patibili declinarent, an essent futuri tam religiosi, ut ne veritatem inuoluerent, in malam crucem irent?

Nam vero si vtrumque extrellum vitare velint, ut neque mendacium admittant, neque Christum, culus in ore dolus non

est, mendacem faciant; medium autem ipsi reperiit neque
ant, ne illos pudeat Doctorem Catholicum accedere, quin illi
los inter utrumque extreum, recto tramite doceat incede-
re. Docebit enim magnum disserimen inter haec duo esse, vi-
delicet regere verum, quod sit per illam equiuocationem,
quam *Garnet* admisit, & licita est, & dicere falsum, quod sit per
mendacium, & nungam licet. Quod autem *Campianus* docu-
erit, licere loqui contra conscientiam etiam cum iuramen-
to, is non est partus ipsius, est suppositius, sicuti & plurimi
alii. Et manifeste probatur, nam si *Campianus* & *Garnet* illam me-
daciem doctrinam probassent, facillime omnes difficultates,
& mortem evadere portissent, affirmando & negando, &
iusurandum interponendo ad decipiendos iudices, quod
non fecerunt, quia omnino doctrinam illam reprobaverunt.
Mentiri enim a Catholicis est alienum, proprium Heretico-
rum, quibus quicquid liber, licet, neque hie volo ipsorum

Cap. 20. mendacia enumerare, neque referre quod narrat *Bal-
fieri* in vita Caluini, sed didicisse, licere ad promouendam Dei
gloriam, & Euangeliū suū non modo mentiri, sed etiam
innocentes per calumniam circumvenire, & merito, quia
cum illud Euangeliū sit fraudulentum, non nisi fraude vi-
detur posse promouetri. Similiter rato *Zwinglium*, qui revo-
**Lib. de
falsa &
vera do-
ctrina** cans primam sententiam, de praesentia Christi in Eucharistia,
ait, se pridem falsitatem agnouisse, sed tempore fuisse seruen-
tum, id est, in te fidei mentendum, pro albo docendo nigrum.
Demum mitto Lutherum, qui cum maxime a Pontifice Ro-
mano abhorret, & nihil minus, quam de eius obediēti cogi-
taret, ad illas literas illas dedit, quas refert *Sutius*: *Beatisime Pater,*
An. 1517. *Inquit, prostratus un me pedibus tua Beatitudini efforo, cam omnibus quod sum &*
*baber, via falsa, occide, voca, revoca, approba, reproba ut placuerit; voc Christi
te presidem & loquemur agnoscam.* haec ille, qui non equiuocabat,
sed in re grauissima apertissimum mendacium usurpabat.

Memini ego cum ante paucos annos Caluinista, scurvi vo-
cant Picardita, eam Cathedram Pragae occupasset, in qua o-
lim Ioannes Hus suam heresim promulgarat, & illam Diuini
cultus

Cultus vniuersitatis, quam adhuc Hussites scrubabant, amandassem;
 & propterea populum grauiter offendit, esse intellexisset, si
 tunc timeret; populum placare volens, quæ sustulerat, re-
 poluit, eamque rationem reddidit, quia videlicet temporis
 seruendum esset; simulateque ac mentiri licet, quo in ge-
 nere ipsum Paulum Apostolum aliquando peccatum mor-
 tale admisisse, ore impuro pronunciauit. Sed Hæreticos in
 mendaciorum futo inuolutos relinquamus, & ad ultimum
 propositionis nostræ caput descendamus, nostraq; testimoni-
 a cum aduersarij testimonij comparamus.

**TESTIMONIA PRO ET CONTRA SOCIETATEM EX-
 penduntur: & viri maior fides adhibenda sit, de-
 cernitur.**

Capit. XVI.

NON disporto hinc, utri in rebus Societatis magis creden-
 dum sit, mihi ne, qui nihil assero, quod non habeam per-
 spectum; an illis, qui de ijs differunt, quæ prorsus nesciunt.
 Nam si hanc disputationem suscipere, facile accidere posset,
 ut vel tanquam pars non audiret, vel tanquam arbiter suspé-
 catus haberet. Alios igitur, quos aduersarij obijciam, profer-
 re constitui, ut auctoritatem auctoritati, testimonia testimo-
 nijs, homines hominibus, veluti clipeos telisorum retun-
 dendis, quin etiam retrorquendis opponam; illudque effici-
 aam, ut velint nos in verum a nobis, falsum ab ipsis stare fate-
 antur; modò illud concedant, quod sapientes omnes conce-
 dunt, ut inquit in sua arte credendum; & sieut cæcus non
 iudicat de coloribus, sic cum de bono publico, de Republicæ
 fine omnitarie, de recta Principum gubernatione agitur, non
 quos liberaudiendos, sed peritos, sed sapientes, sed eos, qui
 cum laude ad Republicæ clavum sedent, in consilium adhi-
 bendos. Iam altissimum quasi veritatis montem animo & co-
 scientiam, & inde veluti ex speculo, mente & cogitatione
 orbem uniuersum circumspiciamus, omnia ora & studia
 intulimus, & quinam Societatem nostram orbi Christiano-

vel vtilem dicant, vel noxiari afficent, diligenter est
damus.

Romani

Pont.

Tibetis

pro Sot:

Quatuordecem Romano: Pontifices ætate sua vidit Societas; et
ijs paucos reperies, qui diutius vixerint, & Societatem ma-
gnis beneficijs, magnis ornamentijs non illustrarint. Mu-
lti enim confirmarunt, omnes Ecclesiaz utilissimam prædicar-
runt, ab impugnatoribus defenderunt; inter quos præstite-
runt tres Pauli, unus Julius, duo Pij, unus Clemens, duo item
æterna memoria digni Gregorij.

Bulla qua

incipit,

Paulus

Episcop.

an. 1549.

Bul: Di-

cte fili.

anno

1552.

Bul: In-

numerab-

iles. an-

no 1568.

Bul: Dñ

indecess.

1571.

Bul: Sal-

an. 1576.

Bul: S. C. -

dente an.

1584.

Et quidem Paulus III qui primus Societatem instituit, & co-
firmauit, illam egram fertilem, qui nō singulis annis, sed singulis diebus, mul-
tiplices ubereq; fructus, ad summi Regis laudem, & fidei incrementum, verbo &
exempli produceret, appellauit.

Iulius autem III. qui secundus Societatem confirmauit,
reiectis seculi vanitatibus, ipsam gratum atq; summo praebere, sub humiliatis & pauperi-
famularum, & feruens ibus studijs per exempla virtutum, & solidam doctrinam,
alios ad Diuinam maiestati obsequia trahere, asserit.

Pius IV. Religiosos Societatis, sicut homen, inquit, fidorum Iesu-
assumperunt, ita opere, doctrina, exemplis, ipsam Dominum Iesum Christum imi-
tari, eiusq; vestigia sequi nituntur.

Pius V. Innumerabiles, asserit esse, fructus, quos Christiano orbis Societate
Iesu attulit, & affert, que proprij sanguinis prodiga, ut verbū Dei efficaciam plana-
ret, Maryj: rore deo se supposuit, & Regna ipsa ad Christi agnitionē perdidit.

Gregorius XIII. quo nullus pluribus, maioribusq; priu-
legiorum firmamentis Societatem stabiliuit, inter plurima,
qua in nostri Ordinis Pontificali maiestate varijs à se editis
Constitutionibus prædicat, Societas Iesu, quam venerabilem,
appellat, filios tenuquam palmices esse, ait, quiccorū seru orbe extensi, tam in ou-
ibus dispersis, & extra ouile Christi, sacrosancti imperij Christiani tuclam aber-
rantibus, reducendis, quam in lupus yspertinis, & leonum casuio in deuorationem
& Asce- expositiis reclamandis, & tam in nationibus Christiana religione initiat, quam
dente an. inmanibus barbarisq; Diuini cultus, & politici ornatus ignariis gentibus, feritioq;
poriis, quam humano more viuentibus. Euāgelico sulco, & Ecclesiastica disciplina
romere, vt cùm Pontifice loquar, eruderandis, opinū verrimumq; fru-
stram in dies afferre non cesset, ad omnia péricula pro universali Ecclesia subven-
da, presto sint, & rebus arduis suscipiendo fructuosas operarios. Romano Pontifice
subministrarent. Hæc Christi Vicarius, cuius verborum monumen-
tingens

Ingenis & operis pondus accessit, cum idē Pontifex Collegium Romanum bonarum disciplinarum domicilium, mundi seminarium magnificentissimè extruxit.

Gregorius item XIV. in ipsius Societatis confirmationis deplorante, eam diuinā prouidentiā, nouissimū temporibus excitatam, adē cum universali Ecclesia coniunctam testatur, ut eius commoda vel incommoda, in ^{Bula Ecclie} commune sociis Ecclesia bonum vel malum redundare necesse sit.

Clemens VIII. quid de Societate nostra sentiret, id ipse declarauit Breui quodam Apostolico, Anno 1592. exarato, & Anno 1604. ab eodem confirmato, in quo dum Societati singularia quidem, sed per necessaria salutis animarum priuilegia, & facultates concedit, sic loquitur.

Sicut, inquit, de Catholicā religionē propaganda, & omnium salute procuranda, pro nostri Pastoratū muneri debito assidue cogitamus, sic in remotioribus orbis terrarum partibus, quorum status praesentes inspicere non valemus, fidelium B. S. et operarios sancti ministerio liberē remanemus. Proinde cum diu nobis exploratum fuerit, de Anno quāta charitate, Xelo, & sollicitudine dilecti filii Presbyteri istius Societatis (IESV) 1592. die ad remansima quaque loca, nullū parentes laboribus, nulla formidantes vita di- 21. Mar- fuscimmo, pro Christianā religionē propaganda, & pro Catholicā fide conservan- 15. & da, & ubi etiam opus est, restituenda, ac demum pro animarum salute procuranda Anno exire cœagerine, & adhuc carent, quantoq; item studio ac diligentia dominicum 1604. 28. agniti p̄s officijs, ac studiis, quibus assidue vacant, colere non desistereint; & hoc Aug. maxime tempore non desinant; nos sperantes ex eorum fidelī ac diligenti opera, maiores in dies fructus Ecclesiam Dei perceperam esse, quo magis ipsi fuerint A- postolicā auctoritate suffulti, &c. plenam & amplam auctoritatem Apostolicam, senore presentium facultatem concedimus, & in dulcemus, &c.

Paulus demum V. duplex huius veritatis testimonium in ipsa Societate confirmando producit, scipsum, & orbem univer- ^{Bula} sum, quibus sanè qui non credit, is credendi facultatis ex- ^{Quantū} pers. credendus est. Sed Pontificem, ex Petri sede loquentem, ^{Anno} 1606. audiamus. Quantam, inquit, religio Societatis Iesu in Ecclesia ad fidei, pie- tatis & religionis augmentum proficeret, & iudeis magis proficiat, nos ipsi scimus, & Christiana Republica nouit uniuersa. Hac summus Christi in terris Vicarius, qui cādem auctoritate, & eodem loco diserte addit, ^{cur} banc generis hostis diuersimode ^{banc religio-} nes perturbare, & ab incepsa retardare malis artibus eniatetur. Ergo si su- premi Iudicis sententia stemus, non propterea ^{Anonymous}, reliqui-

feliquique veritatis, & crucis Christi iurati hostes Societatem persequuntur, quod vel patricidia, vel scelerata propter, sed quia opera lucis, quam ipsi sustinere non possunt, perpetuo in Ecclesia Dei edit.

Hæc summi Pontifices, id est, supremi nauis Petri Gubernatores, de auxilio quod à Societate in eiusdem nauis varijs cum hæresum, cum aliorum ignorantiae, malitiaue peccatorum fluctibus agitate, gubernatione accipiunt. Quibus plurimos alios Ecclesiæ Principes attexere possemus, qui non dissimilia de Societate testimonia, vel non rogati dedere, & quæ de Ecclesia vniuersali Pontifices dixerunt, de suis particularibus Ecclesijs ipsi affirmârunt. Sed omnes prætereo, vnum in Regno Poloniae S T A N I S L A V M KARNOVSKI Archiepiscopum Gnesnensem, Regni Primate, virum pietate in Deum, meritis in Patriam, auctoritate in Regno, nulli secundū accipio; eiusque verba in Privilegio Collegij Calissiensis, à se fundati, & iisdem ferme verbis à Se-renissimo REGE Stephano confirmati, expressa profero. Postquam, inquit, animaduertimus, singulari Divina prouidentia nostra secundo excitatos esse Reuerendos Patres Societatis IESV, qui sensim extirpantes ex Ecclesia Dei, absitos & inueteratos per contagionem vicinarum Provinciarum illius sacrum hæresum repres, nouas plantationes in Domino felicitas faciunt, inuentum in pietate & liberalibus studijs instruendo aeg. exercendo, ut quemadmodum per infectionem inuentutis, in scholis hæreticis Germania & Gallia, hoc malum in Regno irrègit; ita salutari, diuinituq; instituto antidoto, per eum, qua succedit, inuentutis reformationem, in scholis Catholicis antiqua & illibata, restores cas religio) minime cunctandum nobis esse existimamus, quin smo quanto citius elaborandum, ut predicta Societas Patres in nostra quoque Archidiocesis Gnesnensi, piam ac salutarem nobis manarent speremus. Hæc supremus rerum diuinatus in Regno Poloniae Antidote.

Sed ad alterum testimoniorū genus gradum faciamus, & à summis Pontificibus ad Generalia Concilia transeamus.

Num Socetas vidit Generale Concilium Tridenti, ad vniuersaliter orbis in maligno posito medicinam faciendam congregatum? Vedit, & ab eo singulare laudis & confirmationis priuilegium reportauit, quod tanti æstimandum est, quanti deceat.

um, nō leti aliquorū consultatione prolatū, sed totius Ecclesie in nomine omnipotentis Dei, eiusq; in terris Vicarij, congregatæ, ipso Spiritu sancto assistente grauissima deliberatione sancitum, astimari debet. Hæc sunt Principum Ecclesiæ testimonia, iam seculi Principes & Imperatores proferamus.

Quinque Societatis ætate regnârunt Augustissimi Cæsares, Carolus, Ferdinandus, Maximilianus, Rudolphus, & Mattheias. Horumne aliquis fuit, qui Societatem non clementissime amplectus fuerit? eiisque tanquam Christianæ Republicæ, ^{Romanæ} norum vtili, & ad reprimendos hæreticorum conatus necessariae, Imperatorum, Collegia, in suis Regnis ac Provincijs non fundauerunt? utque ab alijs fundarentur, clementer consensum praestiterit? ^{Caroli} Panormi in Sicilia, ^{Ferdinandus} Viennæ in Austria, Prague in Bohemia, Oenipotenti in Tyroli, Tyrnaujæ in Hungaria Collegia fundauit. Hæc postrema Maximilianus confirmavit, & stabiliuit. ^{Rudolphus} Brunæ in Morauiâ Domum Probationis, Turocij postea Selliaz in Hungaria, Glacij in Bohemia Collegia erexit. ^{Matthias} Lincij in Austria, & Zagrabiz in Croatia, similiter Collegia instituit. Cæsares imitati eorum Fratres, Filii, Filiaz, atque Nepotes, quot Collegia Societati fundârunt? ^{Carolus} Ferdinandi filius, & Maximiliani frater, Græcij in Styria, quale Collegium, qualeisque Academiam erexit? ^{Magdalena} ciuius soror Halæ in Tyroli, altera soror ^{Eleanora} Mantua in Italia Collegia fundârunt. ^{Ferdinandus} Caroli filius, & antiquum Græcense Collegium à Patre fundatum auxit, & noua Lapaci in Carniola, & Clagenfurti in Carinthia Collegia instruxit, eiusque Frater ^{Leopoldus} Collegium Passauij in suo Episcopatu collocauit. quiduo ultimi Archiduces ^{Ferdinandus} & ^{Leopoldus} plurima alia domicilia, & Collegia in suis ditionibus eidem Societati extructe moluntur. Vident enim Principes non minus Christiana pietate, quam Austriaca gloria Sæcullissimi, quantum adiumenti in ingenua educatione, & vera religione percipient populi, corum imperio subiecti.

Sed Austriacos & Austriam relinquentes, totam Germaniam circumspiciamus, & videbimus omnes ^{Illustriss:} Sacri Romani

Tesses mani Imperii Catholicas Electores, aliosque eiusdem Imperii Praesidem
Rom:Im- pes, Societatem ad eum Ecclesiae ytilem existumasse, & sextantam
perij Ele- illam ad levocarint, in quo suis ditionibus, & Collegia, et
ctores Ca- Academias fundarint, & fundare non desistant. Ipper
tholici. quos omnes mirifice splendet serenissimum Bauaria. Digne
 munificentia, quâ ea Societati Collegia instituerunt, ea do-
 micilia ædificârunt, quæ cum humilem Societatis affectum
 superent, Ecclesiaz tamen splendorem, & singularem optimo-
 rum Principum pietatem, eximiumque in Diuino propagan-
 do cultu, animum ostendunt.

Tesses, Iam ad Hispanorum Lusitanorumque Regna mentem
Regei, conuertamus, & nobilissima ac nunquam moritura Ca-
Hisp: tholicorum, Serenissimorumque Regum de bona Societatis
Lusita- existimatione muhieta intueamur. Videbimus enim poté-
 tissimos illos Reges, nō latius Imperium suū, quam Societate
 nostrâ, tam in Hispanijs, Lusitanijs, Flandrijs, cæterisq; veteris
 mundi, in ditione sua positis partibus, quâ in ipso orbe nouo,
 in ipsis Indijs patere voluisse, ybiq; Collegia, ybiq; Societatis
 domicilia, vt quos virtus humana Hispanorum subiecit im-
 perio, eos Societas nostra Christi subiiciat Euangelio. Et ut
 Catholicorum Regum in nos liberalitas agnoscat, illud
 vnum referam, vt Salmaticense Collegium, pridem inchoa-
 tum, nunquam absolutum, tandem perficeretur à fælicissime
 memorij Margarita Hispaniarum Regina, grandis Coronatorum
 summa superioribus annis testamēto legata fuit, à Serenissi-
 mo vero coniuge Rege grandis anni censu, summa vlti-
 mis hisce temporibus attributa, vt nimirum aucto vestigali,
 religiosorum quoque familia augeatur, & Deo, Ecclesiaz, ac
 Regno facilius, feliciusque in nobilissima Ciuitate, celebri-
 maque totius Hispaniaz Academia seruiatur.

Pergamus in Gallias, vbi sacerorum *Hennici IV.* Regis Chri-
Tesses stianissimi in nos amorem adhuc viuum atque spirantem
Christia- inueniemus, Collegium Flexiense, cordis Regij sepulchrū, &
nissimi amoris testimonium intuebimur, & quod gratissimum specta-
Reges. culum præbebit, parentis amorem in *Filiū Regem item, Chri-*

statim suam postmodum quae in hereditario transfrui videntur
sunt; & quae si noscum Regina Mater faciat Rex, modo vell
autem, facile intelligemus.

¹⁵ Baldem facilitate, qua Germaniam, Hispaniam, Galliam,
Iridas peragranitius, Italiam quoq; peragrare possemus; & ^{Tess.}
inde tot ferè testimonia, omni acceptione digna, de Societa-
tis morib; atq; doctrinâ excerpere, quos sunt in ea Regna,
Respublicæ, Principes, & Ciuitates præcipuæ. Sed quia
resclatior est, quam ut nullus possit negare, ideo ne Serenissi-
mam M. V. diutius fatigem, in patriam redibo, si tamen
prius vincum testimonium omnium instar protulero. ^{s. Carol.}
Is est S. Carolus Borromæus, qui non solum ætate nostra vi-
xit, sed Societati coniunctissimus fuit, tamque (si nullus ali-
us) intus, ut aiunt, & in cute cognouit. Is semper Societatem ^{quanti-}
vincere dilexit, & paternè fouit; adeoq; operi salutis aptam iu- ^{secerit}
dicavit, ut semper illius opera vti, semper in sua Archiepisco- ^{Socie-}
pali Ecclesia, qui numerosissimo Mediolanensi populo panē
frangeret, è nostris esse; semper suorum laborum, suarumque
visitationum comites nostros habere voluerit; & demum
Mediolani Domum Professam exerexit, Collegium fundau-
rit, sicuti Aronæ Domum Probationis instituerat. Sanctus il-
le fuit, Societatem intimè nouit, amplum de eius innocentia
& verbo testimonium dedit; si ipsi non credatur, cui obse-
ctro credendum erit?

In Poloniâ propero, in cuius primo vestibulo Serenissimum ^{Sereniss.}
Sigismundum II. Regem, sapientiam, experientia, potentia verè ^{Polonia}
Augustum ostendo, qui tantè Societatem fecit, ut primus il- ^{Reges}
lam in Regnum admiserit, Regia auctoritate firmârit, & ad eius ^{testes pro}
studia, tam spiritualia, quam literalia in amplissima Vilnensi ^{Soc: Iosu.}
Ciuitate promouenda, celebre S. Ioannis templum Parochia-
le, nostro Collegio (ut ita loquar) incorporârit; Regiamque
suam Bibliothecam testamento legârit.

Sigismundo succedit Stephanus Rex Serenissimus, pru-
denter, pietate, rerum magnarum cognitione nulli secundus;
qui si testimonium ex eo poposcero, haud dubie respo- ¹⁵²
ndebit, si Societatem Regno minus vtilem aut necessariam exi-
stisset,

stimasset, nunquam illi Collegia, Riga, Berest, Polack, Elizavetopolis,
Varadinus, Alba Iulia, fundasset; nunquam vel populos erudiendos
credidisset, vel iuuentutem erectis Vilna, & Claudiopolis Academias
is institueritdam tradidisset.

Iam Serenissimam M. V. appello, quæ instar omnium ro-
sumonium mihi dabit, omni omnia veneratio ac fulcips
endum; quo, vt spero, non solum reliqua superius allata
confirmabit, sed etiam manifestum faciet, se propter
hanc religionem semper clementer complexam esse, in for-
am tutelam suscepisse, ei Domos Novitiatibus, Collegia, ac
magnificentissima Templa Orsa, Vilna, Cracowia, exaruxisse, atque
bique extructa adiutuisse; quia semper illam vidit per re-
ctas probitatis, & doctrinæ semitas incedere; disciplinas
ingenuo homine dignas promouere; populos pietatem
edocere; peccata, in primis heresim, oppugnare; religionem
anitam propagare; in vincis Domini strenue laborare; patios
boni religiosi completere.

Porrò ne soli Pontifices, Imperatores, ac Reges Soœfeta-
tem dilexisse, atq; promouisse videantur; possem in omnibus
Regni ac Provincijs in numero Maguates, ac Vinatas eti-
usque Ordinis Sacri & secularis afferre, qui idonei de Societate
Ecclæ- quod Principes senserunt, & fundatis Collegijs, fauor vniuersi-
fici, Coll: so orbi de Societate iudicium testatum fecerunt. Sed omnes
Soc:fun- prætereo, domestica tantum exempla sumo, & in medium
duores. profero non homines obscuros, sed clarissimos viros; non
privatos, sed in dignitate constitutos; non è media turba ex-
cerptos, sed ex supremo Ordine selectos, qui eū generis splen-
dore nemini cedant; erate, doctriñā, experientiā, meritis mul-
tis antecedunt: qui nisi & Patriæ studioſi, & virtute probati;
& rerum periti fuissent, nunquam tantam in Republica au-
toritatem habuissent, nunquam eorum consilia in publica
administratione admissa fuissent.

Ducit agmen omnium memoria celeberrimus Cardinalis
Hosius, Hosius, qui primus in Regno Poloniae Societas Collegijs
Cardinae Brunshergensis fundauit, quia illam in Concilio Tridentino
saluti

Amisit apud patrum fratrem, vit prudenter sumus agnouisti. Illum ^{lū, pri-}
boni patris nullus grauissimi Præsulcs, qui ipsi quoque in suis ^{mus in}
Ecclesijs Collegia erexerunt, vti Illustrissimi & Reueadis-^{Poloniæ}
simi, Andrea Noskovski Pultouia; Valerianus Vilna; Adamus Iesuitas
Kohut Posnaniæ; Stanislaus Kornyevski Calissij; Petrus Koska, adduxit.
C. Petrus Tysicki Torunij, & Venerabile virginum S. Benedicti
Calmonse Monasterium. Hieronymus Rozwadowski Gedani; Martini Szy-
skovski, & Paulus V Volucki Luccoria; Andreas Prochnicki, adiunctan-
tibus tribus virtutis magnis, Camenecij; Nicolaus Iazloviacki Capita-
no Smolenski, Stanislaus Lanczorowski Capitanco Skalensi, & Valentino Ale-
xander Kalinovski Capitanco Camenecensis, & Podolia Generali. Ad-
denuit M. N. Radziwilli Lomza. His addo Residentias tum Plociaæ,
tum Przemysliae institutas, illam ab Illustrissimo Martino Szyszkow-
ski Episcopo Plocensi, hanc ab Illustrissimo Stanislaw Siecinski Episcopo
Tranisieni, quam in ita benevolentia souent & promouent,
Illustrissimus ^{Adm: Stanicki} Palatinus Belzensis, & illius loci
Capitaneus, ac Adm: Reu. Hieremias Krasicki Præpositus Præmis-
liensis. Et quia quæ à cōmunitate fiunt, maiorem autorita-
tem habere solent, ut pote plurim consilijs examinata; ideo
addenda sunt ubique sacra venerabilium, pietateque & sapi-
entiâ illustrissimorum Canonicorum Collegia, quæ suis calculis,
favorum Antistitutum vota, Ecclesia & Reipublicæ salubria esse
comprobarunt.

• Nam verò si alios ordinis secularis Fundatores aspiciamus, Testes
siton minorum in his, quâm in primis sapientiæ ac dignitatis
splendore reperiemus, & vt Regias Serenissimi Regis Ste-
phani, Serenissimaque M: V. fundationes in Polonia, Lithuania:
nia, Russia, Livonia, Hungaria, Transylvania institutas,
tanquam in altiori gradu collocatas, omittamus; ubique
viros illustrissimos, & optimè de Republica meritos intue-
bitur. Nestoris Sacri R. Imperij Principem, & Ducem Christo-
pherum Nicolaum Radziwilium Palatinum Vilnensem. Lublini Col: Sec.
tum ex equite ordinis; postea sacri purpuratorum collegij in hoc
Benedictum Maciejowski, eiusque sororem Catharinam à Maciejowice Regno
viro quod premissam Castellanam Nicolaum Zborzydowski fundat.

stimasset, nunquam tot illi Collegia, Riga, Dierpoli, Palatia, Elbing, Varadin, Alba Iulia, fundasset; nunquam vel populos erudiendos credidisset, vel iumentutem erectis Vilne, & Claudiopolii Academias insititnendam tradidisset.

Iam Serenissimam M. V. appello, quæ instar omnium regnumonum mihi dabit, omni omnium veneratione suscipiendum; quo, ut spero, non solum reliqua superius allata confirmabit, sed etiam manifestum faciet, se propter eam hanc religionem semper clementer complexam esse, in suam tutelam suscepisse, ei Domos Nouissimatus, Collegia, ac magnificientissima Templa orsa, Vilna, Cracovia, exstructisse, atque ibique exstructa adiutuisse; quia semper illam vidit per ecclesias probitatis, & doctrinæ seminas incedere, disciplinas ingenuo homine dignas promouere, populos pietatem edocere, peccata, in primis heresim, oppugnare, religionem animam propagare, in vincis Dominis strenue laborare, partem boni religiosi completere.

Tesses Potentie Regni Proceres Ecclesia Coll: Porro ne soli Pontifices, Imperatores, ac Reges Societatem dilexisse, atq; promouisse videantur, possem in omnibus Regnis ac Provincijs in numeros Maguates, ac Vinatas vtriusque Ordinis sacri & secularis affecte, qui idonei de Societate præterea, quod Principes senserunt, & fundatis Collegijs, suum viriliter exempla simo, & in medium præstero, domestica tantum exempla simo, & in medium præstero non homines obscuros, sed clarissimos viros; non priuatos, sed in dignitate constitutos; non è media turbæ excerptos, sed ex supremo Ordine selectos, qui cū generis splendori nemini cedant, etate, doctrinâ, experientia, mensuris multis antecedunt; qui nisi Patriæ studiosi, & virtute probati, & rerum periti fuissent, nunquam tantam in Republica auctoritatem habuissent, nunquam eorum consilia in publica administratione admissa fuissent.

Ducit agmen omnium memoria celeberrimus Cardinalis Hosius, qui primus in Regno Poloniae Societas Collegiam a Cardina Brunsbergensem fundauit, quia illam in Concilio Tridentino saluti

laret undaturum hacq; vti prudenter sumus agnoscimus. Illum ^{lū, p̄m} combati fuit multis grauissimi Præsules, qui ipsi quoque ipso suis ^{mū in} Ecclesijs Collegia treverunt, vti Illustrissimi & Recendissimi Poloniæ sumi, Andreas Nojkowski Pultouïz, Valerianus Vilnæ, Adamus Iesuistæ Kohaïs Postnæ, Stanislaus Karkowski Calissij, Petrus Koskæ, adduxit. Et Petrus Tylicki Torunij, & Venerabile virginum S. Benedicti Calmense Monasterium. Hieronymus Rozazewski Gedani, Martinus Szyszkowski, & Paulus V. Plucki Luceoriz, & Andreas Prochnicki, adiunctus tribus tribus vitiis magnis, Camenecij, Nicolao Iazdoviecki Capitanus Smolenski, Stanislaw Lanckoronski Capitanus Skalensi, & Valentino Alemany Kiliański Capitanus Camenecensis, & Podolia Generali. Ademus Neodvorski Lomæz. His addo Residentias tum Plociaz, tum Przemyslia institutas, illam ab Illustrissimo Mariano Szyszkowski Episcopo Plocensi, hanc ab Illustrissimo Stanislaw Siecinski Episcopo Przemysliensi, quamvisira benevolentia souent & promouent, Illustrissimus Adamus Szaniowski Palatinus Belzensis, & illius loci Capitanus, ac Adm: Reu. Hieremias Krasicki Præpositus Præmislensis. Et quia quæ à cōmunitate fiunt, maiorem autoritatem habere solent, ut pote plurium consilijs examinata; ideo addenda sunt vbique sacra venerabilium, pietateque & sapientia illustris Canonorum Collegia, quæ suis calculis, saorum Antistitutum vota, Ecclesia & Reipublicæ salubria esse comprobarunt.

Nam verò si alios ordinis secularis Fundatores aspiciamus, Testes spon minorem in his, quam in primis sapientiæ ac dignitatis splendorem reperiemus, & vt Regias Serenissimi Regis Stephani, Serenissima que M: V. fundationes in Polonia, Lithuania, Russia, Lituonia, Hungaria, Transylvania institutas, tanquam in altiori gradu collocatas, omittamus; vbique viros illustrissimos, & optimè de Republica meritos intuebimur. Nam sibi Sacri R. Imperij Principem, & Ducem Christophorum Nicolaum Radziwilum Palatinum Vilnensem. Lublini Col: Soc: tunc equites ordinis, postea sacri purpuratorum collegij in hoc Baranow, Radzivili, elusque sororem Catharinam à Maciejovice Regno Hispaniæ Prelatensem Castellanam. Nicolaum Zebrydovskij fundata.

42
 Palatinum Cracoviensem. Ante eam Comitem à Tarczyni Palatinum
 item Cracoviensem. Catherinam Tarczynam Ducasiam Successum.
 Altera item Catherinam à Fulstin Vchanska Belzensem Palatinam.
 Barbarā Comitissam de Tarnov Zamoſciā Regni Cancellaria, & qui ad
 vnum sed plurima sibi sua liberalitate deuincit Collegia. Nicet
 laum Danielovicz Castellanū Leopoliensem, & curiæ Thesaurar
 ium; pro cuius Collegij templo magnificè extruēdo, magaz
 aureorum summam tribuerunt duo Serenissimi Reges, Ste
 phanus & Sigismundus III. Iaroslauz occurret nobis Zophja
 Koſka Comitissa de Sproua, Sandomiriensis Palatina, eiusque
 filia Anna Ostroga Ducissa Voliniæ Palatina. Sandomiria Hieronymus
 Lezenice Gostomski Palatinus Posnaniensis. Leopoli eius soror
 Elizabetha Gostomska Sieniavskia Regni Marschalca; & præterea
 duæ Mieletia, Catherina Illustrissimi Ioannii Comitis ab Ostrogo coni
 iux , & altera eius soror; duoque fratres Stanicki, Adamus
 Palatinus Belzensis; & Stanislaus Præmisliensis Castellanus. Osi
 ergius Muſiek Palatinus Sandomiriensis, & qui in eo Collegio
 constituendo, conseruando, promouendo, singularem ambo
 rem declarauit, Stanislaus Zolkievski Kiiouiēsis Palatinus, & E
 xercituū Regni Poloniæ Ductor celeberrimus. Krofis Ioan
 Carolus Chodkewicium Comes in Sklov, Myz & Bykov, Ducatus
 Samogitiae, Derpatensisq; Capitaneus, totius Liuoniae Co
 missarius, & Generalis exercituū Magni Ducatus Lithuaniae
 Dux præclarissimus, cum lectissima foemina coniuge sua Zo
 phia de Mieles. Cracoviæ in triplici domo ad sanctum Petru, san
 ctam Barbaram, sanctum Stephanum: in prima S.M.V. reperi
 emus; in secunda nobilissimas familias, quæ certatim illam
 Domum Professam promouerunt, Kermanicam, Mnišouiam, Ze
 brzydowiam, Tenczyniam, Barzinia, Firleiam, Sapieiam; in tertia Serenissi
 mum Regē Stephanum, Annā de Lipnik Kormanickam, Castellatum
 Czechouiensem, & Thomam Plazam sancti Stephani Parochum,
 & præterea innumerā populi pietatē, quæ & Nouitiatū iuuit,
 & Domū Professam perpetuis eleemosynis alit. Sicuti in san
 do Casimiro Vilnensi, primo loco, eadē R.M.V. cum Ser
 enissima coniuge Regina Constanția reperiemus, Regiu Regis
 sancti

sancij compiti, Regia liberalitate ad perfectionem promouentes,
illude & ab aliis, & alijs pretiosissimis donis exstantes, tū
videbimus illustrissimos viros, Benedictum VVoyam Episcopum Vil-
nensem, Christophorum Nicolam Duxem Radziniensem, Iacobum Carolum Comitem
Chodkiewicium, Leonem Sapian M. D. Biobucium Cancellarium, Hieronymum
Voldowicz eisdem M. D. Thesaurarium, & alios quā plurimos Regni
Magnates, nobilissimā eiusdem templi fabricā liberaliter vr-
gentes, vt quām primum Societas ad gloriam Dei, & illius tu-
terefas Sancti, ibidem ministeria sua exercere queat.

Varsavia verò ob frequentes, qui ibi celebrantur, Regni
Cobuentus, non immerito dicemus Domum Professam
à toto fermè Regno esse institutam, quo tamen in opere,
maximè claruit pietas Illustrissimæ familie Gostomie,
tam in parente Hieronymo Palatino Posnaniensi, quām in filio
Iohanne Palatino Inovvladislauiensi, & Thoma fratre Palatino Ma-
souie. Quibus accedunt alij illustrissimi viri, & officijs in Re-
gno Poloniæ magni, Felix Kriski Cantellarii, Stanislau: VVarsycki The-
saurarii, & Andreas Bobola Camerarius. Demum vltimus tempore, nō
item meritis occurrit Magnificus Petrus Bal Sanocensis Subca-
merarius, vir doctrina, virtute, prudentia singularis, qui Resi-
dentialam suo tempore in Collegium vertendam Crosnae no-
bis instituit. Quod idem Rauæ præstiterunt duo fratres Stanis-
laus & Philippus y Volucj, unus ibi Capitaneus, Vexillifer alter.

Quia verò non ijs solùm qui bona pariunt, sed ijs etiam, Testes
qui parta tuentur & augent, & qualis debetur, fas erit hīc e-
os attexcere, qui singulari liberalitate & benevolentia hæc So-
cietas domicilia auxerunt, & magis stabiliuerunt, vti Pulto-
wic fecerunt Illustrissimi Antistites, Albertus Báránovski, & Marti-
nus Szyszkowski Posnaniae Illustrissimi itē præsides, Lucas Koście-
cki, Stanislau Karnkowksi, & Hieronymus Gostomski, Palatinus Posnani-
ensis, & Magnus Regni Marschalcus, & superioris Poloniæ
Generalis Andreas de Brin Opalinski, quos in eo Collegio iuuando
imperantur duo alij Illustrissimi, Andreas Opalinski Episcopus Pos-
naniensis, & Adamus Sandius Gzrankowski Palatinus Lanciciensis, &
majoris Poloniæ Generalis. Vilnae Georgius Dux, & Cardina-
litas.

Un Radziniłius, Melchior Gedroic^z, Episcopus Samogitiae, & annates
Vilnopolici Canonicus Vilnensis. Gedani, is subuenitus
la sumus, Laurentiu Gabicki Antistes Illustrissimus, & qui nos
fouerunt, & fouent, Nicolaus Milonius, & Andreas Golianus presens il-
lius Ecclesie Officiale. Lutizat Adamus Kossobucki Castellanus
Vylogrodienensis. Camenecij non vnuis vel alter, sed vniuer-
sa Podolia Nobilitas, quæ desiderio iuuandi Collegij tenuiter fu-
dati, excitata publicam contributionem sibi indixit, & vt in
Generalibus Comitijs confirmaretur, effecit. Magnum pietatis
argumentum, magnum de Societatis integritate testi-
monium.

Nobili-
tari Po-
doliefin-
gularis
in Socie-
sem affe-
citu.

Testes
pro Soc:
principia
Regni Ci
uitates.

Sed vt tandem finem reperiam, cogor filium abrumpere, &
plurimos, quos nominare possem, omittere; plurimas quo-
que Ciuitates, in quibus habitamus, præterire, quarum (si pau-
culas, quæ à nobis religione dissentiant, excipias) plerique
omnes nos amant, & de nobis benè mereri student, vt CRA-
COVIA, VILNA, LEOPOLIS, POSNANIA, LVBLINVM,
CALISSIVM, NIESVIESIVM, PVLTOVIA, IAROSLA-
VIA, VARSAVIA, & plurimæ aliae.

Quid im-
feratur
ex enu-
moratio-
ne sorti-
fluum pro
Societa-
te.

At quorsum tam multi Fundatores? quorsum tam multi
fundationū adiutores? de his enim solis h̄ic loquor. Primum,
vt aduersarij, verumne sit orbem vniuersum contra Societa-
tem conspirasse, aduertant, & tanta maiestate obruti, verita-
tem fateri non erubescant. Deinde, vt omnes agnoscant,
quales, & quāti sint illi, qui Societatem in hoc Regno propa-
gatam voluerunt, & volunt: qui nihil vnam in ea aduer-
terunt, quod bono publico obesset, vel potius non predecesser-
nam si de omnibus fautoribus & benefactoribus agēdum es-
set, ferè Senatus vniuersus, vniuersū Regnū, populus vniuer-
sus esset producendus. Nā quæ Dei bonitas est, & Regni pie-
tas, tam in vna, quam in altera Societatis Provincia, magnā
charitatem experimur; paupertas subleuatur; subsidia offe-
runtur, & beneficijs, vt tantò diligenterius Deo & proximis
seruiamus, deuincimur.

Ecce Serenissime Rex, pro mea parte testes, non quidem
plurimos;

plurimos, quos potuisse, sed paucos, quos selegi, coram S. M. V. produxi; vt eos examinet, & veranē testentur, experiatur. Iam aduersarij suos proferant, & Pontifices cū Pontificibus, Imperatores cum Imperatoribus, Reges cū Regibus, Principes cū Principibus, Populos cum Populis, Ciuitates cū Ciuitatibus, Antistites cum Antistitibus, Palatinos cum Palatinis, Senatores cum Senatoribus, uno verbo, suos testes, cum meis, conferant; & tandem suos vel Anglos, vel nescio quos alios odio & ihuidiā percitos iactare, Societatemque vel sermonibus mordere, vel calamo velicare, desistant.

Dum cogitarem, quosnam testes contra nos aduersarij producere possint, venit in mentē ille famosus libellus, in quo congeta sunt contra nos testimonia, & vnum primæ classis aduerti, qui cūm sit Pontifex, Pontificibus opponi posset, is est Iulius IV. quem auctor ille assert ad probandum nos mentiri, quando obedientiam Summo Pontifici profitemur, quia videlicet quod ipse in Societate seruari voluit, nos seruare recusemus. Dignum illo auctore testimonium, quod nunquam in rerum natura fuit, nullus enim vñquam in Romana sede sedidit Iulius IV. Si ergo Pontifex non subsistit, quomodo subsistent alii inferioris notæ testes. Etsi aduersarij tantum audēt, vt nostra ferè atque Pontifices Romanos, qui nunquam fuerunt, fuisse fingant, quid fingere non audebunt? Digni certè sunt, quibus nunquam credatur, etiamsi quādo verū dicant. Quod si cum vel calamo, vel typo, vel etiam memoriz errorē tribuant, profectō ex sarragine, vt aiunt, supra canden-tes carbones cadunt, id est, ex uno in aliū, & quidem gratiō regi mendacē laqueum, collum immittunt. tantum enim abessit, vt Iulius III. id quod ipsi asserunt, vñquam in Societate seruari iussit, vt in Bulla, quā eandem Societatem confirmavit, contrarium prorsus approbārit.

Ex his, ni fallor, facile quisque colligere potest, propositæ questionis solutionem, an videlicet, & quantum nostris aduersarij credendum sit, cūm enim toti suspicione, odio, fictiōne, couicīo, malicie, fallitate sint cōpacti, patet non parū, cīet.

nō oī multum, sed nihil fidei ijs esse adhibenduti. Abiit enim
in prouerbium: Mandari ne veram quidem credendum. & a magnis
viris audiui: Corpore assuetus male a mentis ijs solitus. Et hæc quidem de
dñnitibus generatim; nam de ijs, qui lapidem projiciunt, &
manum abscondunt, id est, famosos libellos scribunt, & no-
men vel singunt, vel non apponunt, quid sentiendum sit, quia
res est criminosa, non ego iudico, sed ipfis utriusque Imper-
ii Ecclesiastici & secularis Monarchis decernendū relinquo.

Contre libellos famosos, quorum autores nesciantur de cetera Im paratu rum.

Adest Valentianus & Valentius Imperatorum edictum in Codice de libellis famosis relatū. Sequitur, inquit, famosum libellum, siue domi, siue in publico, vel quocunque loco, ignarus reperit; aut corrumpat, priusquam alter inueniat; aut nulli confiteatur inuenitum: si vero non statim easdem chartulas vel corruperit, vel igne consumpsit, sed vim eorum manifestaverit; sciatis se quasi auctorem huiusmodi delicti capitali sententia subiugandam. Sed si quis devotionis siue ac salutis publica custodiam gerit, nomen suum proficeret, & qua per famosum libellum prosequenda putauerit, ore proprio edicat. Ita ut absque vila trepidatione accedat; sciens quidem, quod si assertiōibus suis veri fides fuerit opitulata, laudem maximam & premium a nostra Clementia consequetur; si vero minime hec vera ostenderit, caput ali pœna plebetur. Huiusmodi autem libellus alterius opinionem non ladas. Hæc Imperatores. Ex quibus iure Cæsareo tria statuantur. Primo, libellorum famosorum autores capite damnandos. Deinde, qui eos euulgant, eadem pœna multandos. Tertio, huiusmodi libellos non obesse famæ eorum, quos infamant. Cuius rei Constantius Imperator, ut in Codice Theodosiano habetur, causam eleganter reddit: Nam innocens, inquit, creditur, cui defuit accusator, cum non defuerit inimicus. Hæc Cæsares, Cæsarumque leges.

Ecclesiastica pœna in certis libellis famosorum autores.

At non minus sanctitate, quam rebus præclarè gestis, Magnus Gregorius Primus Pontifex Romanus, in libellorum famosorum autores, sic animaduertit. Quisquis ille sit, inquit, libellorum qui hoc agere presumit, id est, libellū famosum sparsit, vel consensum in iato infamoso, quiatis consilio prabuit, ex Dei & Domini nostri Iesu Christi spiritu definitus, & sancti eius corporis & sanguinis participatione præparauit. Si vero quia latet, & atres, & quoniā nefasit, teneri ad disciplinam non valet, si tamen in malo conscius, etiā prohibitus corpus ac sanguinem Domini percipere presumit, anathematis unctione percutiesur, ut fallax & pestifer à sancta Ecclesia corpore se divisi. Hæc Pontifex ter-

Maxi-

Maximus, sanguis et peccata, rebus gestarum magnitudine. Granitas
 Ex quibus habent nostri horum libellorum amatores, auctiores peccati
 atque, sautores, exinde crimina esse eos, ijdq; poenis obnoxii scriben-
 os. Illud autem gravitatem peccati maximam esse ostendit, tium li-
 nā sic ut lex Cæsarea corpori, sic Pontificia anima extrebas
 poenas infligit. Quod si unum tantum hominē infamare tan-
 ta culpa reputatur, tantaque poena infligitur, quid de eo dice-
 mus, qui integrum ordinem infamem reddere conatur? quā
 poena illi par inuenietur? Et iure quidē ac merito huiusmodi
 libellorum autores tam grauiter puniuntur, eorumq; lectio-
 tam seuerè prohibetur, tum quia Reipub. noxij sunt, vti exem-
 plū de Hungaria allatum demonstrat, tum quia bonos mores
 corrumpunt dum enim homo corū lectione delectatur, sen-
 sim malis sit, quia, vt S. Basilius de legendis libris Gentilium
 ait: Praxis affusare sermonibus, via quedam est ad rem ipsam.

Dum hæc meditarer, quatuor libelli famosi in Societatem bellos
 euulgati, ad manus meas venerunt. Aduersarij enim vti à So- famo-
 cietate testimonij veris, & palam probatis superātur, sic ipsi sosi in So-
 falsis & male conscijs superare nituntur, qui propterea tene- cietatem
 brās amant, quia lucem forte non possunt. Sed hæc est gloria scribentes
 Societatis, vt adeo cum eius inimici reuereantur, vt in eius nomina
 conspectū venire non audeant. Hos ego libellos non confu- sua sup-
 tabo, quia neq; consultatione opus esse iudico, ipsi enim per se primare
 ad ruinā inclinati absque alieno impulsu facile corrulent, ma-
 xime cùm & à Vicario Christi sint anathematis fulmine taciti.
 & Cæsarum legibus fidē priuati, illud tantum indicabo, quod
 ad rem nostram facit, & omnem libellis fidem adimit.

Nam si illum consideremus, de quo superiorius aliquam men- Likellus
 sionem fecimus, & Monita inscribitur, cùm statim se totū pro- famosus
 dat spuriū, monstro simile, nunquam in Societate visum, nec privata
 vñquiam Deo fauente videndum. Quis illi credat? immo quis
 Cambalbonem aliquem, id est, vocationis desertorem non suspic- inscri-
 tur? Coniecturam facit illa cura, quā tam sollicitè dimissos è pte, qua-
 Societate defendit, Societate incusat. Quod cùm prima frōte
 alpicarem, mirabar hominē esse, qui aliquem à Societate de- lī vñ
 cum sua nultore.

ficere doleret, qui Societatem vniuersitatis scriptorius condire vellet. Sed cum profundius hominis auctoritate timore sum profundissimam malitiam, specie pietatis vestram, deprehendi. Quia nimis dum religio foemina fictas rofessoras deploras arte fraudulenta homines a religionis ingressu deterrunt, quae uno cuniculo totum ordinem euertere terat. Ut enim abrogare nullo ychementi oratione deicitur, quam si radices praescindantur, sic ad religionem perdendam nihil accommodari, quod si huius quibus propagari debet, ab eius ingressu deterreantur. Magius, scilicet, pietatis amor in huius pestore regnat, quia in duas religiones uno istu si fieri possit, antipatas vellent. Vulpes agnita est, ringatur licet, non rodet, nec quos ad filium trahit pater, impudier.

At multis, inquit, hic modus dimittendi non placet. Quid mirum? sicut enim, secula Aristotele, nulla opinio tam absurdita est, quam patronos non inueniar, & nihil tam absurdum inquit Tullius, quod non alicui venustum videatur, sic nihil tam sanctum, quod non prauis pateat hominum iudicijs. Satis est, ut nostrum institutum a Concilio Generali laudetur; Ecclesie probetur, a Christi Vicario defendatur. Sed neque optima ratio dicitur, nobis est necessarium, diligenter autem non inutile, quia bos iugo frustra fatigatur, qui certe ingo aptas habere non reperiatur. At nota inturitur, viderit ille, qui in culpa est, peius esset, si morbida pecus restquum gregem inficeret. Addo non omnibus notam iniuri, sicut nec omnibus militibus, qui sacramentum militari obstricti militiam deserunt, sed iis tantum, qui vel sunt profugi, vel turpiter eiekti. Sed vi finiam, omnes Societatem semper experientur piam maxime, nunquam iniquam nouere.

Alter libellus famosus, Testimonie inscribitur, cuius vanitatem cum non semel detexerimus, nihil reliquum morabor, cum nemo non vides hunc falsarium non plus suci pro colorandis suis fictionibus ex mortuis ecclesiis reportatu-

fassilium, quod Praga ex mortuorum sepulchris armorum. Libellus
 confunditissimi, qui arata sibi testabatur esse exploratissima famosus
 & sequitur, famulus liber, petit quidem credere, non minus in Illustra-
 pteate, ac doctriina, quod dignitate Mississimum Cardinalē Cardi-
 nalem; sed tamen se totum refecit, & Societatem ferit: nalem
 Quae in ecco continetur, adeo turpia & atrocia sunt, ut non sine minum
 stomachi ac fastidio legi aut audiri possint. Quare satis sit & Soci-
 dicata, illum libellos e nomine impudenterissimi intendaeij esse erubens,
 contumelias, quod trahunt, & auferunt ibi narrant, vel morte qualis.
 Libellum accusat, vel morte ipsam comitata esse, vel post mor-
 te cōsecuta afferantur. Cum autē Cardinals Bellarminus viuat,
 absolutum sequatur necesse est, vel in Bellarmino ob eius
 sanctitatem singulare resuscitati Lazari miraculum esse re-
 nouatum, vel sanctos libelli auctōre Cæsarum lege capite mis-
 candum addit, fabella de uno e Societate à Damone rapto,
 qui res facit, ut exstant aliquem esse famelicum, qui ut ad
 explendam famam aliquot solidos inueniret, blasphemis in
 Cardinalem, contumelias in Societatem foedauetit cartas. Libellus
 Quartus liber famosus, de quo non semel mentionem fe-
 cimus. Paracimur vero in inscribbitur, qui nihil plus veritatis cōtra le-
 habet, quam si ipsius subiecto rixosus sonus, verbo tehus tan-
 tum verus, re autem ipsa totus fictus, totus spurius, totus sup-
 positius, dignus, qui falsatij poenis multetur, sicuti Parisius
 inmultaretur, si ibi deprehenderetur. Mirum quantum men-
 diciorum vadique coactuauit Auctor, ea enim est natura
 horum infamie architectorum, ut quasi calumniarum mer-
 mendaciarum exercentes, quicquid in hoc genere scribitur, inuicem
 communicent. Quæste quicquid in Anglia, Gallia, Germania
 pulchritudinibus nostrates mirantur, qui tanquam boni responden-
 tes, ne in sterili solo nati videantur, quicquid hic crescit, eō
 remittunt, & verboni amici, omnia inter se communia fa-
 ciunt. Num autem res permanus traduntur, & quilibet im-
 probède stroraliq[ue] addit, pestifera huiusmodi merces, in
 iniquis summis iudiciorum, maledictorum, contumeliarum
 excrescent, quippe facines egregium se patrasse credit, qui

portentosiore flagitio Societatem infamauit. Nec mirum, hæretici enim sunt, qui & Deum ipsum bonitatis fontem, peccatorum auctorem faciunt, & Ecclesiam Dei, in qua macula non est, seclerum sentinam afferunt. Cum autem Societas summo conatu, & felici successu Deum & Ecclesiam a maledictis vindicet, in eam ipsi coniunctis viribus conspirarunt. Sed aduersus veritatem portæ inferi non præualebunt, quin potius gratulandi argumentum, quād dolendi nobis præbebunt, sicuti sancto Augustino eius persecutores præbuerunt; ad quem S. Hieronymus scribens, MACTE VIRTUTE, inquit, IN ORBE CELEBRARIS, CATHOLICI TE CONDITOREM ANTIQVÆ RVRSVS FIDEI VENERANTVR, ATQVE SVSPICIVNT; ET QVOD SIGNVM MAIORIS GLORIAE EST, OMNES HÆRETICI DETESTANTVR, ET ME PARITER PERSEQVUNTVR, V.T. QVEM GLADIIS NEQVEVNT, VOTO INTERFICIANT.

Hæc habui Rex Serenissime, quæ de mea visitatione atque Societate significarem; vt V. S. M. quid nostri Patres in suo Regno agant, quid uero patiatur, quid illis obijciatur, & quid ab illis respodeatur, intelligeret. Quod reliquum est, humillimè supplico V. S. M. vt hanc nostram minimam Societatem, suâ, vt haec tenus fecit, gratiâ clementer souere, gratis eâ impugnates Regiâ auctoritate constanter coercere, humillima nostra, & fidelissima obsequia, grato animo suscipere dignetur. Nos vero, beneficiorum memores, assiduas ad Deum preces, pro S. M. V. in columitate, & felici regnandi prosperitate, fundere non desistemus.

CRACOVIAE, 14. FEBRVARII. 1615.

F I N I S.

